

**A MAOIZMUS
A MARXIZMUS-
LENINIZMUS
ESZMEI
ÉS POLITIKAI
ELLENFELE**

KOSSUTH

A MAOIZMUS:
A MARXIZMUS—
LENINIZMUS
ESZMEI ÉS POLITIKAI
ELLENFELE

ISBN

963

09

03

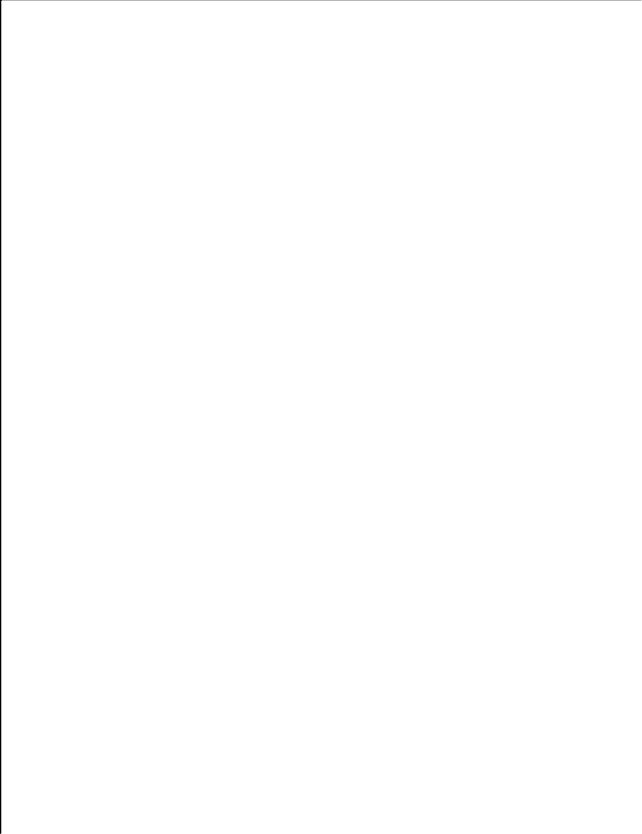
3

7

7

TARTALOM

- I / Bevezetés / 9
- II / A maoizmus társadalmi és eszmei gyökerei / 45
- III / A maoizmus filozófiai nézeteinek lényege:
az eklekticizmus, a metafizika
és a szubjektivizmus / 61
- IV / A maoizmus közgazdasági nézetei / 99
- V / A maoizmus és a tudományos szocializmus / 145
- VI / Befejezés / 183

A kommunista és munkáspártok 1969-es tanácskozásának folyamán megállapítást nyert, hogy a maoizmus elmélete és gyakorlata ellen vívott következetes elvi harc a nemzetközi kommunista mozgalom, valamennyi antiimperialista erő további tömörítésének és megszilárdításának igen fontos tényezője.

A kínai vezetők politikája és a Kínai Kommunista Pártnak a IX. és X. kongresszusa által megerősített ideológiai irányelvei alapján megállapítható, hogy a maoizmus szakított a tudományos szocializmus, a proletár internacionalizmus elveivel, és nagy károkat okoz a szocializmus ügyének, a békéért és a demokráciáért vívott harcnak. Éppen ezért a maoizmus anti-marxista lényegének feltárása, a maoisták ideológiai felforgató tevékenysége elleni harc a marxista tudósok, a társadalomtudományi szakemberek és a propagandisták egyik fontos feladata.

Az utóbbi években a szocialista országok kutatói a maoizmus különböző oldalainak bírálatával tudományos alapon foglalkoztak. A Bolgár Tudományos Akadémia Korszerű Társadalmi Elméletek Intézetének, a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága Marxizmus–Leninizmus Intézetének, a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága Marxizmus–Leninizmus Intézetének, a Magyar Külügyi Intézetnek, a Mongol Népi Forradalmi Párt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének, a Német Szocialista Egységpárt Központi Bizottsága Társadalomtudományi Intézetének, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézetnek, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Távolkeleti Intézetének munkatársai közös erőfeszítéssel készítették ezt a könyvet, amelyben kísérletet tesznek arra, hogy marxista álláspontból kritikai elemzésnek vessék alá a maoizmus alaptételeit.

A szerzők kollektívája reméli, hogy „A maoizmus: a marxizmus–leninizmus eszmei és politikai ellenfele” című munka segítséget nyújt majd a maoizmus antimarxista eszméi és egységbontó tevékenysége elleni harcban.

I. BEVEZETÉS

1. *A maoizmus antimarxista ideológiájának sajátosságai és céljai.* A kommunista testvérpártoknak, a nemzetközi munkásmozgalomnak, a nemzeti felszabadítás harcosainak immár csaknem 16 esztendeje kell szembenézniük azzal, hogy a Kínai Népköztársaságnak, a világ egyik legnagyobb országának maoista vezetői nyílt harcot folytatnak a szocialista közösség ellen, a kommunista mozgalom és az imperialistaellenes front megosztásával próbálkoznak.

A maoizmus olyan antimarxista, antileninista áramlat, amely ellenségesen áll szemben az egész jelenkori forradalmi mozgalommal.

A maoizmus* jelenlegi politikai, elméleti, ideoló-

* A KKP hivatalos okmányaiban Mao Ce-tung nézeteit, eszméit, megállapításait a „Mao Ce-tung eszméi” („Mao Ce-tung szöhsziang”) terminussal jelölik. Kínában kerülnek a „maoizmus” (maocsuji) terminus használatát. A „kulturális forradalom” fo-

giai álláspontja meglehetősen hosszú evolúciós folyamat eredményeként alakult ki. Ennek az ideológiának a gerince az antimarxista osztálykoncepció, a nagyhatalmi sovinizmus, a szovjetellenesség. *A maoizmus az ideológiai alapja Kína jelenlegi politikájának, amely a szocialista rendszer, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, az antiimperialista erők egységének és összeforrottságának megbontására, a nemzeti felszabadító mozgalom megosztására és a szocialista országoktól való elszigetelésére irányul.*

A maoizmus értékelésekor figyelembe kell vennünk, hogy *az nem szisztematikus, következetes eszmerendszer*, hanem különböző tanításokból – egyes marxista tételektől kezdve egészen az ősi kínai naiv filozófiai iskolákig – vett tételek eklektikus keveréke, amelyet pragmatikusan különböző politikai célok elérésére vagy azok álcázására használtak fel. A maoizmus eszméit és jelszavait szükség szerint mechaniku-

lyamán a vörösgárdista röplapokon és felhívásokban kísérletet tettek a „maocetungizmus” („maocetung-csuji”) terminus legalizálására, ám ez nem kapott hivatalos támogatást, de a „Mao Ce-tung eszméi” kifejezést a Kínában kiadott idegen nyelvű fordításokban a „Mao Ce-tung-i eszmék” kifejezéssel váltották fel.

A Kínai Kommunista Pártnak a X. kongresszus által elfogadott szervezeti szabályzata megállapítja: „A Kínai Kommunista Pártot vezérlő eszme elméleti alapját a marxizmus, a leninizmus, Mao Ce-tung eszméi alkotják.” (Hungcsi, [Vörös Zászló] 1973. 9. sz. 24. old.)

san átviszik az egyik szférából a másikba, hol abszolútizálják, hol változtatják.

A maoizmus marxista-leninista frazeológia mögé rejtőzik, de lényegében a marxizmussal ellenséges ideológia. A marxista-leninista filozófiával, politikai gazdaságtannal és a tudományos szocializmussal szubjektivistavoluntarista eszmék eklektikus keverékét állítja szembe, hogy megalapozza a „kaszárnyakommunizmus” gyakorlatát az országon belül, a nagyhatalmi hegemonizmus, a szovinizmus és a szovjetellenesség politikáját a nemzetközi küzdőtéren.

Mindemellett a maoizmus nem pusztán ideológia. Megtestesül abban a társadalmi-politikai rendszerben, amely Kína életének minden szféráját ellenőrzi. Kifejezésre jut Kína gazdaságában, politikájában és kultúrájában. Éppen ezért a maoizmus elemzése során szem előtt kell tartani a maoista ideológia és a maoista gyakorlat közötti összefüggést. Ebből a szempontból döntő fontosságú az a tény, hogy a gyakorlatba átültetett maoista eszmék és jelszavak rendszerint súlyos balsikerekhez és kudarcokhoz vezetnek.

A maoizmus a gyakorlatban különösen világosan mutatta meg igazi mivoltát a „nagy ugrás” (1958–1959) és a „kulturális forradalom” során, valamint a KKP IX. (1969) és X. kongresszusának (1973) a dokumentumaiban. Ezek a kongresszusok fontos mérföldkövek voltak a maoizmus kialakulásában, bizo-

nyos fókig feltárták a maoizmus rejtett tendenciáit és hosszú történelmi időszakra kitűzött céljait.

A maoizmus súlyos kárt okozott a szocializmus ügyének Kínában. Konceptióinak tudománytalansága, önkényessége akadályozza a szocialista építés feladatainak megoldását, a szocialista társadalomtól idegen ellentmondásokat és kataklizmákat visz a politikába, az országot politikai megrázkódtatásokba sodorja, eltorzítja a kínai társadalom szocialista alapjait.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy a maoizmus – jelenlegi formájában – egy Kínában meghonosodott, lényegében kispolgári eszmei-politikai áramlat, amelyben szervesen összekapcsolódnak a szociálszovinizta, hegemonista külpolitikai törekvések a belpolitika alapját alkotó kaszárnyakommunizmus koncepciójával.

A maoizmusnak az a fő célja, hogy Kínát katonailag erős szupenhatalommá tegye és megteremtse hegemoniáját a nemzetközi küzdőtéren, hogy megossza a kommunista mozgalmat és a szocialista világrendszert, hogy szétzúzza és revízió alá vegye elméleti, ideológiai és politikai alapjukat: a marxizmus-leninizmust és a proletár internacionalizmust. A maoista doktrína a politikai gyakorlatban nem csupán azzal okoz kárt, hogy ellentmond a marxizmus-leninizmus elveinek és a szocialista építés történelmi tapasztalatainak, hanem azzal is, hogy bár szembeszegül ko-

runk haladó tendenciáival, de nem ad semmilyen reális, konstruktív perspektívát sem Kína, sem a világ egésze számára.

A maoizmus lényegének megértéséhez elengedhetetlen társadalmi gyökereinek sokoldalú elemzése. Ezeket a kínai társadalom sajátos osztálystruktúrájának és sajátos történelmi hagyományainak fényében célszerű vizsgálni.

2. *A maoizmus kialakulásának története* rendkívül ellentmondásos.

A Kínai Kommunista Párt bonyolult társadalmi és politikai helyzetben jött létre és fejlődött. A pártban kezdettől fogva két irányzat küzdött egymással: egy marxista-leninista, internacionalista és egy kispolgári nacionalista irányzat.

A Kínai Kommunista Párt ideológiai alapjainak revíziójára törekedve, a maoizmus hosszú időn át „a vörös zászló alatt a vörös zászló ellen” módszerével harcolt. Kezdetben ennek az volt a formája, hogy a marxizmus-leninizmusnak a sajátos kínai viszonyokra való „alkotó alkalmazásáért” szálltak síkra. Ezt azzal a jelszóval tették, hogy megvalósítják Leninnek azt az útmutatását, miszerint Kelet népeinek meg kell találniuk a maguk sajátos formáit a marxista eszmék megvalósítására.

A KKP KB 1938. októberi plénumán mondott

előadói beszédében Mao Ce-tung önmagát „a marxista történetfelfogás” alapján állónak tüntette fel, és a „dogmatizmus” bírálata ürügyén támadást intézett az internacionalista kommunisták és a Komintern ellen, a marxizmus-leninizmus nemzeti formájának megteremtésére buzdítva. „A mai Kína – Kína egész korábbi fejlődésének terméke. Mi, akik a marxista történetfelfogás alapján állunk, nem tagadhatjuk meg történelmi múltunkat. *Le kell vonnunk a tanulságokat múltunkból, Konfuciusztól egészen Szun Jat-szenig, birtokunkba kell vennünk ezeket az értékeket.* Ez komoly segítséget fog jelenteni a mostani nagy mozgalmak vezetése szempontjából. A kommunisták egy nemzetközi tanítás, a marxizmus hívei, de a marxizmust csak úgy tudjuk átültetni az életbe, ha figyelembe vesszük országunk konkrét sajátosságait, s az ezeknek megfelelő bizonyos *sajátos nemzeti formát* alkalmazzuk.” (Mao Ce-tung: Válogatott Művei. II. köt. Szikra 1953. 388. old. – *A szerzők kiemelése.*)

Éppen a „nemzeti formáról” szóló tétel volt „a marxizmus kínaizálásának” Mao Ce-tung által a harmincas évek végén felállított formula elméleti „megalapozása”. Ezt a formulát sok marxista hosszú időn át úgy fogta fel, hogy Kína sajátos viszonyai között alkotó módon keresik a forradalom fejlesztésének és a szocializmusra való áttérésnek az útjait. Csakhogy a maoisták a maguk módján értelmezték ezt a formu-

lát, és előkészítették a feltételeket ahhoz, hogy „Mao Ce-tung eszméivel” váltsák fel a párt eszmei és elméleti alapjait: a marxizmus–leninizmust.

A legfontosabb szakasz, amelynek folyamán ennek szervezeti és ideológiai feltételeit előkészítették, „a munkastílus javításáért küzdő mozgalom” („cseng feng”) (1942–1945) volt.* A gyakorlatról, valamint a „közvetlen tapasztalatnak” és a dogmatizmus bírálatának fontosságáról szóló álfilozófiai elmélkedések leple alatt olyan kampányt indítottak, amelynek célja volt, hogy lejárassa a szocialista építés nemzetközi forradalmi tapasztalatait, a proletár internacionalizmus eszméit. Ennek eredményeként a KKP 1945 április–júniusában megtartott VII. kongresszusán „Mao Ce-tung eszméit” hivatalosan „kínaiizált marxizmus–leninizmusnak”, „kínai kommunizmusnak” minősítették. A KKP szervezeti szabályzatában „Mao Ce-tung eszméit” „a párt egész tevékenységének ideológiai iránytűjévé” kiáltották ki.

Ugyanakkor fokozatosan kirajzolódtak a maoisták távolabbi hegemonisztikus tervei is, olyan megállapítások kaptak hangot, hogy „Mao Ce-tung eszméi” a

* Ennek a mozgalomnak és nacionalista lényegének kitűnő dokumentált leírása található P. P. Vlagyimirov „Különleges körzet Kínában” címmel 1973-ban kiadott naplójában, valamint azokban az anyagokban, amelyeket Vang Ming publikált az utóbbi években.

marxizmus értelmezését jelentik a Kelet minden országa számára. Kínában még győzelemre sem jutott a szocialista forradalom, de Mao Ce-tung máris megpróbált „elméleti alapot” teremteni ahhoz, hogy korlátozza a Szovjetunió tapasztalatainak a gyarmati és félgyarmati országokra gyakorolt hatását.

A „kínaizált marxizmus” jelentkezésének fontos mutatója volt az „új demokrácia” 1940-ben felvetett tézise. Ehhez kapcsolódik az, hogy Mao Ce-tung revízió alá vette a szocialista forradalomról szóló lenini elmélet legfontosabb tételeit és a Kínai Kommunista Párt kongresszusainak határozatait (a proletariátus hegemoniájáról a polgári demokratikus forradalomban, a munkásosztály és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrájáról, amely a munkásosztály vezetésével valósul meg stb.). A maoisták ezt követően, 1940-től kezdve éppen az „új demokrácia” hadállásaiból folytattak harcot a Kínai Kommunista Pártban a marxisták–leninisták ellen, s ez szolgált számukra eszmei alapul ahhoz is, hogy keressék a kapcsolatot az imperialista hatalmakkal, mindenekelőtt az Egyesült Államokkal, a Kínai Kommunista Párt nemzetközi kapcsolatai rovására. Erről tanúskodnak a maoistáknak a negyvenes évek elején tett lépései, amelyek célja az volt, hogy szovjetellenes alapon kapcsolatokat létesítsenek Washingtonnal.

Az ázsiai és óceániai országok 1949-ben megtartott

szakszervezeti konferenciáján Kína képviselői arra törekedtek, hogy hivatalosan elismertessék „Mao Ce-tung eszméit” *mint a forradalmi tapasztalatok általánosítását valamennyi gyarmati és félgyarmati országot illetően, mint vezető ideológiát e térség minden forradalmára számára.*

A második világháború után a nemzetközi helyzetben bekövetkezett gyökeres változásokra, a Szovjetunió nemzetközi tekintélyének növekedésére való tekintettel, valamint látva, hogy az Egyesült Államok és a többi kapitalista ország politikájában egyre erősödik a kommunistaellenesség, a kínai vezetők számára nyilvánvalóvá vált, hogy Kína nemzeti felszabadító harcában csak a Szovjetunióra és az akkor kialakuló szocialista tábor támogatására számíthat. A Kínai Kommunista Párt internacionalistái arra törekedtek, hogy ilyen értelemben kellő hatást gyakoroljanak a párt irányvonalára. Ezért Mao és környezete a negyvenes évek második felében a körülmények nyomása alatt a Szovjetunióval való kapcsolatok fejlesztésére törekedett, hogy maximális anyagi segítséget és politikai támogatást kapjon tőle.

A Kínai Népköztársaság megalakulása után szoros együttműködést épített ki a Szovjetunióval és valamennyi szocialista rendszerű országgal, a Kínai Kommunista Párt helyreállította szoros kapcsolatát a nemzetközi kommunista mozgalommal.

Ilyen körülmények között a KKP-ben újból megerősödött az internacionalista szárny. A nacionalisták kénytelenek voltak bevonni és elrejtetni zászlóikat. Mao Ce-tung eszméit ismét úgy tüntették fel, mint a marxizmus-leninizmus alkotó alkalmazását a kínai viszonyokra, a legnyíltabb hegemonista igényeket el-leplezték, sőt maga Mao Ce-tung olyan felhívásokat adott ki, hogy „tanulmányozzuk a Szovjetunió élenjáró tapasztalatait”, a szocialista világrendszer tapasztalatait. A marxisták-leninisták, bár ismerték Mao Ce-tung régi nacionalista hajlamait, abban reménykedtek, hogy a KKP számos vezetője, köztük Mao Ce-tung is, a testvéri kommunista pártokkal való szoros együttműködés és a marxizmus-leninizmus tanulmányozása során esetleg leküzdik a nacionalista tendenciákat és a valódi marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus álláspontjára helyezkednek. Nem kis erőfeszítések történtek annak érdekében, hogy Mao Ce-tunggal megértessék a marxizmus-leninizmus elméletét, a szocializmus nemzetközi tapasztalatait.

A KKP VIII. kongresszusának (1956) eredményei láttán a testvérpártok bíztak abban, hogy a KKP-ben megszilárdulnak a marxizmus-leninizmus elvei.

Ezen a kongresszuson elejtették az előző kongresszus formuláját „Mao Ce-tung eszméiről” mint a párt vezető ideológiájáról, és ezt egy olyan tétellel helyet-

tesítették, amely szerint „a párt egész tevékenységének elméleti alapja a marxizmus-leninizmus”.

Amde nem sokkal a KKP VIII. kongresszusa után kiújult, kiéleződött a KKP-ben a két irányvonal – egyfelől a marxista-leninista, internacionalista, másfelől a kispolgári-nacionalista irányvonal – eszmei-politikai harca. A Mao Ce-tung kezdeményezésére 1957-ben „a munkastílus javításáért” és a „jobboldaliak” ellen indított új kampány lényegében a párt internacionalista erői ellen irányult. Mao Ce-tung nacionalista irányvonalának hívei már 1958 tavaszán, a KKP VIII. kongresszusának II. ülészakán újra felülkerekedtek. A kongresszusnak ezt az ülészakát követően meghirdették a „három vörös zászló” – az új „általános irányvonal”, a „népi kommunák”, a „nagy ugrás” – rosszlemlékű politikáját. A KKP-ben a maoista erők fokozták arra irányuló tevékenységüket, hogy „Mao Ce-tung eszméit” olyan fegyverré tegyék, amellyel kivívhatják a hegemoniát a nemzetközi kommunista mozgalomban, a forradalmi erők körében. Ezért a marxizmus-leninizmus „kínaizálásának” tézisért az ötvenes évek végén egy olyan tétellel cserélték fel, amely szerint „Mao Ce-tung eszméi” „a marxizmus-leninizmus fejlődésének új szakaszát”, „korunk marxizmus-leninizmusát” alkotják.

A hatvanas évek elején a maoizmus a Kínai Kommunista Párt hivatalos ideológiájává vált, amely el-

vileg szemben áll a marxizmus–leninizmussal, a nemzetközi kommunista mozgalom közösen kidolgozott irányvonalával. Ezt a célt szolgálta az a gyűjteményes kötet is, amelyet „Éljen a leninizmus!” címmel Lenin születésének 90. évfordulójára adtak ki Pekingben. Jellemző, hogy nyomban e gyűjteményes kötet megjelenése után kiadták Ma Ce-tung Válogatott Műveinek IV. kötetét is, és ezt kivételes jelentőségű ideológiai eseményként magasztalták.

Mivel a maoizmust annak a KKP-nek a soraiban terjesztették, amelynek elméleti alapjaként a VIII. kongresszus (1956) a marxizmus–leninizmust, a proletár internacionalizmust jelölte meg, Mao Ce-tung és hívei kénytelenek voltak politikai céljaikat a „modern revizionizmus” elleni harc zászlaja mögé rejteni. Tisztában voltak vele, hogy a KKP-nek az SZKP-vel, a nemzetközi kommunista mozgalommal való szoros internacionalista kapcsolatai olyan tényezőt alkotnak, amely az internacionalista erők helyzetét szilárdítja a Kínai Kommunista Pártban és a kínai társadalomban. Ezért a maoisták elsőrendű politikai feladatukul tűzték maguk elé azt, hogy *megszakítsák a KKP kapcsolatait az SZKP-vel és a nemzetközi kommunista mozgalommal. Ebben látták a fő feltételét annak, hogy a KKP-t a marxizmus–leninizmus álláspontjáról a maoizmus álláspontjára taszítsák.*

A marxista–leninista pártok idejében leleplezték a

maoisták terveit. A kommunista és munkáspártok 1960-ban Moszkvában megtartott nemzetközi tanácskozásán elvi bírálatnak vetették alá a hegemonista törekvéseket. Óriási erőfeszítések történtek annak megakadályozására, hogy a kínai vezetés a „nemzeti kommunizmus” mocsarába süllyedjen, mint ezt akkoriban egyes testvérpártok vezetői megfogalmazták. A maoisták azonban nem akarták megszívlelni a kínai nép barátainak szavát. Nem sokkal e tanácskozás után Mao csoportja példátlan támadást indított a marxista-leninista pártok ellen. Reformizmussal, „az imperializmussal való összeesküvéssel”, „a marxizmus-leninizmus elárulásával” vádolta őket, e tanítás védelmezőjének és egyedül elhivatott magyarázójának szerepében tetszelegve.

Ugyanekkor a maoizmus megpróbált valamiféle elméleti alapot teremteni saját hegemonista igényeihez, kijelentvén, hogy „a XX. század közepén a világforradalom központja Kínába helyeződött át”. (*Mao Ce-tung: Megjegyzések a „Politikai gazdaságtan” tankönyvhöz.*)

A fent idézett „Megjegyzésekben” Mao ezt írja: „Ha figyelemmel kísérjük a múlt forradalmainak történetét, világossá válik, hogy a forradalom központja fokozatosan Nyugatról Keletre helyeződött át. A XVIII. század végén a forradalom központja Franciaország volt. Ekkor Franciaország volt a világ po-

litikai életének központja. A XIX. század közepén a forradalom központja Németország lett, a proletariátus a politikai porondra lépett, megszületett a marxizmus. A XX. század elején a forradalom központja Oroszországba helyeződött át, megszületett a leninizmus, amely a marxizmus továbbfejlesztésének eredménye. Ha nem lett volna leninizmus, az orosz forradalom sem győzött volna.”

Ma Ce-tung itt sok mindent nem mond ki. Nem mondja ki nyíltan, hogy az ő „eszméi” alkotják a marxizmus-leninizmusnak azt a továbbfejlesztését, amely megfelel a XX. század közepére létrejött új viszonyoknak, amikor is „a világforradalom központja Kínába helyeződött át”, de logikusan ezt a következtetést sugallja. Viszont a következtetést helyette levonja és mindenütt terjeszti a kínai propaganda. Hiszen nem Lin Piaónak vagy bárki másnak az egyéni kitalálása „Mao Ce-tung eszméinek” alábbi meghatározása, amely 1960-tól kezdve szerepelt minden kínai belső propagandaanyagban és tankönyvben, majd pedig 1966-ban helyet kapott Mao Ce-tung „Idézetgyűjteményének” előszavában. (E gyűjtemény idegen nyelvű kiadásai csillagászati példányszámot értek meg: több mint 3 milliárd példányban nyomtatták ki.) Íme a meghatározás: „Mao Ce-tung eszméi: az imperializmus általános összeomlása és a szocia-

lizmus világméretű diadala korszakának marxizmus-leninizmusa.”

1956–1966-ban a maoisták megszakították a kapcsolatokat a nemzetközi kommunista mozgalommal, vele igyekeztek szembeállítani a különböző országokban kezdeményezésükre létrehozott Peking-barát csoportosulásokat, arra törekedtek, hogy nemzetközi méretekben tömörítsék híveiket.

A maoizmusnak a nemzetközi küzdőtéren való elfogadtatására a következő lépést a „kulturális forradalom” idején tették meg. Ezt a lépést hivatalosan a KKP IX. kongresszusa hagyta jóvá, amikor Maót valamennyi nép tanítómesterévé, az egész kommunista világmozgalom ideológiai teoretikusává és marxistájává, „Mao Ce-tung eszméit” pedig a tudományos gondolat csúcsává, „korunk marxizmus-leninizmusává” nyilvánította. A KKP IX. kongresszusán hozott határozatok értelmébe éppen a marxizmus-leninizmusnak a maoizmussal való felcserélésében rejlett.

Ugyanekkor a maoizmus nyíltan kesztyűt dobott a tudományos kommunizmus elméletének és gyakorlatának. *A nemzeti keretektől kilépve a maoizmus a hatvanas évek közepén ténylegesen összefogott más oportunista és kommunistaellenes áramlatokkal, ezzel voltaképpen a béke és a szocializmus erői elleni harcnak egy második frontját nyitotta meg. A tudo-*

mányos szocializmus ellen folytatott ideológiai harc-ról a maoizmus aztán áttért a szocialista közösség el-
leni nyílt politikai harcra, azóta objektíve a legreak-
ciósabb imperialista körök segítőtársaként szerepel.

A kommunista és munkáspártok 1969-ben Moszk-
vában tartott tanácskozása súlyos csapást mért a kí-
nai vezetés hegemonista terveire, hangsúlyozva, hogy
korunk zászlaja a leninizmus. A testvérpártok többsé-
gének akcióegysége meghiúsította a maoisták ama kí-
sérleteit, hogy létrehozzák saját szervezeti központju-
kat. Kudarcot vallott az a Peking által meghirdetett
feladat, hogy az egész földkerekségen „ki kell tüzni
Mao Ce-tung eszméinek hatalmas vörös zászlaját”.

*Súlyos csapás érte a maoizmus hegemonista ambi-
cióit nemcsak a nemzetközi küzdőtéren, hanem Kína
társadalmi-gazdasági életében magában is.*

Kína gyakorlata, s különösen a legutóbbi 15 esz-
tendő fejlődésének tragikus tapasztalatai újból és új-
ból bebizonyították a maoizmus csődjét, képtelensé-
gét arra, hogy konstruktív programot adjon az ország
legfontosabb problémáinak megoldására. Valahány-
szor a pekingi vezetők megkísérelték a gyakorlatban
„tisztá” formában megvalósítani a maoizmus dog-
máit, mindig katasztrofális kudarcok érték őket. Így
volt ez 1958–1959-ben, a „nagy ugrás” időszakában,
és így történt a „kulturális forradalom” idején is.

A maoizmus ma már valójában olyan népellenes és

szocializmusellenes ideológia, amely ellentmond Kína szocialista fejlődése objektív szükségleteinek. Ez történelmi távlatban elkerülhetetlenné teszi a maoizmus bukását. Ebből azonban egyáltalán nem következik, hogy a maoizmus már elvesztette manőverezési és alkalmazkodási lehetőségeit.

Most, miután kudarcot vallott a maoisták frontális támadása, amely a forradalmi világmozgalom eszmei alapjai ellen, Kínában pedig a szocializmus alapjai ellen irányult, *ismét a marxizmus-leninizmus és a maoizmus közötti folytonosságra helyezik a hangsúlyt.* A KKP X. kongresszusa, lényegében fenntartva a kínai vezetés által az eszmei hegemoniára támasztott igényeket, kihagyta a párt szervezeti szabályzatából a „Mao Ce-tung eszméiről” mint a marxizmus-leninizmus fejlődésének *új szakaszáról* szóló tételt. Csou En-laj a KKP X. kongresszusa elé terjesztett beszámolóban megállapította: „Mao elnök... a marxizmus-leninizmus általános igazságát összekapcsolva a forradalom konkrét gyakorlatával, örökölte, megvédelmezte és továbbfejlesztette a marxizmus-leninizmust.” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 16. old.) A KKP-nek a X. kongresszus által módosított szervezeti szabályzata mindemellett kimondja: „A Kínai Kommunista Pártot vezérlő eszme elméleti alapját a marxizmus-leninizmus és Mao Ce-tung eszméi alkotják.” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 24. old.) A fentiekhez kapcsolódik,

hogy a KKP X. kongresszusának dokumentumaiban, valamint más politikai és propagandaanyagokban egyre gyakrabban tűnik fel a marxista dialektikának, a szocializmus gazdasági törvényeinek, a proletariátus diktatúrájának, a párt vezető szerepének, a békés egymás mellett élésnek stb. szavakban való elismerése.

A maoizmus kialakulásától kezdve belső válsággal küszködik, amely ennek az ideológiának alapvető belső ellentmondásaival függ össze. Ez abban fejeződik ki, hogy szakadék van hegemonista céljai és a kínai szocialista építőmunka követelményei között, valamint Kína elmaradott gazdasági bázisa és a maoizmus nagyhatalmi hegemonista törekvései között. Az utóbbi években, különösen 1970 óta, a maoizmus újabb mély belső válságot él át. A „Liu Sao-csi-ügy”, majd pedig a „Lin Piao-ügy” és a konfucianizmus elleni harc világosan jelezte, hogy a maoizmus különböző interpretációi jelentek meg, sőt, hogy a maoizmus hívei között szervezeti szakadás megy végbe.

Az a tény, hogy a maoisták a KKP X. kongresszusa (1973) után fokozottan hangsúlyozták a folytonosságot a marxizmus-leninizmus és „Mao Ce-tung eszméi” között, elsősorban azzal a törekvéssel magyarázható, hogy a marxizmus-leninizmus egyes tételei segítségével megszilárdítsák ennek az ideológiának megingott tekintélyét. Ám ezeket a tételeket

természetesen kiforgatják, és így elveszítik valódi értelmüket.

Esetleg az a benyomás is kialakulhat, hogy a maoisták a kommunista pártok kritikájának és saját politikai kudarcaiknak a hatása alatt „visszatérnek” a marxista-leninista álláspontra, „helyesbítik” politikai irányvonalukat. Ámde minden tény ennek az ellenkezőjét mutatja. A KKP IX. és X. kongresszusa bebizonyította, hogy – a KKP-ben folyó belső harc ellenére – a pártban és az országban megszilárdul a maoista doktrína és politikai irányvonal.

3. A maoizmus összefogása a „baloldali” és a jobboldali revizionizmussal és az antikommunizmussal. A marxista-leninista pártok évek óta következetes harcot vívnak a kínai vezetőknek a kommunista világmozgalom és a szocialista közösség bomlasztására irányuló szakadár tevékenysége ellen.

A kommunista és munkáspártok 1969-es moszkvai tanácskozásán mondott beszédében Leonyid Brezsnyev elvtárs, az SZKP KB főtitkára hangsúlyozta:

„Nagy és nehéz feladat, hogy a marxizmus-leninizmus alapján átfogó módon elemezzük az utóbbi évek során Kínában lejátszódott események osztálytartalmát és azt, hogy miben gyökerezik a KKP vezetőinek jelenlegi, a kínai nép szocialista vívmányait veszélyeztető irányvonala... Annál is inkább fon-

tos, hogy erről beszéljünk, mert a haladó közvélemény bizonyos része még mindig hisz a jelenlegi kínai vezetők forradalmi törekvéseiben, és abban, hogy – mint ezt oly sokszor hangoztatják – az imperializmus ellen harcolnak.” (L. I. Brezsnyev: Az SZKP és a szovjet állam külpolitikája. Beszédék és cikkek. Kossuth Könyvkiadó 1974. 163. old.)

A forradalmi mozgalomban nem mindenki ismerte fel a maoizmus valódi természetét, veszélyes felforgató céljait. A kínai vezetőknek az SZKP és a Szovjetunió ellen folytatott harcát olykor úgy tüntetik fel, mint holmi „versengést” a kommunista világmozgalom és a szocialista közösség vezetőjének szerepéért. Egyesek azzal magyarázzák a maoizmus iránt tanúsított „jóindulatukat”, hogy kénytelenek számításba venni Kínának mint hatalmas népességű és ráadásul rakéta-atomfegyverrel rendelkező államnak a reális súlyát. Olyan megnyilatkozásokkal is találkozunk, hogy a kínai vezetők, a kommunista világmozgalom általános irányvonala ellen folytatott elkeseredett harcuk ellenére mégiscsak korunk egyik forradalmi erejét alkotják. Néha olyan állítások is hangot kapnak, hogy az utóbbi években, különösen a KKP X. kongresszusa óta Kínában állítólag a marxizmus-leninizmus álláspontjához vagy legalábbis a „forradalmi pragmatizmushoz” való visszatérés figyelhető meg.

A nemzeti felszabadító mozgalom egyes vezetői körében szintén vannak még bizonyos illúziók a maoizmust és a kínai vezetés politikáját illetően. Olykor Mao Ce-tung vezetésének és a maoizmusnak a javára írják a Kínai Népköztársaság fejlődésének azt a gyors ütemét, amelyet szociális téren, a kulturális elmaradottság felszámolása, a nyomor megszüntetése, az ország iparosítása és a népi Kína honvédelmének erősítése terén az első évtizedben a KKP vezetése alatt a szocialista országok, mindenekelőtt a Szovjetunió segítségével elért.

Számos ázsiai és afrikai fejlődő országban a társadalmi fejlődés parancsoló szükségletei, amelyek elsősorban az elmaradottság mielőbbi leküzdésének feladatával függnek össze, eleve felkeltik az érdeklődést a fejlődés nem kapitalista útja iránt, a többi között a szocialista államok által ilyen vagy olyan területen szerzett tapasztalatok felhasználása iránt. Ez sokszor holmi „ázsiai”, „buddhista”, „afrikai”, „iszlám” szocializmusnak a doktrínáiban jut kifejezésre, amelyek távol állnak a tudományos szocializmustól. Mindamellet ezek a doktrínák utópisztikus jellegük ellenére gyakran antiimperialista irányzatúak, és nagy súlyt helyeznek a progresszív társadalmi-gazdasági átalakításokra.

A maoizmus, amely elsősorban a „harmadik világban” igyekszik megszerezni a hegemoniát, a legaktí-

vabb módon használja ki saját céljaira a nacionalista, köztük a faji tendenciákat, a szocializmusról az ázsiai, az afrikai és a latin-amerikai országok nemzeti felszabadító, forradalmi mozgalmában alkotott ködös elképzeléseket. *Ezért a maoista ideológia terjedése elleni harc sok fejlődő országban nagy jelentőségű abból a szempontból is, hogy ezeknek az országoknak a széles tömegei a világszocializmus és a nemzeti felszabadító, antiimperialista mozgalom mellé álljanak.* A maoizmus ideológiájának a „harmadik világ” országaiban való terjedése objektíve gátolja a tudományos szocializmus eszméinek behatolását ezen országok dolgozóinak tudatába, a reakciós-nacionalista és imperialista erők kezére játszik.

Mao Ce-tung jobboldali és „baloldali” revizionista hívei igyekeznek a maoizmust saját céljaikra felhasználni. Mao Ce-tung doktrínáját és a KKP tapasztalatait sietve a szocializmus valamiféle új „kínai modelljének” kiáltották ki. Roger Garaudy, a francia renegát arra az állításra vetemedett, hogy a „kínai szocializmus” magasabb rendű példa, mint a szocializmus „szovjet modellje” és a kelet-európai szocialista országok gyakorlata.

Ernst Fischer, az osztrák renegát a szovjet–kínai kapcsolatokban támadt nehézségeket azzal próbálta indokolni, hogy az „SZKP nem hajlandó elismerni a szocialista építés különböző útjainak realitását”. Sőt,

azt állította, hogy a jelenlegi kínai gyakorlat nem több, mint a „szocializmus modelljeinek” egyik, az elmaradott ázsiai országokban alkalmazható változata.

A IV. Internacionálé vezetői üdvözölték a maoisták egységbontó, antimarxista, antileninista tevékenységét. A trockisták a kommunista mozgalom ellen folytatott aknamunkájuk fokozására, pozícióik megszilárdítására próbálták felhasználni a maoizmust. Ám idővel a maoisták és a mai trockisták szembekeféltek egymással a baloldali oportunista irányzatok feletti befolyás megszerzéséért vívott harcban.

A kommunistaellenes „szovjetológusok” magasztalják Mao Ce-tung „bátorságát”, „az új baloldal prófétájának” nevezik, szembeállítják a nyugati munkásosztállyal, amely, úgymond, „elveszíti forradalmiságát”.

A burzsoá Kína-szakértők különösképpen kiemelik azt, hogy Mao Ce-tung eltávolodott a marxizmus-leninizmus eszméitől. Így például D. B. Starr amerikai sinológus hangsúlyozza, hogy Mao „eltávolodott az osztályok egyértelmű marxista meghatározásától”, saját meghatározást alkotott az osztály-hovatartozásról, s abban „a politikai hatalomhoz való viszony és az ideológiai tisztaság ugyanolyan fontos meghatározó tényező, mint a gazdasági helyzet”. Végül Starr véleménye szerint az elmélet gazdagításában még fontosabb szerepe van Mao ama következtetésének, hogy

a fejlődés mellett időnként hátrálás is lehetséges, így „a szocialista társadalomban mindig fennáll a kapitalizmus restaurációjának, a személyiség elpolgáriasodásának veszélye”.

S. Schram ismert amerikai polgári sinológus, aki egész sor munkát írt a maoizmusról, azt állítja, hogy „a forradalom Mao-féle megközelítése . . . megfelel a leninizmusnak”, és hogy Kína jelenleg „az utakat puhatólja ki a leninizmus egyes elemeinek a kínai valóság szükségleteire való alkalmazásához”.

A burzsoá propaganda saját érdekében széles körben felhasználja a szovjetellenesség minden formáját, a nacionalista tendenciákat, hogy gyengítse a szocialista világrendszer, a nemzetközi kommunista mozgalom egységét. Leonyid Brezsnyev elvtárs, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára az SZKP XXIV. kongresszusán külön kitért erre.

„A burzsoá ideológusok, a burzsoá propaganda a szocializmus és a kommunista mozgalom elleni harcban napjainkban leginkább éppen a nacionalista irányzatokra épít, kiváltképp azokra, amelyek a szovjetellenesség formáját öltik. A kommunista pártokban fellelhető opportunisták elemeket ideológiai megalkuvásra ösztönzik, mintha csak ezt mondanák nekik: mutassátok meg, hogy szovjetellenesek vagytok, mi pedig hajlandók vagyunk világgá kürtölni, hogy ti vagytok az »igazi marxisták« és teljesen »ön-

álló álláspontra» helyezkedtek.” (L. I. Brezsnyev: Az SZKP és a szovjet állam külpolitikája. Kossuth Könyvkiadó 1974. 319. old.)

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom revizionista elemei promaoista oportunizmusukat olyan demagóg frázisokkal próbálják igazolni, miszerint védelmezik a pártok „függetlenségét”, a „pártok belügyeibe való be nem avatkozást”.

Tények mutatják, hogy a szocializmussal szemben ellenséges erők arra próbálják felhasználni a maoizmus ideológiáját és nemzetközi gyakorlatát, hogy szembeállítsanak egyes országokat másokkal, befektítsék a Szovjetuniót, megingassák a marxizmus-leninizmus eszmei alapjait, a kommunista pártok szervezeti egységét.

A marxizmus-leninizmus feltételezi *a szocializmus elveinek alkotó alkalmazását minden ország, minden nép, minden adott történelmi időszak konkrét feltételeire*. Ez a követelmény különösen fontos olyan országok esetében, mint Kína, amely nem tette meg a kapitalista fejlődésnek egy valamelyest is jelentősebb szakaszát, és amelyben tovább élnek a hatalom feudális-császári hagyományainak csökevényei, amint ez visszatükröződik a kultúra, az ideológia, a tömegtudat sajátosságaiban. Általános rokonszenvre talál a kínai népnek az a törekvése, hogy minden erejének megfeszítésével rövid történelmi idő alatt leküzdje

elmaradottságát, nagy társadalmi-politikai átalakításokat hajtson végre, biztosítsa a Kínai Népköztársaságnak az őt megillető helyet a világban. Csakis a szocializmus, csakis a marxizmus-leninizmus nyitja meg ezt a nagyszerű perspektívát a kínai nép előtt.

Ám ehhez a törekvéshez vajmi kevés köze van a maoizmus doktrínájának és gyakorlati tevékenységének. 1956 óta Kína egész tapasztalata azt bizonyítja, hogy „Mao Ce-tung eszméi” nemcsak nem segítik a kínai népet a társadalmi-gazdasági elmaradottság leküzdésében, hanem ellenkezőleg, a korábbi szocialista vívmányok deformálódásához vezetnek, újabb nehézségeket támasztanak és zsákutcába viszik Kína társadalmi, gazdasági és politikai fejlődését, újabb és újabb problémákat vetnek fel Kínának más államokkal és népekkel való kapcsolataiban.

Hogy helyes választ adhassunk arra a kérdésre, merre tart Kína, mindenekelőtt *külön kell választanunk a maoizmus doktrínáját és az ország fejlődésének reális tapasztalatait*. Az utóbbi tíz-tizenöt esztendőben a Kínában tett kísérletek egész története azt mutatja, hogy a maoizmus éles összeütközésbe került a Kínai Népköztársaság gazdasági és társadalmi fejlődésének szükségleteivel. Csakis ilyen megközelítés esetén érthető meg Kína „ugrásszerű” és „hullámzó” fejlődése, a maoistáknak az egyik végletből a másikba való csapongásai, amelyeket a kínai vezetők a

társadalmi fejlődés valamiféle „törvényévé” próbálnak avatni.

A maoizmus és a maoista vezetők e csapongásainak történetét szemléletesen mutatják a következő példák:

– *a marxizmus-leninizmus*hoz való viszonyt illetően azzal kezdték, hogy „a marxizmus-leninizmus általános igazságának a kínai forradalom konkrét gyakorlatával való összekapcsolását” a KKP „eszmei iránytűjévé” nyilvánították, aztán odáig jutottak, hogy lényegében elvetették a marxista-leninista tanítást és „Mao Ce-tung eszméit” az emberi gondolat fejlődésének új, magasabb szakaszává nyilvánították meghirdetve azt, hogy „ki kell tűzni Mao Ce-tung eszméinek zászlaját az egész földkerekségen”;

– *a két világrendszer közötti harc kérdéseiben* a „közbülső övezetekről” szóló zavaros eszmefuttatásokkal kezdték, aztán odáig jutottak el, hogy felállították a „három világ” antimarxista geopolitikai elméletét, a szocialista tábort „nem létezőnek” nyilvánították, a szocialista és a kapitalista rendszer gyökeres különbözőségét semmibe véve a „két szuperhatalom” hamis koncepcióját hirdetve készek lepaktálni az imperialista erőkkel a világszocializmus elleni harc céljából;

– *a nemzetközi forradalmi mozgalomban* azzal kezdték, hogy a marxista-leninista pártokat és a

nemzetközi felszabadító mozgalom számos osztagát „reformizmussal”, „nem kellő forradalmisággal”, „az imperializmustól való félelemmel” vádolták, aztán eljutottak a közvetlen osztályárulásig, a kommunista mozgalomban kifejtett szakadár tevékenységig, az olyan kísérletekig, hogy hátba támadják a nemzeti felszabadítás harcosait, nyíltan szövetkezve a legreakciósabb erőkkel;

– *a belpolitikában* azzal kezdték, hogy eltúlozták a nemzeti sajátosságok szerepét, és azt állították, hogy akár három év alatt is „felépíthető a kommunizmus”, most pedig odáig jutottak, hogy aláásták a népi demokratikus társadalmi rendszert, egy katonai-bürokratikus csoportosulás kemény diktatúráját vezették be, aláássák a kínai dolgozók megvalósult szocialista vívmányait;

– *a szovjet–kínai kapcsolatokban* azzal az állítással kezdték, hogy a véleménykülönbségek „egy ujjat jelentenek a tíz közül”, aztán eljutottak a szovjet határon végrehajtott fegyveres provokációkig, az olyan próbálkozásokig, hogy a Szovjetuniót „kiközösítsék” a szocialista rendszerből, hogy a történelem első szocialista országára, amely immár a kommunizmust építi, a „szociál-imperializmus” bélyegét süssék rá.

Mindezek miatt a maoizmus elleni harc fontos internacionalista feladat.

Az élet bebizonyította, hogy *a maoizmus elleni*

*harc legfontosabb feltétele az akcióegység és a testvéri szocialista országok politikájának egyre mélyülő koordinációja. A maoizmus elmélete és gyakorlata el-
leni következetes eszmei-politikai harc természetesen
a legcsekélyebb mértékben sem zárja ki a szocialista
közösséghez tartozó országok készségét arra, hogy
normalizálják és széles körben fejlesszék államközi
kapcsolataikat a Kínai Népköztársasággal.*

*4. A maoizmus által a szocializmus és a béke ügyé-
nek okozott kár és a maoista ideológia elleni harc
szükségessége.*

A maoizmus által a béke és a szocializmus ügyé-
nek okozott kár manapság nemcsak abban mutatko-
zik meg, hogy a maoizmus a kínai nép alapvető nem-
zeti érdekei ellenére Kínát szembeállítja természetes
szövetségeseivel. Megmutatkozik abban is, hogy bel-
politikájával lejárhatja a szocialista eszményeket, s le-
hetővé teszi a szocializmus osztályellenségeinek, hogy
Kína politikai súlyát saját érdekükben használják fel.
A maoisták azzal, hogy ideológiai apparátusukat a
szocialista államoknak a nemzetközi feszültség eny-
hítésére irányuló politikája elleni harc szolgálatába
állítják, érveket adnak e politika imperialista ellen-
ségeinek, megtevesztik a különböző társadalmi rend-
szerű államok közötti békés egymás mellett élés hí-
veinek egy részét, zavart keltenek soraikban.

A maoizmus akcióival hozzájárul ahhoz, hogy az imperialista államok ideológusai és politikusai aktíválódhassanak a marxizmus-leninizmus ellen, a forradalmi erők egysége ellen irányuló új kampányok szervezésében.

A mai viszonyok között is változatlanul időszerű az a feladat, hogy mélyrehatóan elemezzük a maoizmus társadalmi és eszmei forrásait, kritikusan értékeljük a maoizmusnak mint a kínai vezetők bel- és külpolitikája ideológiai alapjának igazi lényegét, leleplezzük az olyan próbálkozásokat, hogy a maoizmust úgy tüntessék fel, mint „a marxizmus-leninizmus általános igazságainak a kínai forradalom gyakorlatával való egyesítését”.

A „nemzeti sajátosságok” figyelembevételének hamis hangoztatásával és ezek túlzott kidomborításával tesz Peking kísérleteket a maoizmus külföldi terjesztésére. A maoizmus ideológiáját úgy tüntetik fel, mint a „nemzeti sajátosságoknak” és „a marxizmus-leninizmus általános igazságainak” egyesítésére mutató példát, mint „a marxizmus-leninizmus fejlődésének új szakaszát”. Ezen az eszmei alapon a kínai vezetés makacsul azzal próbálkozik, hogy a maoizmust szilárd nemzetközi áramlattá változtassa és egyben gyengítse a testvérpártok internacionalista szolidaritását, hogy különböző országok kommunista pártjait

rábírja a nemzeti elkülönülésre és az ideológiai pluralizmusra.

A maoisták lényegében elvetik a marxista-leninista nézetek rendszerét és a kommunista világmozgalom ezen alapuló jelenlegi politikáját. Arra törekszenek, hogy a KKP-ben meghonosítsák és a világ munkásmozgalmában is elterjesszék saját ideológiájukat, saját elméleti és politikai tételeiket, jelszavaikat. Egészében véve *a maoizmus kispolgári és nacionalista eszmei és politikai áramlat, amely a társadalmi-gazdasági elmaradottság és a nagyhatalmi sovinizmus talajából nőtt ki.*

Ha megértjük is a kínai szocialista építés sajátosságait és nehézségeit, azt is látnunk kell, hogy a maoizmus elveti a szocializmus nemzetközi tapasztalatait, elutasítja a fejlett szocialista országok segítségét és támogatását, s a nacionalista, a katonai-bürokratikus fejlődés útjára taszítja az országot. A szocialista fejlődésnek a KKP VIII. kongresszusán (1956) kitűzött helyes irányvonalát elutasítva, a maoizmus ráerőszakolta az országra „saját irányvonalát” („ugrás”, „kommunásítás”, „kulturális forradalom”). Ez veszélybe sodorta Kínának az előző időszakban elért szocialista vívmányait.

A tények arról tanúskodnak, hogy a mai viszonyok között a maoizmus:

– megnyitotta a szocialista világrendszer és a nem-

zetközi kommunista mozgalom elleni eszmei-politikai harc második frontját;

– a marxizmus–leninizmus köntösébe bújva egész tevékenységével lejárhatja a tudományos szocializmust és annak gyakorlatát;

– mint eszmei és politikai áramlat egyre inkább az imperializmus szekerét tolja korunk forradalmi erői egységének megbontásában.

A maoizmus nyilvánvaló kispolgári, sovinszta jellege, a maoista szakadár politika fő csapásának anti-leninista és antiszocialista iránya bebizonyítja, hogy szakított a marxizmus–leninizmussal, idegen tőle, sőt ellenséges vele szemben. A marxista–leninista frazeológia alkalmazása csak leplezi a maoizmus ellenséges szándékait, csak „vonzóbbá” szeretnék tenni ezzel a maoizmust, hogy könnyebben folytathassa bomlasztó aknamunkáját a nemzetközi kommunista mozgalomban.

Mindebből az következik, hogy *a maoizmus ideológiája és politikája elleni harc az egyik legfontosabb feltétele annak, hogy megszilárduljon a szocialista közösség, a kommunista világmozgalom egysége, az imperialistaellenes front erőinek összefogása a béke, a nemzeti szabadság és a szocializmus érdekében. Ugyanekkor ez a harc magának a kínai népnek az igazi társadalmi és nemzeti érdekeiért is folyik, amely áldozatul esett a saját becsvágyó céljait a kínai nép*

érdekei fölé helyező politikai törtéetők csoportja által végzett kalandor kísérleteknek.

Tehát a maoizmus elleni ideológiai-elméleti és politikai harcnak semmi köze sincs bármiféle „kínaiellenességhez”. Internacionalista, elvi jellegű küzdelem ez, elválaszthatatlanul összefonódik a Kína szocialista perspektívájáért folyó harccal, s egyben a kínai nép iránti mélységes tisztelet jellemzi.

A marxista teoretikusok a Szovjetunióban, Bulgáriában, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Magyarországon, a Mongol Népköztársaságban, a Német Demokratikus Köztársaságban, valamint a tőkésországok több testvéri kommunista és munkáspártjában nagy munkát végeztek a maoizmus elméletének és gyakorlatának leleplezése érdekében. Van már egy eléggé gazdag olyan irodalom, amely a marxista-leninista módszertan álláspontjáról feltárja a maoizmus történelmi, ideológiai-elméleti és társadalmi gyökereit, felvázolja a maoista ideológia evolúciójának, a maoizmus antimarxista, szociálsovinisza elméletté és gyakorlattá való fejlődésének főbb szakaszait. Egész sor olyan publikáció látott napvilágot, amelyek elmélyült kritikai elemzésnek vetik alá nemcsak a maoizmus politikai gyakorlatának egyes területeit, hanem a maoizmus filozófiai, közgazdasági és szociológiai nézeteit is.

A maoizmus elméletének és gyakorlatának bírála-

tával foglalkozó marxista-leninista munkák elemzés tárgyává teszik a maoisták gyakorlati tevékenységét, a Kínai Kommunista Párton belül az internacionalista vonal ellen vívott harcukat, azokat a „kísérleteket”, amelyeket a maoisták az utóbbi 15 esztendőben tettek Kínában, mit sem törődve a VIII. kongresszus határozataival és a szocializmus építésének e kongresszuson jóváhagyott általános irányvonalával. Egerszersmind elemzik Mao Ce-tungnak azokat a cikkeit és beszédeit, amelyeket az 1951-ben Kínában kiadott „Válogatott Művek” három kötete tartalmaz. (Mao Ce-tung Válogatott Műveinek ebben a háromkötetes kiadásában a cikkek és beszédek szövege lényegesen és elvileg eltér e cikkek és beszédek eredeti szövegétől.)

„Mao Ce-tung eszméinek” elemzésében forrásmunkaként szolgál „Mao Ce-tung Válogatott Művei” 1960-ban Kínában megjelent negyedik kötete, valamint az „Éljenek Mao Ce-tung eszméi!” címmel Pekingben 1967-ben, a „kulturális forradalom” tetőfokán belső használatra kiadott gyűjtemény. Ez utóbbi kötet Mao Ce-tungnak azokat az 1950 és 1967 között elhangzott beszédeit tartalmazza, amelyeket korábban nem publikáltak. Ez a vaskos kötet Mao Ce-tung sok olyan felszólalását tartalmazza, amely a KKP VIII. kongresszusának zárt ajtók mögött lefolyt II. ülészakán,

valamint különböző plénumokon, pártmunkás-értekezleteken stb. hangzott el.

Ebben a kötetben Mao Ce-tung nézetei nyíltabban jutnak kifejezésre, kevésbé vannak marxizmus-leninizmusnak álcázva.

A maoista nézetek elemzésében emellett felhasználtuk a KKP IX. és X. kongresszusának anyagait, a kínai propaganda anyagait, például az „Éljen a leninizmus!” című kötetet stb.

Ez az elemzés tehát úgy készült, hogy vizsgáltuk Mao Ce-tung munkáit, a maoizmus politikai gyakorlatát, és felhasználtuk a marxista-leninista szerzők munkáiban a maoizmus elméletéről és gyakorlatáról már korábban megjelent kritikai elemzéseket.

Mivel a kommunisták és más haladó erők egyes köreiből Mao Ce-tungról és a maoizmusról még mindig olyan elképzelések élnek, hogy ez a marxizmus-leninizmus egy specifikus változata, megkíséréljük a *marxizmus-leninizmus három alkotórészének prizmáján keresztül rávilágítani a maoista nézetek valódi lényegére, azok tudománytalan, antimarxista jellegére, felsorakoztatva a leglényegesebb bizonyító érveket.*

II. A MAOIZMUS TÁRSADALMI ÉS ESZMEI GYÖKEREI

5. *A maoizmus főleg kispolgári talajon keletkezett és alakult ki.* Természetesen Kínában, ahol igen erősek a feudalizmus maradványai, a kapitalista társadalmi viszonyok pedig nem fejlődtek ki, a kispolgárság fogalmának megvannak a maga specifikus vonásai a fejlett tőkés társadalmak hagyományos közbülső rétegeihez viszonyítva.

Mindamellett éppen ez a parasztok, kiskereskedők, kézművesek, kisiparosok elmaradott rétegeiből álló népes tömeg szolgált táptalajul az egyenlősítő tendenciák és a nacionalista nézetek elterjedéséhez. Ugyanabban az irányban hatottak a maoista ideológia és politika formálódására a lumpenproletár elemeknek a kínai városokat előzőnlő hatalmas tömegei is.

Mindezeket a társadalmi rétegeket a nacionalizmus, a nemzetközi kapcsolatokkal szembeni ellensé-

ges magatartás, a konzervativizmus, a politikai ingadozás, mind a fejlett kapitalizmusnak, mind a tudományos szocializmusnak az elutasítása jellemezte. Éppen ezen a talajon alakult ki a maoisták kispolgári-nacionalista álláspontja, amely kifejezi ennek a rétegnek a jellemző vonásait: a mérhetetlen idegengyűlöletet, a mély ellenszenvet mindennel szemben, ami külföldi, a Kínáról mint a „világ központjáról”, „mennyei birodalomról” alkotott hagyományos elképzeléseket. A kispolgárságot bizonyos körülmények között az *ultrabaloldaliság*, az álforradalmiság is jellemzi. Ezek a jelenségek szintén hozzájárultak a maoizmus kialakulásához.

A maoizmus viszonya a kínai parasztsághoz bonyolult és ellentmondásos. Mindenekelőtt figyelembe kell vennünk, hogy a kínai társadalom abban az időszakban, amikor a maoizmus alapjai alakultak ki, túlnyomóan paraszti társadalom volt. Emellett a kínai parasztság nagymértékben különbözött a fejlett tőkésországok parasztságától. Bár ez a parasztság egyre inkább a kapitalista áruviszonyok hatása alá került, társadalmi arculatát még mindig jelentős mértékben a feudális struktúrák sajátosságai határozzák meg (faluközösség a maga konzervatív kapcsolataival, patriarchális viszonyaival stb.). Az ilyen helyzetet jól jellemzik Lenin következő szavai: „... minél elmaradottabb valamely ország, annál erősebb benne a

kisüzemi mezőgazdasági termelés, a patriarchalizmus és a maradiság, amelyek elkerülhetetlenül arra vezetnek, hogy a legmélyebben gyökerező kispolgári előítéletek, nevezetesen: a nemzeti önzésből és a nemzeti korlátozottságból fakadó előítéletek különösen erőseknek és szívósaknak bizonyulnak.” (*Lenin Összes Művei*. 41. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 163. old.)

A maoizmus kifejezi és felhasználja a kínai parasztság sajátosságait, nemzeti korlátozottságát és előítéleteit, vonzódását az egyenlősítő tulajdonviszonyok eszményeinek megvalósításához, s ugyanakkor a készségét arra, hogy spontán tömegmegmozdulásokkal válaszoljon minden olyan felhívásra, amely a jobb életért szólítja harcba.

A maoizmus kialakulásában jelentős szerepet játszott a *badserég*, annak parancsnoki állománya, amely aktív szerepet játszik Kína társadalmi-politikai életében, valamint a régi hagyományokkal rendelkező kínai militarizmus, amely a XIX. század hatvanas éveitől fontos tényezője volt a félféudális és félgymarmati Kína politikai életének.

A nagyhatalmi sovinizmus síkján megfigyelhető a maoizmus bizonyos ideológiai kapcsolata a kínai nemzeti burzsoáziával is, amelynek maradványait mind ez ideig mesterségesen fenntartják Kínában.

Felettébb bonyolult kérdés a *maoisták viszonya a*

munkásosztályhoz. A maoizmus lényegében olyan áramlat, amely a munkásosztály sorain kívül fejlődik és ellenséges vele szemben. A munkásosztály történelmi küldetését és szerepét a maoizmus nagyhatalmi-soviniszta, hegemonista célkitűzésekkel cseréli fel. 1968 közepe óta a maoisták a szociális és nacionalista demagógia segítségével próbálják erősíteni és kiszélesíteni gyenge eszmei-politikai pozícióikat a munkásosztály soraiban, mindenekelőtt az ipari munkások körében. A munkásosztállyal, amelynek társadalmi szerepe a maoisták óhajai ellenére objektíve növekszik, Mao csoportja kénytelen kacérkodni, mert nélküle nem tudja hatalmát megerősíteni és hosszabb időre biztosítani. A maoizmusnak szüksége van a munkásosztályra azért is, hogy hegemonista politikájához létrehozhassa hadiipari bázisát. A maoisták emellett igyekeznek közömbösíteni a szocialista világrendszernek és a forradalmi világfolyamatnak a kínai munkásosztályra gyakorolt hatását.

A maoizmus végső soron a kínai társadalom nem proletár, kispolgári, olykor deklasszált rétegeinek ideológiáját és érdekeit fejezi ki.

A maoizmus társadalmi bázisa heterogén, bonyolult, ellentmondásos és ezért labilis. A maoisták általában különböző, olykor éppen egymással szemben álló erők kombinációjára támaszkodnak, amelyek között túlsúlyban vannak a kispolgári tömegek és a ka-

tonai körök. Ez a bonapartista taktika megnehezíti a maoizmus osztálylényegének felismerését.

A maoizmus mint a kínai kispolgári rétegek sajátos érdekeinek és nézeteinek kifejezése az eszmék olyan bonyolult konglomerátuma, amely pragmatikus módon magába szívja a maoizmus szempontjából „hasznos” eszméket, ugyanakkor mellőzi a forradalmi világmozgalom világtörténelmi tapasztalatait, a társadalmi-politikai és a természettudományok legújabb eredményeinek gazdag tárházát.

A maoizmusban jól érzékelhető mind a kínai, mind a külföldi eredetű igen heterogén koncepcióknak és elképzeléseknek a hatása.

A maoizmus ideológiájára kétségtelenül nagy hatással voltak az ősi Kínában kialakult hagyományok:

– az olyan konfuciánus hagyományok, mint az uralkodó réteg iránti vak engedelmesség és az országot erkölcsi dogmák szerint kormányzó bölcs uralkodó alakjának az előtérbe állítása, a büntetések rendszerének, nem pedig törvények és jogszabályok alkalmazásának a hagyománya; a Kína-központúság hagyománya, amely magában foglalja a kínaiak más népekkel szembeni nagy hatalmi felsőbbrendűségének az eszméjét, mindannak a megvetését, ami nem kínai;

– a kulturális értékekkel szembeni nihilista vi-

szony legista* hagyománya, összekapcsolva az erőszak, a háború, a militarizálás kultuszával és az uralkodó abszolút diktatúrájának meghonosításával;

– a régi taoisták** naiv dialektikája, a „sötét” és a „világos” princípium („jin” és „jang”) mint a világon minden létező fejlődési forrásának kölcsönös átalakulásáról, helycseréjéről szóló tanítás;

– az általános igazságosság eszményi társadalmáról alkotott utópisztikus elképzelések, amelyek a XIX. század közepén kitört tájping parasztfelkelés vezéreként és számos középkori kínai titkos társaságnak és szövetségnek vagyonegyenlőségi eszméin alapulnak.

A „kulturális forradalom” időszakában a maoisták nagy hangon bejelentették, hogy szakítottak a régi hagyományos kultúrával és ideológiával. Ennek ellenére a „kulturális forradalom” szelleme, módszerei és megvalósítási formái, sőt maga a jellege is sok tekintetben a régi kínai társadalom hagyományait követte. Elég, ha az i. e. III. században, Csin Si-huang császár uralkodása idején az egész addigi kultúra megsemmisítésére tett kísérletekre, a könyvégetésekre és kon-

* Legisták – az ősi Kínában annak a politikai áramlatnak a követői, amelyek fő képviselői: Sang Jang (az i. e. IV. században) és Han Fej-csi (az i. e. III. században).

** Taoisták – a taoizmus hívei. A tanítást Lao-ce alapította (i. e. VI–V. század). Az iskola elnevezése a „tao” fogalmából ered, melynek jelentése: út, a dolgok útja, törvénye.

fuciánus tudósok élve eltemetésére gondolunk. Ezeket a cselekményeket a maoisták ma „forradalmi mozgalomnak” nyilvánítják. Tehát, még ha a „kulturális forradalom” idején a maoisták ki is jelentették, hogy szakítottak a régi kultúrával és ideológiával, valójában a forradalmi demokratikus és a kommunista mozgalom hatására Kínában kialakult haladó hagyományokkal szakítottak. A „kulturális” forradalom pedig a régi Kína sok reakciós hagyományának felélesztéséhez vezetett.

A maoizmus egyik fontos vonása a kulturális elszigetelődésnek az a lényegében nacionalista politikája, amelyet a „kulturális forradalom” óta oly buzgón folytatnak. Az idegen ideológia elleni „osztályharc” ürügyén a világkultúra olyan kiemelkedő alkotásait ítélik el, mint Beethoven és Mozart zenéje, Shakespeare művei, az ókori görög és római művészet stb. A kínai nép hosszú évek óta gyakorlatilag teljesen el van zárva a világkultúra kincseitől. A kínai nép számára hozzáférhetetlenek a klasszikus irodalom remekművei ugyanúgy, mint a XX. század haladó és forradalmi íróinak alkotásai. A világ kultúrájának azokat az elemeit, amelyeket még felhasználnak az országban, erősen elferdítik és átértékelik, azzal a jelszóval, hogy „a külföldinek a kínait kell szolgálnia”.

Az utóbbi időben a maoisták nyilvánosan a kon-

fucianizmus elszánt ellenségeinek nyilvánítják magukat. Ám a maoisták tömegpropagandájának formái és módszerei, az oktatási rendszerre vonatkozó elveik és sok egyéb felfedi a maoizmus és a konfucianizmus közös vonásait. Fel kell figyelni arra is, hogy a maoisták pragmatikus, utilitárius módon közelítik meg a konfucianizmust, akárcsak minden más ideológiát is.

Ismeretes, hogy Mao Ce-tung, amikor szükségét érezte, arra szólított fel, hogy az oktatás területén ne vessék el a konfuciánus örökséget (1964), tudatosan felhasználta a konfuciánus hagyományokat, köztük a személyi kultusz kínai hagyományait (1966–1968) stb. Ma viszont a maoisták buzgón bírálják a konfucianizmust, mert ennek a bírálatnak az ürügyén szállnak szembe Kínában ellenfeleikkel. Ez azonban egyáltalán nem zárja ki, hogy alkalomadtán esetleg nem térnek majd vissza a konfucianizmushoz és nem veszik védelmükbe annak egyik-másik tételét, mint ahogy ezt most a legizmussal teszik.

A maoizmusra döntő hatással voltak a *burzsoá nagyhatalmi sovinizmus hagyományai*. Azt mondhatnánk, hogy ez a sovinizmus alkotja a maoizmus ideológiájának gerincét. A sovinizmus mint a nacionalizmus szélsőséges megnyilvánulása a XIX. század második felében és a XX. század elején jelent meg Kínában, a kínai burzsoázia fejlődésével és a kínai nemzet kialakulásával párhuzamosan.

A kínai burzsoá sovíniszták jellemző sajátossága volt az a törekvés, hogy Kínát „a világ első hatalmává” tegyék és uralmát kiterjesszék az „öt kontinensre”. Programjukba tartozott továbbá Kína egykori nagyságának visszaállítása, határainak a Tang-, a Ming- és a Csing-birodalom* határáig való kiterjesztése. Csang Kaj-sek uralma alatt (1927–1949) a kínai sovínizmust a szovjetellenesség és a kommunistaellenesség jellemezte. A maoizmus teljesen átvette a kínai sovínizmus főbb vonásait és sajátosságait, csak hogy ezt álforradalmiságával álcázta. A burzsoá nacionalista és utópisztikus narodnyik hibáktól nem volt mentes dr. Szun Jat-szen sem, aki a XIX. század végén és a XX. század elején a mandzsu uralom ellen küzdő kínai nép nemzeti felszabadító harcának kiemelkedő vezetője volt. Lenin annak idején bírálta Szun Jat-szent ezekért a hibáiért. Ugyanakkor kifejezte azt a reményét, hogy a kínai proletariátus jövő pártja – Szun Jat-szen e téves nézeteinek bírálata mellett – gondosan őrizni fogja Szun Jat-szen programjának demokratikus magvát. *Mao Ce-tung viszont, éppen ellenkezőleg, Szun Jat-szentől, aki erős befolyással volt rá, éppen a hibás, burzsoá naciona-*

* A Tang-dinasztia (618–907), a Ming-dinasztia (1368–1644) és a Csing-dinasztia (1644–1911) időszakát tartják a Távol-Keletre gyakorolt kínai befolyás legnagyobb virágzása és a legjelentősebb kínai hódítások korának.

lista nézeteiket vette át, amelyekről Lenin és a Komintern hatására maga Szun Jat-szen is elfordult élete utolsó szakaszában.

Megállapítható, hogy kezdettől fogva *mind Mao Ce-tung nézeteinek, mind pedig a maoizmus ideológiájának és politikájának egyik legfőbb vonása a szélsőséges nacionalizmus és Kína-központúság.* A harmincas évek végétől Mao Ce-tung és elvbarátai egyre jobban kifejezésre juttatták a hegemonizmus eszméit. Ezzel kapcsolatban a kínai forradalmat a gyarmati és függő országok népei által feltétlenül követendő példaképnek tekintik.

Ugyanakkor a maoisták kezdik átvenni a kínai burzsoá sovínisztáknak a szomszédos országokkal szemben támasztott területi követeléseit. 1939-ben Mao Ce-tung kijelentette: „Az imperialista hatalmak Kínára katonai vereséget mérve, erőszakkal elvettek tőle számos Kínának alárendelt országot és elfoglalták ősi területeinek egy részét. Japán bekebelezte Koreát, Tajvant, Port Arthurt, a Ryukyu és a Penghu-szigeteket; Anglia elszakította Burmát, Bhutánt, Nepált és Hongkongot; Franciaország elfoglalta Annamot, sőt még egy olyan nyomorúságos állam, mint Portugália is elvette tőlünk Macaut.” Köztudott, hogy az említett országok nem voltak ősi kínai területek. Igaz, hogy a XIX. század második felében és a XX. század első felében az imperialista hatalmak agressziót

követtek el Kína ellen, Kína felosztására törekedtek. Mao azonban nem erről beszél. Elsősorban nem a voltaképpeni kínai területekről (Tajvanról, Hongkongról, Macauról) beszél, hanem azokról az országokról, amelyeket a kínai feudális urak hódító háborúik során különböző időkben vazallusi függőségbe vetettek, és amelyeknek a népei mindvégig harcoltak függetlenségükért mind a kínai, mind pedig később a kínaiakat felváltó nyugat-európai hódítók ellen.

A maoisták azonban ennél is tovább mentek, új területi igényeket támasztottak a független szomszédos államokkal, köztük a Szovjetunióval szemben.

Az európai eredetű eszmeáramlatok közül hatást gyakorolt a maoizmusra a XX. század első harmadában Kínában széleskörűen elterjedt anarchizmus és trockizmus.

A maoizmust az fűzi össze az *anarchizmussal*, hogy mindkettő az erőszakra mint a társadalmi problémák megoldásának egyedüli, illetve fő eszközére helyezi a hangsúlyt, hogy a társadalom eszményi gazdasági szervezetét a csoporttulajdonon alapuló, egymástól elszigetelt gazdasági sejtek összességében látja, vakon bízva mindennemű aktivitás csodatevő erejében, hogy a forradalmat és az azt követő időszakot a rombolással azonosítja.

Az utóbbi évtizedben különösen erős hatással volt a maoizmusra a *trockizmus*, amelytől elsősorban a vi-

lágháborúval összekapcsolt világforradalom koncepcióját, a nemzetközi feszültségre való spekulálást kölcsönözte, valamint annak tagadását, hogy a szocializmus az egész világot átfogó forradalom nélkül felépíthető. A trockizmus közvetlen hatásával kapcsolatos többek között a permanens forradalom maoista elmélete és az ugrások eszméje is.*

Mao Ce-tung munkáin érződik a *marxizmus-leninizmus hatása* is. A Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak, a Kommunista Internacionálé tevékenységének és a kínai internacionalista forradalmárok munkájának a hatására a marxizmus-leninizmus már a húszas években tekintélyes tanítássá vált Kínában, és egyre népszerűbb lett a kínai ifjúság, a haladó értelmiség és az öntudatos munkásrétegek körében. A Kínai Kommunista Pártban igen sokan tanulmányozták a marxizmus-leninizmust. Ilyen körülmények között Mao Ce-tung alkalmazkodott a marxizmus-hoz. Mindamellett csupán egyes marxista tételket tett magáévá és azokat is nacionalista elképzelések, vulgáris materialista és idealista nézetek, anarchista és trockista koncepciók prizmáján keresztül nézve. Ennek következtében nézetei, később pedig az

* A marxisták több műben vizsgálták a maoizmus és a trockizmus eszmei kapcsolatait. Ezt a kapcsolatot nyíltan elismerik a „IV. internacionalé” vezetői, amikor azzal vádolják Mao Ce-tungot, hogy Trockij sok eszméjét plagizálja.

ezek alapján keletkezett ideológiája is, csupán formájukat tekintve álltak közel a marxizmus–leniniz-mushoz.

A marxizmus–leninizmus és a maoizmus viszonyának megértésében eligazít a kispolgári szocialista ideológia természetének lenini meghatározása: „Azoknak az osztályoknak rendkívül széles rétegei, amelyek a marxizmus nélkül nem határozhatják meg feladataikat, az előző korszakban igen egyoldalúan, torzítva sajátították el a marxizmust, bemagoltak bizonyos »jelszavakat«, taktikai kérdésekre adott válaszokat, de *nem értették meg* e válaszok marxista kritériumait.” (*Lenin Összes Művei*. 20. köt. Kossuth Könyvkiadó 1969. 79. old.) *A maoizmus, amikor felhasználja a marxizmus–leninizmus bizonyos fogalmait és kategóriáit, saját nacionalista, antimarxista tartalmával tölti meg őket.*

A maoizmus felhasználja az olyan marxista–leninista kategóriákat, mint az osztályok és az osztályharc, a proletariátus diktatúrája, az internacionalizmus, az alap és a felépítmény, a történelmi materializmus, a szocializmus, a kommunizmus stb. Ám ha elemezzük, mi is a tartalma mindezeknek a kategóriáknak a maoizmusban, kitűnik, amint ezt az alábbiakban látni fogjuk, hogy nem proletár, hanem kispolgári, a marxizmus–leninizmustól elvileg idegen tartalommal töltik meg őket.

A maoizmus evolúciója során több álláspontból is revízió alá vette a marxizmus–leninizmus alaptételeit és alapelveit, méghozzá nemcsak az elméletben, hanem főleg *a gyakorlatban*. Vizsgáljuk meg például a maoizmus viszonyát a legfontosabb marxista–leninista kategóriához: a proletariátus diktatúrájához.

Mao Ce-tung már a harmincas évek végén elvetette a KKP ama következtetését, hogy Kínában a nemzeti demokratikus forradalom győzelme után a politikai hatalom nem lehet más, mint a munkásosztály és a parasztság forradalmi diktatúrája a munkásosztály vezetése alatt. Ehelyett felállította a négy osztály – a nemzeti burzsoázia, a kispolgárság, a parasztság és a munkásosztály – „közös diktatúrájának” eszméjét, tagadva annak a szükségességét, hogy ezt a „közös diktatúrát” a proletariátus vezesse. A negyvenes évek első felében Mao Ce-tung nyíltan kijelentette, hogy a proletariátus diktatúrája Kína számára elfogadhatatlan. Ám 1949 után a KKP marxista–leninista erői nyomására Mao Ce-tung kénytelen volt szavakban Kínára vonatkozóan elismerni a proletariátus diktatúrájának eszméjét. Sőt, „kulturális forradalmát” azal próbálta indokolni, hogy meg kell védeni a „proletariátus diktatúráját”, egyidejűleg olyan demagóg jelszót tűzve ki: „Mindent a munkásosztálynak kell vezetni.” Márpedig ismeretes, hogy a „kulturális forradalom” elsősorban éppen a KKP és a népi demok-

ratikus állam ellen, vagyis ama társadalmi intézmények ellen irányult, amelyek a proletariátus diktatúrájának eszméjét testesítették meg. A kínai proletariátus semmiféle reális vezető szerepet nem kapott a „kulturális forradalom” nyomán. Így tehát a maoisták, a proletárdiktatúra fogalmával manipulálva, ténylegesen megfosztották Kína munkásosztályát a kínai társadalom vezetésének lehetőségétől és a „proletariátus diktatúrája” ürügyén Mao Ce-tungnak és csoportjának diktatúráját vezették be.

A maoizmus egész gyakorlata azt bizonyítja, hogy ez az ideológia idegen a marxizmus-leninizmustól és ellenséges vele szemben. Csakhogy a maoizmus számol azzal, hogy a világon nincs még egy ideológia, amely olyan tekintélynek örvendene és ennyire hatni tudna a világ népeinek, köztük a kínai népnek, a tudatára, mint a marxizmus-leninizmus. Ezért a kínai vezetők saját „eszméiket” továbbra is következetesen marxista terminológiával álcázzák, s minden erőből igyekeznek monopóliumot szerezni a marxizmus-leninizmusra abból a célból, hogy azt saját nagyhatalmi, hegemonista terveik elérésének eszközévé tegyék.

III. A MAOIZMUS FILOZÓFIAI NÉZETEINEK LÉNYEGE: AZ EKLEKTICIZMUS, A METAFIZIKA ÉS A SZUBJEKTIVIZMUS

A kínai propaganda szerint Mao Ce-tung állítólag hozzájárult a marxista-leninista filozófia valamennyi részterületének fejlesztéséhez. „A gyakorlatról”, „Az ellentmondásról”, „A népen belüli ellentmondások helyes megoldásáról”, „Honnan vannak az embernek helyes eszméi?” című cikkeit egy sorba állítják a marxizmus-leninizmus klasszikusainak olyan munkáival, mint „A Kommunista Párt kiáltványa”, az „Anti-Dühring”, „A természet dialektikája”, a „Materializmus és empiriokriticizmus”, a „Filozófiai füzetek”.

Első pillantásra úgy tűnik, hogy Mao Ce-tung filozófiai fejtegetései teljességgel a marxizmus-leninizmus keretei között mozognak. Ezt a benyomást az érintett problémák köre, a terminológiai hasonlóság, a Marxra, Engelsre, Leninre és más marxistákra való hivatkozások egyaránt megerősítik.

Figyelmesebb vizsgálat során azonban kiderül,

hogy a marxista filozófia egyes kérdéseinek népszerű tolmácsolását és olyan materialista formulák alkalmazását, amelyek önmagukban nem kelthetnek ellenvetést, Mao Ce-tungnál a marxizmus filozófiai alapjainak revíziója kíséri; *Mao Ce-tung nyilatkozataiban és filozófiai cikkeiben ezek a helyes tételek egy eklektikus sémába illeszkednek és számos, alapvető módszertani probléma hibás értelmezésével párosulnak.* Nem az a lényeg, hogy a Mao Ce-tung által érintett filozófiai problémák köre rendkívül szűk, nem az, hogy a *maoizmus nem egységes filozófiai nézetrendszer, hanem az, hogy azokat a kérdéseket, amelyek megoldására Mao és a maoizmus vállalkozik, antimarxista, tudománytalan álláspontról tárgyalják.*

Mao Ce-tung filozófiai cikkeit vizsgálva *tekintetbe kell vennünk azok utilitárius-pragmatikus jellegét* – azokat a politikai célokat, amelyeket hivatottak voltak szolgálni, azokat a politikai akciókat, amelyeket Mao Ce-tung „elméletileg” megindokolni és igazolni akart velük.

Így például „A gyakorlatról” című cikk mindenkéltől annak bizonyítására íródott, hogy a kínai forradalom problémáiról csupán azoknak van joguk véleményyt mondani, akik közvetlenül és állandóan részt vettek benne. Ezzel voltaképpen kétségbe vonta a Kominternnek a kínai kérdésre vonatkozó határozatait, úgyszintén a kominternbeli kínai képviselők il-

letékességét is. „Az ellentmondásról” című munka ideológiailag előkészítette a KKP-t a szakításra, a maoistáknak a marxisták–leninisták elleni harcára, amely a munkastílus javításáért küzdő mozgalom („cseng feng”) örve alatt kezdődött. Nyilván hasonló szerepet játszott Mao Ce-tungnak „A népen belüli ellentmondások helyes megoldásáról” című munkája: Mao Ce-tung ezzel vezette be az új párttűtés, a marxisták–leninisták elleni harc előkészítését, amely ezúttal is a „cseng feng” kampány segítségével indult, majd a „permanens forradalom” trockista ízű eszméjének meghonosításához, később pedig a nemzetközi kommunista mozgalom fő irányvonalának revíziójához vezetett.

6. *A dialektika alaptételeinek mechanikus-metafizikus elferdítése a maoizmus által.* A maoizmus igényt formál annak az elismerésére, hogy jelentősen hozzájárult a materialista dialektika fejlesztéséhez. Mao Ce-tung cikkeiben és nyilatkozataiban a dialektikáról és elsősorban az *ellentmondások problémájáról* szóló fejtegetések foglalják el a fő helyet. A dialektika törvényeinek és kategóriáinak gazdag tárházát azonban lényegében az ellentétek harcának kérdésére szűkíti le. 1964 augusztusában, a kínai filozófusok egy csoportjával folytatott beszélgetésében kijelentette: „Engels három törvényről beszélt (a dialektikával

kapcsolatban), én azonban ezek közül kettőben nem hiszek. Az alapvető törvényszerűség: az ellentétek egysége, a mennyiségnek minőségbe való átcsapása nem más, mint a mennyiség és a minőség ellentéteinek egysége, a tagadás tagadása pedig egyáltalán nem létezik.”

Ez az álláspont azt a benyomást is keltheti, hogy Mao Ce-tung e megközelítése nem áll ellentétben az-
zal a lenini útmutatással, amely szerint az ellentétek egységének és harcának törvénye „a dialektika mag-
va”. Mao Ce-tungnak a társadalmi ellentmondásról
szóló fejtegetései olykor ésszerűeknek tűnnek, mert
látszólag Kína sajátosságait tükrözik vissza, általában
véve azonban Mao Ce-tung ezeket az egyes egészsé-
ges gondolatokat, amelyeket a marxizmus-leniniz-
mustól kölcsönzött, a továbbiakban az abszurdumig
viszi.

Már Lenin megállapította: „A legbiztosabb eszköz
arra, hogy egy új politikai (és nemcsak politikai) esz-
mét lejárassunk és ártsunk neki, az, hogy megvédésé-
nek ürügyén a képtelenségig visszük.” (*Lenin Összes
Művei*. 41. köt. 44. old.)

Mao Ce-tung abszolutizálja az ellentétek harcát.
Megismételve azt a helyes gondolatot, hogy „az el-
lentmondások alkotják a társadalmi fejlődés mozgató-
erejét”, Mao mind a kapitalista, mind a szocialista
társadalom bármely ellentmondását a teljes antago-

nizmusig viszi. „*Minden ellentmondás kibékíthetően.* Hol találhatók olyan ellentmondások, amelyek kibékíthetők?” – teszi fel a kérdést.

Mao e nézetei homlokegyenest ellenkeznek az ellentmondások konkrét történelmi megközelítésének szükségességét kiemelő lenini útmutatásokkal. Lenin rámutatott arra, hogy milyen elvi különbség van az ellentmondás mint az egész objektív valóságra jellemző általános törvényszerűség és az antagonizmusok mint az ellentmondásoknak a kizsákmányoláson alapuló társadalmi viszonyokra jellemző egyedi esetei között. „*Az antagonizmus az ellentmondás különleges, egyedi esete. Az antagonizmus és az ellentmondás egyáltalán nem egy és ugyanaz* – állapította meg Lenin. – Az első eltűnik, a második megmarad a szocializmusban”. (Leninszkij Szbornyik, XI. köt. 357. old. – *A szerzők kiemelése.*)

A maoizmus sajátos állásfoglalása az ellentétek egységének és harcának törvényével kapcsolatban nem véletlen. Azzal függ össze, hogy *Mao Ce-tung nem egyszerűen semmibe veszi a probléma konkrét történelmi szemléletét, hanem magát az ellentmondást, az ellentétek kölcsönös viszonyát is metafizikusan értelmezi. A maoizmus azonosítja a dialektikus és a társadalmi ellentét fogalmát, holott ez egyáltalán nem egy és ugyanaz. Ebben rejlik hibáinak ismeretelméleti forrása. Az ellentmondások egységének és har-*

cának egyetemes törvénye a szocializmusban is érvényes, de a szocializmusban nincs harc a társadalmi ellentétek között, mivel az antagonisztikus osztályokat felszámolták.

Mao Ce-tung az ellentmondást a külső ellentétek mechanikus szembeállításaként tárgyalja.

„Élet nélkül nincs halál, halál nélkül nincs élet. Fent nélkül nincs lent; lent nélkül nincs fent. Baj nélkül nincs boldogság; boldogság nélkül nincs baj. Könnyű nélkül nincs nehéz; nehéz nélkül nincs könnyű. Földbirtokos nélkül nincs bérlő; bérlő nélkül nincs földbirtokos. Burzsoázia nélkül nincs proletariátus; proletariátus nélkül nincs burzsoázia. Imperialista nemzeti elnyomás nélkül nincsenek gyarmatok és félgyarmatok; gyarmatok és félgyarmatok nélkül nincs imperialista nemzeti elnyomás. Ez a helyzet minden ellentéttel” – írja Mao Ce-tung „Az ellentmondásról” című munkájában. (*Mao Ce-tung: Válogatott Művei. II. köt. 482–483. old.*)

Az ellentmondások maoista konstrukciója ugyanilyen *mechanisztikusan értelmezi az ellentétek viszonyát és kölcsönös függését, amikor mindent helycseréjükre vezet vissza.*

„Az elnyomók és az elnyomottak kölcsönösen átváltoznak egymássá; éppen ilyen viszony van egyfelől a burzsoázia és a földesurak, másfelől a munkások és a parasztok között . . .

A fiú apává változik, az apa fiúvá változik, a nő férfivá változik, a férfi nővé változik . . .

A háború békébe csap át, a béke háborúba csap át. A béke a háború ellentéte. Ha nem volna háború, honnan eredne a »béke« szó?» (Mao Ce-tung felszólalása a csengtui tanácskozáson. 1958. március.)

Mao Ce-tung szerint minden a maga ellentétére törekszik, a szó betű szerinti értelmében. Ezért van az, hogy a békét háborúnak kell felváltania, a háborút pedig békének; a burzsoáziának proletariátussá kell változnia, a proletariátusnak pedig burzsoáziává, s következésképpen a szocializmus felépítése után be kell következnie „a kapitalizmus restaurációjának”.

Márpedig tudjuk, hogy korántsem mindig és nem minden nyilvánvaló ellentét egy és ugyanannak az egységes jelenségnek vagy folyamatnak két oldala. Az ellentétek egységének és harcának törvénye *feltárja a fejlődés belső forrását*, tekintetbe veszi a belsőleg egységes ellentétek minőségi különbségét, és ennél fogva a „minőségi ellentmondásra” utal (lásd *Marx-Engels Művei*. 23. köt. Budapest 1967. 102. old.).

A dolog lényege az, hogy Mao az ellentmondásokra vonatkozó metafizikus koncepcióját állítja be úgy, mint az ellentétek egységének és harcának marxista törvényét, hogy ez a koncepció szolgál a maoisták *módszertani alapjául* a társadalmi jelenségek megközelítésében.

Az életben létező valóságos ellentmondások elemzését és megoldásuk tudományos megközelítési módjának kidolgozását Mao Ce-tung szofista ellentétesdi játékkal cseréli fel, az ellentétes fogalmakkal zsonglőrködve. *A maoizmus vélt ellentmondásokat konstruál, mesterségesen szít ellentmondásokat és antagónizmusokat.* Mao Ce-tung a maga pretenciózus konstrukcióit és sémáit igyekszik „ráhúzni” a különböző országok szocialista építésének feltételeire.

Ezt mondta például az ötvenes évek végén a marxista-leninista elméletnek a kínai viszonyokra való alkalmazásáról: „... A marxizmus-leninizmus egyetemes igazságának összekapcsolása a kínai forradalom konkrét gyakorlatával – ez a materializmus. Az első és a második az ellentétek egységét jelenti, vagyis a dialektikát. Miért másolják vakon a másét? Azért, mert nem igazodnak el a dialektikában. A Szovjetunióknak megvannak a maga, szovjet módszerei; a szovjet tapasztalat – az egyik oldal, Kína gyakorlata – a másik oldal. Itt van az ellentétek egysége.”

Ebből az áldialektikus logikából az következik, hogy a szocialista építés általános törvényszerűségei, amelyeket a Szovjetunió és más szocialista országok tapasztalatai igazoltak (éppen ezekre gondol Mao Ce-tung, amikor a marxizmus-leninizmus egyetemes igazságáról és a szovjet tapasztalatokról beszél) és Kína konkrét feltételei *ellentétes* fogalmak, bár egység-

ben vannak. A maoizmus később elvetette az „egység” szót, s a Szovjetuniót meg Kínát immár antagónisztikus ellentétekként kezelte.

Mao Ce-tungnak ez az 1958-ban felállított tétele lényegében megvetette az „elméleti” alapot a Szovjetunió és a szocializmus nemzetközi tapasztalatai elleni későbbi eszmei-politikai harchoz, amelyet a maoizmus az ötvenes évek végétől bontakoztatott ki.

Mao Ce-tung azáltal, hogy a marxizmus-leninizmus egyetemes elveit gyakorlatilag szembeállítja a kínai forradalom konkrét feltételeivel, a dialektikát ténylegesen szofisztikává változtatja. *Mao Ce-tung áldialektikus fejtegetéseinek legfőbb módszertani hibája az, hogy ezek szerint a társadalmi élet bármely jelenségpárját ellentétes fogalmaknak lehet nyilvánítani.* A maoisták pragmatikus céljaik érdekében éppen ezt teszik.

Az egyik esetben a háborút és a békét állítják szembe; a másodikban a szocialista országok munkás-paraszt tömegeit a párt- és állami vezetőkkel; a harmadikban a munkában való anyagi érdekeltség elvét az erkölcsi ösztönzőkkel, a negyedikben antagónistáknak nyilvánítják a Kínai Népköztársaságot és a Szovjetuniót, s ez utóbbit „Kína első számú ellenségének” minősítik.

Az ellentmondásokról szóló maoista konstrukciónak elvi jelentőségű eleme az, hogy az ellentétek köl-

csönös helycsere útján átváltoznak egymássá. Ebből kiindulva Mao Ce-tung messzemenő politikai következtetéseket von le. „Bizonyos körülmények között – mondja – a rossz jó eredményre vezethet, a jó viszont rossz következményekkel járhat. Lao-ce több mint kétezer évvel ezelőtt ezt mondotta: »A szerencsétlenségben ott a szerencse, a szerencsében benne van a szerencsétlenség is.«” (*Mao Ce-tung: A népen belüli ellentmondások helyes megoldásáról.* Kossuth Könyvkiadó 1957. 49. old.) S ha egyszer „nincs boldogság baj nélkül”, akkor „minél rosszabb, annál jobb”. Ennek a „dialektikának” megfelelően Mao a „jó dolgok” kategóriájába sorolja a Kína elleni japán agressziót, az 1956. évi magyarországi ellenforradalmat, a világháborút stb. 1958-ban a KKP VIII. kongresszusa második ülészakán mondott beszédében kijelentette: „Amikor a japánok Pekingbe jöttek, velem folytatott beszélgetésükben azt mondták, nagyon restellik, hogy harcoltak ellenünk. Én azt feleltem, hogy jó dolgot műveltek: ütöttek bennünket, ezért a kínai nép felkelt és szétzúzta őket. Hálásaknak kell lennünk nekik, mert másként nem volnánk Pekingben.”

Ismeretesek Mao Ce-tungnak a világháborúra vonatkozó fejtegetései is: „Ha valóban kitör az atomháború, ez nem is olyan rossz, eredményeként elpusztul a kapitalizmus és a földön örök béke lesz úrrá.” Az 1960-ban megjelent „Éljen a leninizmus!” című

gyűjteményes kötetben a pekingi teoretikusok Mao Ce-tung e tételéből azt a következtetést vonták le, hogy a harmadik világháború után „ezerszer szebb civilizáció” jön létre a földön.

Az ellentétek átalakulásának egyszerű kölcsönös helycsereként való maoista értelmezése alapján különbözik e kérdés marxista–leninista felfogásától. Marx ezt a folyamatot úgy fogta fel, mint az egyik oldalnak fokozatos és bizonyos konkrét történelmi körülmények által előidézett átalakulását a maga elmentétévé. Mao szubjektivizmusának és voluntarizmusának egyik forrása az, hogy nem veszi figyelembe az ellentmondásban rejlő belső objektív folyamatokat, amelyektől függően, az ellentmondás sajátos jelenségének és jellegének tekintetbevételével, annak megoldása végbemegy.

Ha a maoista „dialektikát” lefordítjuk a politika konkrét nyelvére, világossá válik, mik a módszertani alapjai a maoisták kalandor állásfoglalásának a mai világ sarkalatos problémáiban. A maoisták a „minél rosszabb, annál jobb” logikáját követve a X. kongresszuson kijelentették: „Az enyhülés ideiglenes és felszíni jelenség, a nagy zűrzavar tovább folytatódik. *Az ilyen nagy zűrzavar a népek számára jó dolog, nem pedig rossz.*” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 12. old. – *A szerzők kiemelése.*)

A X. kongresszuson a maoisták egy további fel-

fedezéssel is „gazdagították” az ellentmondásokra vonatkozó koncepciójukat. Vang Hung-ven beszámolójában megállapította: „Már 1966-ban, amikor még csak kibontakozóban volt a nagy proletár kulturális forradalom, Mao elnök leszögezte: »Az általános zűrzavar általános rendet fog eredményezni. Ez megismétlődik minden hét-nyolc évben. Minden söpredék magától a felszínre kerül. Lehetetlen, hogy ne kerüljön a felszínre, mivel ezt meghatározza osztálytermésze.« Az osztályharc realitása igazolta és a jövőben is igazolni fogja ezt a Mao elnök által feltárt objektív törvényt.” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 19–20. old.)

Az ellentmondások maoista megközelítési módja a gyakorlatban a társadalmi ellentmondások fetisizálásává válik, ami lényegében visszatükrözi a maoizmus kispolgári társadalmi természetét. Erre az ideológiára teljesen ráillenek Marx szavai: „Az ilyen kispolgár isteníti az ellentmondást, mert az ellentmondás lényének alapja. Ő maga az eleven társadalmi ellentmondás. Az elmélettel igazolnia kell azt, ami ő maga a gyakorlatban.” (Marx–Engels Művei. 27. köt. Budapest 1971. 438. old.)

A maoizmus, noha szavakban elismeri az ellentétek egységét, a gyakorlatban figyelmen kívül hagyja azt. A maoizmus logikája szerint a dolog így áll: vagy egység, vagy harc; ha harc van, akkor nem lehet egység. Ezért Mao Ce-tung szerint, a társadalom stabili-

tása, a párt összeforrottsága tulajdonképpen a „pan-
gás” természetellenes állapota, amelyet „fel kell ka-
varni”.

„Ha állandóan megmaradna az egység, ez álló vizű
mocsár volna – mondja Mao Ce-tung –, ez a legtel-
jesebb szélcsend volna. Szét kell rombolni az egység
régi alapját, és harc útján új alapon kell létrehozni az
egységet.” (*Mao Ce-tung: Felszólalás a csengtui ta-
nácskozáson, 1958. március.*)

Mivel a maoizmus minden társadalmi ellentmon-
dást antagonisztikusnak tart, a harc formáit is ennek
megfelelően értelmezi: éles és engesztelhetetlen osz-
tályharcként, s így a gyakorlati politikában még a
szocializmus viszonyai között is szükségesnek tartja
éles társadalmi konfliktusok szítását vagy létrehozá-
sát a dolgozók között.

Ebből adódik Mao Ce-tung következő gyakorlati
tanácsa is: „Az ellentét létrehozása igen fontos. Ve-
gyük például a jobboldalhoz való viszonyunkat. Sza-
badságot adunk nekik, lehetővé tesszük, hogy megnyi-
latkozzanak. Ez tervszerűen, céltudatosan történik,
hogy ellentétet hozzunk létre.” (Lásd *Mao Ce-tung:
A materialista dialektikáról. – A szerzők kiemelése.*)
*Ám a gyakorlatban az ellentmondások létrehozásának
szükségességét kimondó tétel egyes dolgozó osztá-
lyoknak és társadalmi csoportoknak másokkal való
szembeállításává, tudatosan egymásra uszításukká, a*

munkásosztály és a parasztság megosztásává, a párt kettészakításává változik át. Különösen szemléletes formában nyilvánult meg ez a gyakorlat a „kulturális forradalom” során.

A maoisták széles körben alkalmazták „az ellentétek létrehozásának” módszerét annak igazolására, hogy miért különült el a KKP a nemzetközi kommunista mozgalomtól, miért ásta alá Kínának a Szovjetunióhoz és a szocialista közösség országaihoz fűződő kapcsolatait. Mennyi különféle ellentmondást „hoztak létre”! Felkészítve híveit az SZKP és más marxista-leninista pártok ellen indítandó harcra, Mao Ce-tung antileninista tartalommal töltötte meg a marxistáknak az opportunistákhoz való viszonyát jellemző lenini formulát, elvetette a párt elvi alapon nyugvó egységének rendkívül fontos követelményét. Mao Ce-tung 1958-ban, csoportérdekektől vezérelve, hosszasan fejtegette, hogy „a szakadás természetes jelenség”.

Ugyanezt a szakadár „dialektikát” követve próbálja Mao Ce-tung igazolni a KKP-n belüli internacionalista, antimaoista irányzatok elleni harcát is. A KKP X. kongresszusán bejelentették, hogy ez a harc „még hosszú ideig tart, még tízszer, hússzor, harmincszor” kerül rá sor. (Hungcsi, 1973. 9. sz. 10. old.) Ugyanezen logika szerint sokszor kell még megismét-

lődniük a „kulturális forradalomhoz” hasonló kampányoknak is.

Az ellentmondások vulgáris-mechanisztikus, lényegében metafizikus koncepciója szolgál módszertani alapul a maoizmus társadalmi-politikai gyakorlatában érvényesülő kalandorsághoz és voluntarizmushoz (társadalmi konfliktusok provokálása, ellenségeskedés szítása a dolgozók baráti osztályai és rétegei között, bomlasztó tevékenység a forradalmi világmozgalomban, valamennyi osztág egységének aláaknázása), a nagybatalmi-soviniszta politika és a szovjetellenesség igazolásához.

7. *A maoizmus antimarxista álláspontról vizsgálja az ismeretelmélet kérdéseit.* Mao Ce-tung bejelentette, hogy különleges „hozzájárulással” gazdagította a marxista ismeretelméletet. „Marx és Engels nem magyarázta meg a gyakorlatból az érzéki megismerésbe és az érzéki megismerésből a gondolati megismerésbe való ugrás elveit. Ezeket Lenin sem magyarázta meg. Lenin a »Materializmus és empíriokriticizmus«-ban csupán a materializmus elméletét magyarázta meg, de nem fejtette ki teljesen az ismeretelméletet.” (*Mao Ce-tung: Beszéd Pejtajhóban, 1964. augusztus 18.*)

A pekingi teoretikusok kommentárjai szerint Mao „tisztázta” mindezeket a kérdéseket.

Ami a kérdés lényegét illeti, ha jobban szemügyre

vesszük, kitűnik, hogy Mao Ce-tungnak mindazok a fejtegetései, amelyekben a megismerés kérdéseit, a gyakorlatnak mint az ismeret helyessége kritériumának és a tudás forrásának a szerepét, a megismerés érzéki és gondolati fokozatainak viszonyát taglalja, népszerű formában tolmácsolnak olyan marxista tételket, amelyeket szovjet szerzőknek a harmincas években megjelent brosráiból és többek között a Nagy Szovjet Enciklopédia első kiadásában megjelent „Dialektikus materializmus” című cikkből kölcsönzött. Mao Ce-tung kölcsönzései ráadásul gyakran teljes értelmi vagy éppenséggel szó szerinti egyezést mutatnak az eredeti forrásművel. (A szovjet szerzők e munkáit a harmincas években Kínában lefordították.)

Ámde ezeket az önmagukban helyes tételeket úgy illesztették be a maoista sémába és úgy alakították át, hogy elveszítették eredeti értelmüket, saját ellentétükbe csaptak át.

A maoizmus más „eredeti” ismeretelméleti tételei viszont leggyakrabban nem mennek túl a szellem és az anyag, a megismerés és a gyakorlat viszonyának leegyszerűsített tárgyalásán a Marx előtti ismeretelmélet vagy a konfucianizmus színvonalán.

Hogy Mao Ce-tung meghamisítja a marxista ismeretelmélet tételeit, az a legvilágosabban akkor tűnik ki, ha nemcsak elméleti posztulátumait vetjük alá

beható tanulmányozásnak, hanem azt is tekintetbe vesszük, hogy *mikor, milyen körülmények között, a KKP-n belüli két irányvonal harcának melyik szakaszában, milyen politikai célok jegyében állították fel az egyik vagy másik tételt.*

Nézzük meg például, milyen felfogást képvisel Mao *az emberi ismeretek természetének kérdésében, hogyan értékeli a közvetett tapasztalatot, az úgynevezett „elméleti tudást”, és hogyan tárgyalja a közvetlen tapasztalat jelentőségét.*

Mao már a harmincas évek végén Jenanban tartott előadásaiban sokat beszélt az emberi ismeretek természetéről. „Az ember semmi néven nevezendő jelenséget sem ismerhet meg, ha nem észleli, vagyis ha a saját élete (gyakorlata) nem az adott jelenség körülményei közepette folyik . . . *Ha ismerni akarod a forradalom elméletét és módszereit, részt kell vened a forradalomban. Minden igazi ismeret a közvetlen tapasztalatból ered.* Az ember azonban nem próbálhat ki mindent a világon közvetlenül, és ismereteink nagy része ténylegesen – közvetett tapasztalat terméke, olyan ismeret, amely a múlt századoktól maradt ránk, és olyan ismeret, amelyet az emberek más helyeken szereztek. Ezek az ismeretek korábban élt emberek közvetlen tapasztalatának vagy mások közvetlen tapasztalatának termékei . . . Ezért az ember ismeretei két részből tevődnek össze – a közvetlen

tapasztalat és a közvetett tapasztalat adataiból.” (Mao Ce-tung: Válogatott Művei. I. köt. Szikra 1952. 554., 556–557. old. – *A szerzők kiemelése.*)

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy Mao helyes, marxista-leninista álláspontot képvisel. Elismeri mind a közvetlen, mind a közvetett tapasztalatot. Ebbe a tévedésbe viszont csak akkor eshetünk, ha nem figyelünk a hangsúlyokra és Mao kijelentéseit úgy vizsgáljuk, hogy elvonatkoztatunk attól a konkrét történelmi helyzettől, amely a harmincas évek végén alakult ki a KKP-ben, attól az eszmei-elméleti harctól, amelyet látszólag a „közvetlen tapasztalat” és a „közvetett tapasztalat” szerepéről folyó absztrakt vitákkal álcáztak (mint ahogyan manapság a már 25 évszázada halott Konfuciusz bírálata a maoista csoporton belül a mai bel- és külpolitikai kérdésekről folyó harcot álcázza). Ebben az időszakban Mao azért harcolt, hogy a pártban érvényesítse a maga antimarxista, nacionalista irányvonalát. Ebben gátolták az internacionalizmus és a Komintern álláspontját képviselő kommunisták. E kommunisták közül sokan objektív okok folytán – illegális munka a Kuomintang ellenőrzése alatt álló területeken, részvétel a Komintern tevékenységében stb. – csak akkoriban érkeztek Jenanba. Nem értettek egyet a katonai-politikai kérdések megoldásának Mao által javasolt módszereivel, mivel ezek nacionalista és nem marxista módszerek vol-

tak, s így sokat ártottak a kínai forradalomnak, aláásták a KKP nemzetközi kapcsolatait.

Éppen ezek ellen irányult Mao előadásainak páto-sza; ezek az előadások később „A gyakorlatról” címmel közzétett cikkben váltak ismeretessé. Mao saját ítéleteire gondolt, amikor azt mondta, hogy „minden igazi ismeret a közvetlen tapasztalatból ered”, és ez a kitétel központi helyet foglal el az emberi ismeretek létrejöttének természetéről szóló egész fejtegetésben. És éppen Mao ellenfeleinek címezte a közvetett tapasztalat egyoldalúságáról mondott szavait.

Amikor Mao Ce-tung ezt mondja: „Ha ismerni akarod a forradalom elméletét és módszereit, részt kell vened a forradalomban”, ezzel arra utal, hogy a kínai forradalom problémáit kellő hozzáértéssel csak e forradalom közvetlen résztvevői tudják megítélni. Mao a kínai internacionalista kommunistákhoz, rajtuk keresztül pedig a Kominternhez fordulva, mintegy ezt mondotta nekik: nincs jogotok ítéletet mondani a kínai forradalomról, mert nincsenek *személyes, közvetlen tapasztalataitok*, amelyeket az e forradalomban való részvétellel az utóbbi években szereztetek. Eközben Maót cseppet sem zavarta az, hogy a kínai forradalomban való részvételből adódó saját személyes tapasztalatai is meglehetősen korlátozottak voltak.

Hogy Mao kijelentéseinek éle a párt marxista-le-

ninista erői ellen irányult, azt a KKP Központi Bizottsága Mao Ce-tung Válogatott Művei kiadására alakított bizottságának az ötvenes évek elejéről származó következő jegyzete is tanúsítja: „Volt pártunkban egy, olyan elvtársakból – a dogmatizmus híveiből – álló csoport, akik hosszú időn át elvetették a kínai forradalom tapasztalatait, tagadták azt az igazságot, hogy »a marxizmus nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala«, s minduntalan marxista művekből előráncigált egyes szavakkal vagy szólamokkal dobálództak.” (Ugyanott, 545. old.) És bár a továbbiakban arról van szó, hogy Mao ezekben az előadásokban bírálta a tiszta empirizmust, a jegyzet hangsúlyozza, hogy az előadások célja a dogmatizmus elleni harc volt. *Dogmatikusokon viszont Mao és csoportja azokat a kínai kommunistákat értette, akik a kínai forradalom kérdéseinek megközelítésében a marxizmus-leninizmus internacionalista tanítására, a testvérpártok tapasztalatára, a Komintern útmutatásaira támaszkodtak.* Mao Ce-tung ezeket a kínai kommunistákat előre megfontolt szándékkal olyan embereknek tüntette fel, akik „szavakat és szólamokat ráncigálnak elő marxista művekből”, akiknek „csupán könyvismereteik vannak”, sőt egy gúnyverset is terjesztett róluk, amely szerint a Jenanba érkezett kommunisták olyanok, mint „a falon növény nád. Feje nehéz, lába gyenge, gyökere nem nyúlik mélyre.”

Húsz évvel később, 1958 márciusában a csengtui tanácskozáson mondott beszédében Mao már nyíltan arról beszélt, *„hogyan a dogmatikusok a Szovjetunióban élt emberek”*.

Mint ismeretes, a maoizmusnak „a munkastílus javításáért küzdő mozgalom” („cseng feng” – 1942–1945) során az internacionalista kommunisták ellen folytatott harcát „az oktatás átszervezéséről”, a közvetlen tapasztalat fontosságáról szóló fejtegetésekkel s ezzel a jelszóval leplezték: „aki nem vizsgálta és nem tanulmányozta a dolgokat, annak nincs joga nyilatkozni”. (Mao Ce-tung válogatott műveinek gyűjteménye. Peking 1972. 248. old.)

Ezzel a tétellel takarózva azokat a kínai kommunistákat, akik a Kominternből jöttek, vagy Moszkvában tanultak, vagy éppenséggel a „fehér körzetekből” érkeztek, *a maoisták megfosztották a párt és a kínai forradalom ügyeibe való beleszólás jogától*. Ezeket a kommunistákat eldugott hegyi körzetekbe irányították, gyakorlatilag száműzték. A Kínai Népköztársaság megalakulása után a maoisták törvényesítették a káderek ideológiai megdolgozásának ezt a gyakorlatát, vagyis azt, hogy „munkával való átnevelés” céljából falura telepítsék ki őket.

„A gyakorlatról” című cikk tehát visszatükrözi Maónak a kínai internacionalista kommunisták ellen vívott harcát. Állásfoglalásával objektíve kibővíti a

közvetett tapasztalatnak, más pártok, a Komintern tapasztalatainak a jelentőségét, vagyis a marxista-leninista elmélet nemzetközi jelentőségét.

A negyvenes évek elején Mao mintegy a jenani előadásokban kifejtett eszméit fejleszti tovább. „A pártmunka helyes stílusáért” című cikkében, a pártfőiskola hallgatóihoz szólva, ezt írta: „Milyenek azok az ismeretek, amelyeket a tanulók a könyvekből szereznek? Még ha fel is tesszük, hogy mindezek az ismeretek valóságosak, ezek akkor is csak elméletek, mégpedig olyanok, amelyeket az anyagi javak termeléséért folytatott harc és az osztályharc tapasztalatainak általánosítása alapján elődeink dolgoztak ki, nem pedig a tanulók saját maguk szerzte ismeretei. Ezeknek az ismereteknek az elsajátítása feltétlenül szükséges; gondolnunk kell azonban arra, hogy a tanulók szempontjából bizonyos értelemben ezek mégiscsak *egyoldalú ismeretek*. Ezeket az ismereteket mások ellenőrizték, maguk a hallgatók még nem.” (*Mao Ce-tung Válogatott Művei*. IV. köt. 71. old. – *A szerzők kiemelése.*)

Ez lényegében finoman leplezett felhívás volt a hallgatókhoz arra, hogy kevesebbet tanulmányozzák Marx, Engels, Lenin műveit, s inkább Mao Ce-tung munkáiból tanuljanak, amelyek „a közvetlen tapasztalatot” általánosítják, a „kínáizált marxizmust” tesztelik meg.

A harmincas-negyvenes évek cikkeiből idézett kitételekben a maoista ismeretelmélet lényegét sok-sok fenntartás, látszólag marxista szellemű tételeknek az idézgetése leplezi. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy ezeket a cikkeket későbbi sajtó alá rendezésük során marxista teoretikusok bevonásával gondosan megszerkesztették. *Mao cikkeinek hivatalos kiadásai a szerkesztésbeli változtatásokkal hozzájárultak annak a benyomásnak a kialakulásához, hogy Mao Ce-tung marxista-leninista, ám igazi nézeteinek lényege továbbra is nem marxista maradt.*

Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején, amikor Mao Ce-tung mind nyíltabban lépett fel a maga külön eszmei-elméleti platformjával, Mao és közvetlen munkatársai eléggé leplezetlenül tettek olyan kijelentéseket, amelyek arra irányultak, hogy kibéleljék a marxista-leninista klasszikusok művei tanulmányozásának jelentőségét és felmagasztalják Mao Ce-tung „hozzájárulását” a marxizmus fejlesztéséhez.

1958. május 3-án, a KKP VIII. kongresszusának második ülészakán mondott beszédében Mao megállapította: „Van még egy félelem: a proletár tudományosságtól való félelem, a Marxtól való félelem. Marx igen magasan áll, és csak igen hosszú lépcsőn lehet eljutni hozzá. Némelyek megtorpannak: »Úgysem jutok el soha odáig!« De szabad-e így gondolkodni? Helyes-e ez? . . . Hiszen Marx is ember volt,

neki is két szeme és két keze volt. Majdnem ugyanolyan volt, mint mi. Csak az a különbség, hogy az ő fejében született meg a marxizmus nagy elmélete. Sok könyvet írt számunkra. *De hiszen az elvtársak többsége számára egyáltalán nem kötelező valamennyit elolvasni . . .*

Sok munkánk van, s nincs időnk minden könyvet elolvasni. Elegendő, ha az alapvető művek egy részét olvassuk el. Lenin abban, amit tett és amit megmagyarázott, sok tekintetben felülmúlta Marxot. Továbbfejlesztette Marx sok tételét és újat alkotott. *Azzal, amit mi tettünk, mi is sok tekintetben felülmúltuk Marxot.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalmat Lenin valósította meg. Marxnak nem volt módja ilyesmit véghezvinni. *Egy olyan nagy forradalmat, amilyen az Októberi Forradalom, Marxnak nem is volt lehetősége véghezvinnie.* Az ő idejében a forradalom nem végződött sikerrel. Az Októberi Forradalom és a kínai forradalom viszont győzött. *Mi gyakorlatunkban felülmúltuk Marxot.” (A szerzők kiemelése.)*

Bár Mao formálisan tisztelettel adózik Marxnak mint nagy gondolkodónak, lényegében elveti a forradalmi világmozgalomnak Marx műveiben rögzített tapasztalatait (a Leninre való hivatkozás is csak azt a célt szolgálja, hogy kisebbítse Marx tekintélyét), mivel ez „közvetett”, „könyvízü”, nem pedig személyes,

„közvetlen tapasztalat”. Az ilyen tapasztalat elleni 1958-as kirohanás a „nagy ugrás” ideológiai előkészítését célozta.

Hat évvel később Mao a következőképpen nyilatkozik: „Nem kell túlságosan sokat olvasni. Marx könyveit olvasni kell, de nem túlságosan sokat. Elegendő néhány tucat kötetet. Aki túlságosan sokat olvas, nem azt éri el, amit szeretne, hanem éppen az ellenkezőjét: könyvmollyá, dogmatikussá, revizionistává válik.” Ebben gyakorlatilag a műveltségnek és a tudománynak, kiváltképpen a marxizmus-leninizmusnak a maoista lebecsülése mutatkozik meg.

Úgy tűnhet, hogy Mao az „elméleti tudásért” való túlzott rajongás ellen lép fel, hogy elvben nem ellenzi a marxista irodalomnak, a többi között a marxista-leninista klasszikusok műveinek olvasását. Valójában azonban annak hajtogatásával, hogy „nem kell túlságosan sokat olvasni”, Maónak az volt a célja, hogy Kínában gátat vessen a marxista-leninista ideológia terjedésének. Hogyan is beszélhetett arról, hogy nem kell túlságosan sokat olvasni Marxot, amikor fordításban Marx művei, akárcsak Engels és Lenin művei is, csak 1949 után jelentek meg nagyobb példányszámban, s így a kínai párt- és állami funkcionáriusok, a munkásokról és a parasztokról nem is beszélve, *igen kevésbé ismerték* vagy egyáltalán nem ismerték a marxizmus-leninizmus klasszikusainak legfon-

tosabb műveit. Mao viszont annak hangsúlyozása helyett, hogy mennyire fontos a marxista-leninista elmélet alapjainak komoly és rendszeres elsajátítása, azzal ijesztgeti a kínai népet, hogy Marx munkáinak olvasása dogmatizmushoz vezethet. Marx helyett valójában a tudományos elmélet pótlékát ajánlja: tulajdon nézeteit, amelyek a hírhedt „idézetgyűjtemény” formájában két évvel a fentebb idézett kijelentése után jelentek meg.

Amire Mao Ce-tung csak célzott, azt nyíltabban fejtette ki Kuo Mo-zso, a Kínai Tudományos Akadémia elnöke 1963-ban a Kuanghszi-Csuang Autonóm Terület Történelmi Társaságának tagjai előtt mondott beszédében. Marx, Engels és Lenin műveiről szólva Kuo Mo-zso kijelentette, hogy „Marx, Engels, Lenin munkái nehezek és távol állnak Kína életétől”.

„Vannak ugyan kínai fordítások, amelyeket olvashatunk – folytatta Kuo Mo-zso – de bármennyire lelkiismeretesen készült is a fordítás, mihamar az olvasásba, nehézségek támadnak a megértésben. Ráadásul, az e klasszikus művekben érintett gyakorlat is távol áll tőlünk, *mi magunk nem éreztük át azt* (lám, a „közvetlen tapasztalat” abszolutizálásának visszhangja. – *A szerzők megjegyzése*), és még ha valaki a mélyére akar is hatolni, okvetlenül nehézségei támadnak. Mao elnök művei kínai nyelven íródtak, amellet egyszerűen, világosan és tökéletesen

vannak megírva.” (Kuanghszi Zsipao, 1963. március 26.)

Ha Maónak az ismeretelmélet terén tett filozófiai gyakorlatait lefordítjuk a politika nyelvére, akkor *az emberi ismeretek természetére vonatkozó álláspontja módszertani alapul szolgál a marxizmus-leninizmus elméletének, a szocializmus nemzetközi tapasztalataival kapcsolatos szűkkeblű nacionalista állásfoglalás-hoz.*

8. Mao Ce-tung *eltorzított formában értelmezi a „gyakorlat” fogalmát.* Helyes megállapításokat is tesz a gyakorlatról, szó szerint ismételve Marx és Lenin tételeit. „Az ember helyes eszméi csak a társadalmi gyakorlatból származhatnak, annak három formájából: a termelési harcból, az osztályharcból és a tudományos kísérletről.” (*Mao Ce-tung*: Honnan származnak az ember helyes eszméi?) Amikor azonban a gyakorlat különböző fajtáinak konkretizálására kerül sor, kiderül, hogy az emberek egész gyakorlati tevékenységét a maoista értelemben vett osztályharcra redukálja. Mao a *tudományos kísérletről* igen ritkán beszél, és rendszerint értetlenséget tanúsít lényegével szemben.

Ami a „*termelési harcot*” illeti, a marxizmussal ellentétben, amely a gyakorlat e válfaján az emberek (munkások, parasztok, értelmiségiek) anyagi javak te-

remtésére irányuló anyagi-termelési tevékenységének összességét érti, Mao főként a *fizikai munkára* gondol. Ide vezethető vissza az az igen széles körben meghonosodott gyakorlat, hogy a Mao számára keletlen emberekét vidéki körzetekbe küldik „fizikai munkával való átnevelésre”.

Végül, amikor osztályharcról beszél, nem a társadalmi viszonyok átalakítására irányuló forradalmi emberi tevékenység összességére gondol. Osztályharc a maoisták lényegében a Mao Ce-tung csoportja elleni erők gyengítésére és likvidálására, a tömegek eszmei-politikai manipulálására irányuló harcot értik.

Mao Ce-tung pragmatikus módon értelmezi a gyakorlatnak azt a szerepét, hogy az igazság kritériumául szolgál, legfőbb kritériumnak tekintve a „tevékenység sikerét”. „Általánosságban szólva az, ami sikerrel végződik, helyes, az pedig, ami kudarcot vall, hibás.” (Idézetek Mao Ce-tung Műveiből. Peking 1967. 220–221. old.)

Az eszmék, nézetek, elméletek csak akkor lehetnek igazak, ha helyesen tükrözik vissza a társadalmi fejlődés objektív szükségszerűségét, nem pedig egy személy vagy egy csoport szubjektív fantáziájának a termékei. „A materialista szerint az emberi gyakorlat »sikere« – hangsúlyozta Lenin – annak a bizonyítéka, hogy képzeleteink összhangban vannak az észlelt dolgok objektív természetével. A szolipszista szerint

»siker« mindaz, amire *nekem* szükségem van a *gyakorlatban*» . . . (Lenin Összes Művei. 18. köt. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 125. old.) Az igazság maoista-pragmatista értelmezésének megfelelően, az emberek bármilyen „sikeres” cselekedete igazolható, még a legreakciósabb erők gyakorlata is.

A maoizmusban tehát eltorzul a gyakorlatnak olyan jelenséggént való felfogása, amely az objektív és a szubjektív egységet testesíti meg. A gyakorlat fogalmából kiesik annak objektív, materiális oldala.

A marxisták–leninisták számára a gyakorlat azért szolgál az igazság kritériumául, mert átfogóan értelmezik, nem mint egy személy vagy szűk kollektíva tevékenységét, hanem mint az emberiség anyagi forradalmi-átalakító tevékenységének összességét. Ebben az esetben valóban objektív mérce, döntő kritérium. A gyakorlat objektív tartalmát a maoisták éppen azzal zsigerelik ki, hogy azt a Mao eszméit helyeslő személyek csoportjának tapasztalatára és egyetlen ország tapasztalatára, egyetlen osztály (a kínai parasztság) tapasztalatára szűkítik le. Mao nem is próbálta megérteni a világméretű, világtörténelmi gyakorlatot.

A gyakorlat nála szubjektív szférává változik, ahol burjánzik a voluntarizmus és a szubjektivizmus, mint például a „nagy ugrás”, a „népi kommunák”, a „kulturális forradalom”, a maoista „osztályharc” esetében.

A gyakorlat, ha megfosztják objektív tartalmától, már nem szolgálhat sem a megismerés valóságos alapjául, sem pedig annak kritériumául, hogy a megismerés eredményei mennyire helyesek.

A szubjektivista gyakorlat csupán eltorzult, mitológikus ismeretet nyújthat a valóságról. Kényelmes esz-közzé válik mindenféle irányelv igazolására és megindokolására, de vajon hitelessé válik-e ettől? A mai kínai valóság sok meggyőző példát mutat arra, hogy a maoizmus mennyire elszakadt a reális gyakorlat-tól, s mennyire ellentmond a társadalmi fejlődés égető szükségleteinek.

9. *A maoizmusnak nincs valamennyire is összefüggő és következetes koncepciója a történelmi folyamat-ról.** Mao szavakban a materialista történetfelfogás híve, valójában azonban a voluntarizmus, az eklekticizmus, a szubjektív idealizmus felé hajlik.

Mao Ce-tungnál természetesen nem találunk olyan nyílt kijelentéseket, amelyek arról tanúskodnának, hogy nem ismeri el a társadalom fejlődésének objektív törvényeit, a néptömegeknek a történelemben játszott szerepét, az osztályokat és az osztályharcot, a

* Ebben a részben a maoizmusnak a szubjektív tényező, a tömegek és a személyiség társadalmi szerepére vonatkozó nézeteit vizsgáljuk. Az osztályoknak és az osztályharcnak, az erőszak szerepének stb. problémáit „A maoizmus és a tudományos szocializmus” című részben elemezzük.

társadalmi forradalmakat. Ellenkezőleg, Mao Ce-tung cikkeiben igen sok, szóban helyes tétel található. De nem a megnyilatkozásokban van a lényeg, hanem abban, hogy a maoisták *gyakorlati tevékenységükben* lépten-nyomon igyekeznek semmibe venni az objektív törvényeket, a történelem „kijátszására” törekednek.

A maoizmus szakít a marxista-leninista módszertan egyik alaptételével: a *történetiség elvével*. Világos bizonyíték erre az a sok, a történelem „kijavítására” irányuló kampány, amelyet a maoisták a negyvenes évek óta folytatnak. A nemrég lezajlott „kulturális forradalom” és a konfucianizmus bírálata jegyében folyó jelenlegi kampány azzal jár együtt, hogy a hegemonista irányvonal érdekében gátlástalanul meghamisítják nemcsak Kína történelmét, hanem a nemzetközi viszonyok és a szovjet-kínai kapcsolatok történetét is. Hogy a maoisták mennyire a saját szájuk íze szerint értelmezik a történelmet, azt szemléltetően bizonyítják azok a kísérleteik, hogy egy ókori politikai áramlatnak, a legizmusnak a helytelen magyarázatát használják fel a KKP VIII. kongresszusa (1956) elleni kirohanásokhoz, Liu Sao-csi és Lin-Piao bírálatahoz.

A sovíniszta politika kedvéért a maoizmus magasztalja a kínai császárokat, igazolni próbálja a szomszédos országokkal és népekkel szemben folytatott kegyetlen hódító politikájukat, történelmi alapot próbál

teremteni Mao Ce-tung csoportjának hegemonista igényeihez.

A maoisták lényegében történetietlenül viszonyulnak saját országuk múltjához is. A zsarnok Csin Si-huangtól, a legizmus hívétől átveszik azokat a bár bár eszközöket és módszereket, amelyek teljesen összeegyeztethetetlenek a szocializmussal. Ugyanakkor a legista tanításokból elvetik mindazt, ami nem egyeztethető össze a mostanság Kínában uralkodó törvénytelenséggel és önkénnyel.

A kínai propaganda azt állítja, hogy a munka legfőbb gyakorlati elvének *„az eszmeinek anyagivá való átalakítása”*, más szóval *„Mao Ce-tung eszméinek” megvalósítása tekintendő*. Éppen ez következik Maónak a *„Honnan vannak az embernek helyes eszméi?”* című cikkben megfogalmazott azon irányelvéből is, amely szerint *„az anyag szellemmé, a szellem pedig anyaggá változik át”*.

*A maoizmus a társadalmi tudatot, a szubjektív tényezőt helyezi előtérbe és tekinti ténylegesen meghatározónak a társadalmi létben, az anyagi életfeltételekben, bármennyire igyekszik is ezt marxista terminusokkal álcázni.**

* A szubjektív tényező szerepének kérdése a maoizmus elméletében és gyakorlatában jelentős helyet foglal el. Ez a téma további elmélyült kritikai feldolgozást igényel. Ebben az anyagban csak felvázoljuk, milyen főbb vonalakon bírálható a maoizmus ebben a kérdésben.

Ez meggyőzően kitűnik az olyasféle maoista politikai jelszavakból és „irányelvekből”, mint a „nagy ugrás”, a „népi kommunák”, továbbá a forradalmi világfolyamatra és az egyes országok szocialista forradalmaira vonatkozó maoista formulákból s végül a „kulturális forradalom” gyakorlatából. A maoizmus eltúlozza a szubjektív tényező szerepét, szembeállítja azt a társadalmi fejlődés objektív törvényeivel. Emellett a maoizmus a szubjektív tényezőt (amely a szocializmusban valóban óriási szerepet játszik) nem a néptömegeknek, a pártnak a társadalmi törvények ismeretén alapuló céltudatos tevékenységét érti, hanem a pekingi vezetők szubjektivista irányelveinek megvalósítását célzó akciókat.

A maoisták számára a társadalmi átalakítások fő feltétele „a szubjektív világ megváltoztatása”, „a tudat forradalmasítása” „Mao Ce-tung eszméi” szellemében.

„Mao Ce-tung eszméi – e páratlanul hatalmas erejű szellemi atombomba – az objektív világot átalakító nagy anyagi erővé változnak, mihelyt a néptömegek elsajátítják őket, segítségükkel elérik saját tudatuk további forradalmasodását.” (Zsenmin Zsipao, 1967. augusztus 8.)

A népet a kívánt célhoz csupán olyan eszmék tudják elvezetni, amelyek objektíve híven tükrözik vissza a társadalmi fejlődés megérett szükségleteit. Mao

viszont nem az objektív feltételekből és nem az azoknak megfelelő fejlődési irányból indul ki, hanem személyes pragmatikus kívánságaiból, a voluntarizmusból és a szubjektivizmusból. Ezért „Mao Ce-tung eszméinek” megvalósítása fékezi Kína társadalmi fejlődésének menetét, bel- és külpolitikai kudarcokhoz vezet.

A szubjektív tényező abszolutizálásának szükség-szerű következménye az, hogy a gyakorlati tevékenységben mellőzik az objektív feltételeket, igyekeznek „megkerülni” a társadalmi fejlődés törvényeit, e törvényektől függetlenül és ezek ellenére cselekedni, ami politikai kalandorság és szubjektivizmus.

10. *A tömegek és a személyiség társadalmi szerepe.*
A történelmi materializmus legfontosabb elvei közé tartozik az a felismerés, hogy a tömegek döntő szerepet játszanak a történelemben, hogy a proletariátus történelmi küldetése önmagának és az egész társadalomnak a felszabadítása a kapitalizmus alól és a kommunizmus felépítése.

Mao Ce-tung írásaiban és beszédeiben, valamint más maoista anyagokban elég gyakran találkozhatunk fejtegetésekkel a néptömegek szerepéről, „a nép szolgálatára”, a „tömegvonal követésére” buzdító felhívásokkal. E szólamok mögött azonban lényegében, ha nem is a néptömegek lenézése, de mindenképpen igazi történelmi szerepük meg nem értése rejlik. A maoiz-

mus a dolgozókat gyakorlatilag a manipulálás objektumának tekinti. Éppen erre irányul a kínai dolgozókat „Mao Ce-tung eszméi” szellemében befolyásoló sok-sok kampány, amelyek arra hivatottak, hogy mesterségesen idézzék elő és tartsák fenn a tömegek forradalmi lelkesedését.

A marxizmus-leninizmus az egész tömegmunkát nemcsak a lelkesedésre alapozza, hanem a társadalmi fejlődés objektív feltételeinek és törvényeinek mélyreható, tudományos elemzésére is. Lenin hangsúlyozta: „A marxizmus abban különbözik minden más szocialista elmélettől, hogy az objektív helyzetnek és a fejlődés objektív menetének elemzésében tanúsított teljes tudományos józanságot kitűnően összekapcsolja azzal, hogy elismeri a tömegek forradalmi energiájának, forradalmi alkotóerejének, forradalmi kezdeményezésének jelentőségét...” (*Lenin Összes Művei*. 16. köt. Kossuth Könyvkiadó 1968. 21. old.)

Ha elolvassuk Mao munkáit, ott is találhatunk olyan kifejezéseket, amelyek szó szerint ismétlik azt a tételt, hogy a történelmet a népek csinálják. De a maoisták által oly gyakran ismételt jelszó: „Kövessük a tömegvonalat!” – nem a nép érdekeinek követését jelenti, hiszen abból indulnak ki, hogy ezt a vonalat „a vezér útmutatásai” határozzák meg. Ezeknek engedelmeskedve, *az emberek bizonyos rétegei vég-eredményben elszemélytelenedett tömegekké, a Mao*

Ce-tung hívei által kiötlött politikai kalandok és megtorlások részeseivé válnak.

A nép a maoizmus számára nem a történelem szubjektuma, hanem Mao csoportjának objektuma és eszköze céljai elérésére. Mao a kínai népet „tisztá papírlapnak” tekinti, amelyre ráírhatja saját „írásjegyeit”. A maoizmusnak e népellenes vonásai szemléletesen megmutatkoztak a „kulturális forradalom” előkészítése és végrehajtása során. A Lej Fenget maoista személyiségszményként népszerűsítő, 1963 elejétől kibontakozott széles körű propagandakampány egybefonódott a kínai néphez intézett ilyen felhívásokkal: „olvassuk Mao elnök műveit, hallgassunk Mao elnökre, Mao elnök útmutatásai szerint cselekedjünk, legyünk Mao elnök jó katonái”. Ettől kezdve ábrázolja a maoista propaganda az embert úgy, mint a maoista gépezet „soha nem rozsdásodó kis csavarját”, aki elégedett az alacsony életszínvonallal és Mao Ce-tungért „nem riad vissza sem a nehézségektől, sem a haláltól”. Egy 12 éves iskoláslány így írt a KKP X. kongresszusa után a *Zsenmin Zsipaó*-ban közölt levelében: „Bárhová küldjön is bennünket Mao elnök, oda visszük a harci zászlót.” (*Zsenmin Zsipao*, 1973. XII. 11.) Magának a maoista filozófiának a szelleméből az következik, hogy a tömegek nem képesek tudatos és szervezett cselekvésre, hanem csupán arra, hogy

engedelmesen kövessék a vezért, aki azonban nem a nép érdekeinek kifejezője, hanem parancsolója.

Mindezek után nyilvánvalóvá válik, hogy a „tömegvonal” maoista jelszavának semmi köze sincs a szocialista demokráciához. A Kínai Népköztársaságban a fennálló demokratikus intézményeket a „kulturális forradalom” során megsemmisítették. A dolgozóknak nincs lehetőségük arra, hogy meghatározó, sőt akármilyen csekély befolyással is legyenek az állam kormányzására és a népgazdaság fejlesztésére. Mao csoportja „tömegvonalával” egyáltalán nem is törekedett arra, hogy lehetőséget adjon a tömegeknek kormányzási funkciók teljesítésére. Ellenkezőleg, a „tömegvonal” a Mao Ce-tung-féle politika gátlástalan végrehajtásának eszközéül szolgál. Ezért nem véletlen, hogy Mao semmi szükségét sem látja népképviselői intézményeknek. Az albán katonai küldöttséggel 1967 májusában folytatott beszélgetésében így fejtette ki ezzel a kérdéssel kapcsolatos álláspontját: „Egyesek azt mondják, hogy a választás nagyon jó, nagyon demokratikus dolog. Szerintem a választás csupán illendőség.” Nem csoda, hogy a Kínai Népköztársaságban immár több mint tíz éve nem voltak semmiféle választások.

Amíg a marxizmus mindenekelőtt a munkásosztály és a többi dolgozó leghaladottabb rétegeihez fordul, arra törekszik, hogy az egész nép tudatát az élcsapat

szintjére emelje, a maoisták a tömegek legelmaradottabb rétegeire számítanak, amelyeknek érzelmeit ügyesen fel tudják szítani. A „tömegvonal” megvalósításának célja az, hogy a társadalmi-politikai és társadalompszichológiai befolyásolás módszereivel tömegtámogatást biztosítsanak Mao Ce-tung nagyhatalmi-sovinisza, szocialistaellenes politikájának és egyúttal leszámoljanak e politika ellenfeleivel.

*

A maoizmus filozófiai nézeteiről elmondottakat összegezve hangsúlyoznunk kell, hogy a maoizmus, bár szavakban a dialektikus és a történelmi materializmushoz való hűségét hangoztatja, lényegében revideálja annak elveit a szubjektivizmus, a primitív mechanisztikus dialektika, a metafizika álláspontjáról. A maoizmus a filozófiát a hegemonista politika szolgáलयává változtatta.

IV. A MAOIZMUS KÖZGAZDASÁGI NÉZETEI

11. *A maoisták Mao Ce-tung közgazdasági nézeteit úgy próbálják feltüntetni, mint „a marxizmus-leninizmus újabb fejlődését magasabb fokon: Mao Ce-tung eszméinek fókán”. „Mao Ce-tung – proklamálja a Hungcsi című folyóirat (1969. július) – alkotó módon oldotta meg azt a kérdést, hogy mi is az igazán szocialista gazdasági építés és miként kell azt folytatni.”*

A marxizmus-leninizmus számára a politikai gazdaságtan a társadalmi termeléssel, az anyagi javak termelésének, elosztásának, cseréjének és fogyasztásának folyamatában az emberi társadalomban fejlődésének különböző fokain objektíve kialakuló gazdasági viszonyokkal foglalkozó tudomány. A marxista-leninista közgazdasági elmélet kutatja a termelési viszonyokat mint a termelőerők fejlődésének formáit, illetve a termelési eszközök kihasználásának társadalmi

módját, a termelési módok fejlődésének objektív törvényszerűségeit.

Ha viszont szemügyre vesszük a maoizmus közgazdasági koncepcióinak jellegét és alapvető vonásait, azt látjuk, hogy – a marxista terminológiával való széles körű manipulálás ellenére – milyen távol állnak a marxista-leninista politikai gazdaságtantól és politikától.

A maoizmus marxizmusnak álcázott közgazdasági koncepciói igazi lényegének feltárása különösen bonyolult azért, mert ezeket a koncepciókat sohasem fejtették ki logikus és egységes nézetrendszerként. Mao Ce-tung nem foglalkozott a termelés, a csere, az elosztás és a fogyasztás problémáinak, a szocialista újratermelés törvényeinek tanulmányozásával. Nincs olyan műve, amely bármely jelentősebb gazdasági probléma elemzésével foglalkozna, az ország fejlődése gazdasági problémáinak komplex tudományos elméleti elemzéséről, valamiféle gazdasági program kifejtéséről már nem is szólva.

Mao Ce-tung maga több ízben elismerte, hogy a gazdasági építés kérdéseiben nemigen igazodik el. A KKP KB egyik, 1962-ben tartott tanácskozásán kijelentette: „A gazdasági építés sok kérdését nem értem. S nem vagyok különösebben jártas az iparban és a kereskedelemben; a mezőgazdaságban valamelyest jártas vagyok, de szintén csak bizonyos fokig,

vagyis nem sokat értek hozzá.” Mindez azonban nem akadályozza abban, hogy szubjektivista irányelveit ráerőszakolja az ország gazdaságára, mit sem törődve az ország szocialista fejlődésének reális szükségleteivel és más szocialista országok gazdasági építésének tapasztalataival.

A maoizmus közgazdasági koncepciói, minden más elméletéhez hasonlóan, olyan irányelvyszerű jelszavak gyűjteménye formájában jelentkeznek, amelyek alapjukban változatlanok maradnak és csupán variálódnak a maoista irányvonal megvalósítása során elszenvedett nagyobb kudarcokkal kapcsolatos taktikai manőverezések, valamint a gazdaság stabilizálására tett kísérletek nyomán. Az ilyen jelszavak segítségével a maoisták elméletileg próbálják igazolni gazdasági gyakorlatukat, amely mindinkább aláássa a szocialista alap Kínában kialakult elemeit. A KKP X. kongresszusa határozataiban megerősítette és koncentrált formában általánosította a legfontosabbakat ezek közül az irányelvyszerű jelszavak közül, az efféléket: „A politika a parancsoló erő”, „Önerőre kell támaszkodni”, „Az iparban Tacsingtól kell tanulni, a mezőgazdaságban Tacsajtól” stb.

Első pillantásra e tételek közül néhány helyesnek vagy legalábbis az ország sajátos körülményeivel magyarázhatónak tűnhet. De ha elemezzük valódi tartalmukat és azoknak a maoista módszereknek az ered-

ményeit, amelyekkel Kína gazdasági problémáit úgy próbálják megoldani, hogy szembeszegülnek a szocializmusba való átmenet gazdasági törvényszerűségeinek követelményeivel, világosan kitűnik, hogy ellentétben állnak a marxista-leninista közgazdasági elmélettel, a proletár gazdaságpolitikával.

Azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy koncepcióinak igazi tartalmát és politikájának hegemonista céljait a maoizmus olyan elméleti konstrukciókkal álcázza, amelyekben spekulatív módon felhasznál marxista munkákból vett tételeket.

A Kínai Népköztársaság társadalmi-gazdasági fejlődésének bonyolultsága bizonyos fokig megteremti a feltételeket a maoisták élösködéséhez, s ez kifejezésre is jutott a maoizmus közgazdasági nézeteiben.

A kínai gazdasági viszonyok rendszere az ország társadalmi-gazdasági fejlődésére jellemző objektív és szubjektív tényezők egész sorának az ellentmondásos kölcsönhatása alatt alakult ki. 1949-ben Kína, *a Szovjetunió segítségével* és más szocialista országok támogatásával rendkívül súlyos gazdasági *elmara-*
dottság körülményei közepette megkezdte az új, *szocialista* rendszer építését.

Az ország előtt álló problémák megoldásával kapcsolatos állásfoglalást döntően befolyásolta a marxista-leninista, internacionalista áramlat és a kispolgári-

nacionalista, nagyhatalmi-soviniszta áramlat között a KKP-n belül dúló harc.

A KKP marxista szárnya Kína szocialista fejlődésének meglevő előfeltételeiből kiindulva, az átmeneti időszakra vonatkozó marxista-leninista tanítástól és a Szovjetunió tapasztalatától vezérelve kidolgozta a szocializmusba való átmenet általános irányvonalát. Az akkor kialakult körülmények között Mao Ce-tung kénytelen volt számolni a szocializmus kínai építésének ezzel az általános irányvonalával.

Ez a politika hozzájárult ahhoz, hogy a Kínai Népköztársaság fennállásának első éveiben Kína történelme legnagyobb fejlődését érje el az élet valamennyi területén. A nagytőkés tulajdon államosítása, a kisárutermelés szövetkezetbe tömörítése, a nemzeti tőke átalakítása a szocialista rend gazdasági alapjainak kialakítását célozta. Az állami és a szövetkezeti tulajdonnak a kínai dolgozók érdekében való felhasználása azt eredményezte, hogy a gazdasági alapon is, a politikai felépítményben is mind számottevőbb szocialista jellegű elemek érlelődtek meg. A Kínai Népköztársaságban ezen az alapon megindult a szocialista termelési mód fejlődése, és szabad tere nyílt gazdasági törvényei érvényesülésének.

A KKP nacionalista erői igyekeztek Kína szocialista fejlődését – amelynek útján az ország objektíve elindult – saját nagyhatalmi törekvéseik szolgálatába

állítani, a szocialista országok testvéri segítségét és tapasztalatait pedig csak egy bizonyos szakaszban alkalmazni és szükséges eszközként felhasználni.

Az ország fejlődése arányában ezek az erők mindjobban eltávolodtak a szocialista Kína építésének feladataitól. A „külön útjait járó és „sajátos” eszközöket alkalmazó „nagy Kína” létrehozásának nacionalista eszméje éles ellentmondásba került a tudományos szocializmussal. E szociálsoviniszta koncepció megindokolására tett kísérletek arra vezettek, hogy a marxista-leninista közgazdasági elmélettel szembeállították a gazdasági fejlődés módszereire vonatkozó maoista nézeteket, amelyek nagyhatalmi nacionalizmusra, kaszárnyakommunizmusra, voluntarizmusra és kalandorságra épültek. A maoistáknak az a törekvése, hogy mindenáron megvalósítsák ezeket az eszméket, a gazdaság szocialista elemeinek eltorzulásához vezet.

Az egymással harcban álló erők viszonyától függően, a gazdaságpolitika gyakorlati irányvonala Kínában bizonyos időszakokban hol helyes marxista-leninista elveket követett, ami az ország gazdaságának gyors fejlődésével járt együtt (ez főként az 1958-ig terjedő időre vonatkozik), hol nyíltan nacionalista, maoista irányvonalként jelentkezett, ami Kína gazdaságának súlyos károkat okozott (különösen a „nagy ugrás”, a „kommunásítás”, a „kulturális forradalom”

időszakában), hol pedig a harcoló erőknek valamiféle erősödje volt (az 1961–1965-ös „kiigazítás” időszakában).

A KKP gazdaságpolitikája tehát korántsem volt mindig csupán Mao Ce-tung koncepcióinak és irányelveinek megtestesülése.

A közgazdasági elmélet terén a KNK-ban olyan helyzet alakult ki, hogy egymás mellett léteztek és egymással harcban álltak: *a)* helyes stratégiai és taktikai tételek, amelyek a marxizmus–leninizmus álláspontjáról visszatükrözték a szocialista építés általános objektív törvényszerűségeit és az ország társadalmi-gazdasági fejlődésének sajátosságait; *b)* nagyhatalmi-sovinizta, kispolgári-nacionalista koncepciók, szubjektivista és voluntarista törekvések, valamint Kína sajátosságainak egyoldalú eltúlzásából született „elméletek”.

A maoizmus közgazdasági koncepcióinak igazi tartalmát ezért nemcsak úgy tárhatjuk fel, hogy Mao Ce-tung gazdasági kérdésekre vonatkozó kijelentéseit egybevetjük a marxista–leninista politikai gazdaságtan elméleti tételeivel, hanem úgy is, sőt leginkább úgy, hogy elemezzük a maoista politikai irányelveket, figyelembe véve megvalósításuk gyakorlatát és következményeit. Ez lehetővé teszi, hogy képet alkossunk mind a maoizmus általános elvi állásfoglalásáról a közgazdasági elmélet terén, a gazdaságfejlesztésnek

azokról a szubjektivista koncepcióiról, amelyeket a maoizmus igyekszik valóra váltani, mind pedig a gazdaságpolitika konkrét gyakorlati irányvonaláról, azokról az eszközökről és módszerekről, amelyeket a maoisták a gazdasági építés különböző szakaszaiban ilyen vagy olyan mértékben felhasználtak.

12. *A maoizmus közgazdasági koncepcióinak lényegét elsősorban az a fő stratégiai cél határozza meg, amelyet Mao Ce-tung az ország elé tűzött. Ez a cél: a „nemzeti nagyság feltámasztása”, „nagy Kína” megteremtése.*

Mao Ce-tung a KKP Központi Bizottságának 1956. január 20-i tanácskozásán mondott beszédében megállapította: „Előbb közeledünk a világszínvonalhoz, azután elérjük a világszínvonalat. Hazánk területe óriási, lakossága nagy, fekvése sem rossz, a partvonal igen hosszú (csak épp hajóink nincsenek). *A kultúra, a tudomány, az ipar fejlettsége tekintetében a világ első országává kell válnunk.* Nálunk szocialista rendszer van, már csak némi erőfeszítést kell tenni, és a cél elérhető. Másként mire való egy 600 milliós nép »szorgalma és bátorsága«? Nem szabad megtörténnie, hogy néhány évtized múlva se legyünk a világ első hatalma. Amerikának jelenleg alig több mint 10 hidrogénbombája és 100 millió tonna acélja van. Én ezt nem tartom valami különlegesnek. Kínának több

száz millió tonna acéllal túl kell szárnyalnia Amerikát.” „*Kínának* – jelentette ki Mao Ce-tung – *nemcsak a világ politikai centrumává, hanem katonai és műszaki centrumává is kell válnia.*”

Természetes és törvényszerű egy gyengén fejlett országnak az a törekvése, hogy gazdasági és társadalmi tekintetben utolérje a fejlett országokat. Ám a maoista irányelvek lényege nem az, hogy ezt az objektív igényt fejezik ki. A maoizmus, először is, voluntarista módon, azt a feladatot tűzi ki, hogy meghatározott időn belül, bármi áron túlszárnyalják a világ valamennyi országát. Ez a célkitűzés egyik megnyilvánulása a nagyhan nacionalizmusnak, amely Kínát mindig is más országoknál fejlettebb civilizációnak tekintette. Másodszor, a maoizmus a maga nagyhatalmi céljait a gazdaság maximális militarizálása útján próbálja megvalósítani, konzerválva a nép rendkívül alacsony anyagi és kulturális életszínvonalát.

A maoizmus a közgazdasági elmélet lényegét abban látja, hogy felállít *az elmaradottság leküzdésére a „szocializmus építésének” zászlaja alatt egy olyan szubjektivista gazdasági koncepciót, amelyben központi helyet kap a pekingi nagybatalmi igények kielégítését szolgáló hadiipari potenciál.*

Az ilyen irányelvekre épült annak idején a „nagy ugrás”, a „kommunák”, a „kulturális forradalom” po-

litikája, és épül ma a KKPIX. és X. kongresszusának határozataiban meghirdetett irányvonal.

Mao Ce-tung ebből fakadó gazdasági sémái nem veszik tekintetbe, milyen általános objektív gazdasági törvényszerűségek szerint építendő és fejlesztendő a szocialista termelési mód, amelynek célja a sokoldalú gazdasági és társadalmi haladás, a termékeknek az egész társadalom méretében való tervszerű termelése és elosztása a személyiség növekvő anyagi és szellemi szükségleteinek kielégítése végett.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet objektív törvényszerűségeinek vizsgálatával, az ezen törvényszerűségek követelményeinek megfelelő gazdaságpolitika kidolgozásával kapcsolatos feladatok elkerülhetetlenül éles ellentmondásba kerültek a maoizmusnak azzal a szubjektivista törekvésével, hogy bármilyen eszközzel biztosítsa a hegemonista igények anyagi alapját.

Voluntarista stratégiai céljának elméleti igazolása végett a maoizmus saját gazdasági koncepcióinak kialakítása során felhasználta a legkülönbözőbb forrásokból származó, alkalmasnak látszó eszméket. Ily módon a maoista gazdasági koncepciók olyan különböző közgazdasági elméletekből származó töredékek eklektikus keverékét alkotják, mint a kispolgári egalitárius „közösségi szocializmus”, a durva egyenlősdire törekvő „kaszárnyakommunizmus” és annak

az a „programja”, hogy mindenki „a lehető legtöbbet termeljen és a lehető legkevesebbet fogyasszon” (lásd *Marx–Engels* Művei. 18. köt. 400. old.), a gazdaságirányítás állami-bürokratikus módszereire, a „csavarok megszorítására” vonatkozó trockista nézetek, s ezeket összekapcsolják néhány olyan, a szocializmusban is alkalmazható tétellel, amely a gazdálkodásnak és a gazdasági mechanizmus működésének módszereit érinti stb. A maoizmus sok gazdasági irányelve pragmatikus jellegű, merőben utilitárius rendeltetésű, a kínai vezetés politikai irányvonalának ingadozásait, sok esetben az egyik végletből a másikba való csapongását tükrözi vissza.

A maoizmus közgazdasági koncepciója, amely – szemben a marxista-leninista elmélettel – képtelen meghatározni azt az utat, amelyen haladva leküzdhető az ország elmaradottsága, mindazonáltal *olyan gyakorlati intézkedéseket szorgalmaz, amelyek a maoista hatalom társadalmi támaszának mesterséges megőrzését és fenntartását szolgálják, az ország fejlődését a katonai hatalom kritériuma szerint orientálják azért, hogy végeredményben elérjék a világhegemoniát.*

A gazdaságpolitikai elvvé emelt hegemonista törekvések és a kispolgári türelmetlenség határozták meg a maoizmus álláspontját az ütem problémájában, amely elsőrendű helyet foglalt el a maoista gazdasági kon-

cepcióban: „Az építés ütemének kérdése a legfontosabb kérdés”, „aki bírálja az ütem fokozását . . . , ingatag talajon áll.” (A Kínai Kommunista Párt VIII. országos kongresszusának második ülészsaka. 1958. május 5–23. Kossuth Könyvkiadó 1958. 34., 37. old.)

Kétségtelen, hogy a gazdasági növekedés ütemének kérdése rendkívül fontos Kína számára, amely a gazdasági elmaradottság viszonyai között lépett a szocializmus építésének útjára. Az állandó gyors ütem biztosítása a gazdasági törvények követelményeinek következetes figyelembevételét, az objektív feltételek és a meglevő lehetőségek sokoldalú és teljes számbavételét követeli. A maoizmust viszont a fejlődési ütem kérdésében szélsőségesen szubjektivista álláspont jellemzi.

Az az „általános irányvonal”, amelyet 1958-ban hirdettek meg a KKP VIII. kongresszusának (1956) irányvonalával szemben, a „leggyorsabb ütem”, a gyors előretörés, a „szüntelen nagy ugrás” irányvonaként rajzolódott ki. Mao Ce-tung 1958 tavaszán ezt mondta: „A mi 8–10 évünk azonos értékű lesz a Szovjetunió 40 évével.” („Felszólalás a csengtui tanácskozáson”, 1958. március.) A „nagy ugrás” időszakában kiadott jelszó, amely szerint „három év alatt meg kell változtatni az ország legtöbb vidékének általános képét”, szemléletesen mutatja, milyen volun-

tarista módon közelítette meg a maoizmus az ütem problémáját.

A szubjektivista módon meghatározott nagyhatalmi célból és az „ugrás” eszméjéből következik a maoizmusnak a gazdaságpolitikára és a közgazdasági elméletre vonatkozó tudománytalan, nem marxista szemlélete is. A gazdaságfejlesztés problémáit és feladatait a maoizmus nem a termelés kiegyensúlyozott növelése és a lakosság életszínvonalának fokozatos emelése szemszögéből vizsgálja, hanem elsősorban hadiipari versenynek tekinti olyan katonai-gazdasági potenciál létrehozása érdekében, amely a világviszonylatban kitűzött hegemonista célok elérését szolgálná. Ugyanilyen szemszögből, a katonai célokat szolgáló felhalmozás forrásaként kezeli a mezőgazdaságot is.

Ezzel kapcsolatban a népgazdaság irányításának módszerei is, amelyek segítségével a maoizmus próbálja megvalósítani koncepcióit és elérni a kitűzött hegemonista célokat, voluntarista, „katonai”, „parancsoló” módszereként jelentkeznek. Ezek éles ellentmondásba kerülnek az objektív gazdasági törvények követelményeivel, a szocialista építés feladataival, szemben állnak a szocialista országok szocialista és kommunista építésének kollektív tapasztalataival, aláássák annak lehetőségét, hogy a népgazdaság fejlődését az objektív gazdasági törvények megértése és alkalmazása alapján tudományosan szabályozzák.

A maximálisan gyors ütemű gazdasági növekedés elérésének és a szükséges erőforrások és erők mozgósításának eszközt a maoizmus a „forradalmasításban”, „a termelési viszonyok tökéletesítésében”, a „politika parancsoló erő” irányelvben, a „tömegmozgalmakban” és más olyan módszerekben látja, amelyek *túlnyomórészt a lakosság óriási munkaerő-tartalékainak és a szakképzetlen munkaerőnek a felhasználásán alapulnak, fenntartva a dolgozók alacsony életszínvonalát abból a célból, hogy a lehető legnagyobb többletterméket halmozzák fel, elsősorban a mezőgazdaság és a polgári ipar területén, és ezt kényszerelvönás útján a hadiipari komplexum fokozottabb fejlesztésére fordítsák.*

13. *Mao Ce-tung a voluntarizmus és a szubjektivizmus megindokolását célzó, alapvető elméleti posztulátumainak egyike „a politika parancsoló erő” irányelv, amely a szubjektív tényező eltorzulásán és a gazdasági fejlődés objektív törvényeinek nyilvánvaló lebecsülésén alapszik. A maoizmus e tételének antimarxista lényegét leleplezi a Kínában folyó gazdasági építés gyakorlata.*

A szubjektív tényező szerepe a szocializmus építésének időszakában valóban jelentősen megnövekszik, lehetőség nyílik a társadalom gazdasági fejlődésének tervszerű, tudatos irányítására, de ez nem jelenti azt,

hogy ez a tényező immár önmagában is elegendő. Ismeretes, hogy Lenin a politikát a gazdaság koncentrált kifejezésének tekintette. Ez a meghatározás megmutatja a politikának a gazdaságtól való függését és egyúttal a helyes politikának mint a dolgozók gazdasági érdekei megvalósítására szolgáló aktív eszköznek a jelentőségét is.

Mao Ce-tung a politika szerepét idealista módon értelmezi, semmibe veszi a gazdasági feltételek meghatározó szerepét a társadalom fejlődésében, a „politikát” olyan egyetemes kulcsnak és tényezőnek tünteti fel, amellyel minden gazdasági probléma megoldható, még az olyan is, amelynek megoldásához még nem értek meg az objektív feltételek. A politika és a gazdaság viszonya a maoisták szerint olyan, mint a parancsnok és az alárendelt hadsereg viszonya, s ezzel próbálják megindokolni azt, hogy a dolgozó tömegeket automatikusan alárendelték egyetlen ember akaratának.

„A politika parancsoló erő” maoista tétel lényegében az idealista voluntarista „erőszakelmélet” új kiadása, egybevág a kispolgári szocialista Dühring téziseivel, aki szintén úgy vélte, hogy a fejlődés alapja a politikai erő, a gazdaság pedig csupán „másodrendű tényező”, valamint az anarchista Bakunyin téziseivel, aki az új élet építését „a legszélesebb akarat” alapján gondolta folytatni. Az ilyen szemlélet a gazdaság-

politikát nem a gazdasági törvények objektív követelményeinek számbavétele felé orientálja, hanem azok tudatos semmibevevése felé, nem a termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondások tervszerű megoldása felé, hanem azok mesterséges kiélezése felé.

14. *A maoizmus meghamisította a termelőerők és a termelési viszonyok dialektikus összefüggésének marxista értelmezését, a gazdaságpolitika materialista megalapozását szubjektív irányelvekkel cserélte fel.*

„A termelőerők fejlődése – állítja Mao Ce-tung – nem előfeltétele a termelési viszonyok átalakításának.” A maoizmus a termelési viszonyokat lényegében voluntarista adminisztrálgatás tárgyának tekinti. „A termelési viszonyok tökéletesítését” nem a termelőerőkben végrehajtott átalakítás nyomán, nem a tudomány és a technika vívmányainak meghonosítása nyomán, nem a tényleges társadalmasítás fokozása nyomán végzik, hanem önkényesen a szubjektíve meghatározott feladatok megoldásának utilitárius eszközeként alkalmazzák. Efféle irányelvek megvalósítására törekedtek olyan jelszavakkal, mint „a kommunizmusba való mielőbbi átmenet”, „a kollektív tulajdonnak össznépi tulajdonná változtatása”, a szellemi és a fizikai munka, a város és a falu, a munkás-

osztály és a parasztság közti lényeges különbségek felszámolása stb.

A maoizmus eltorzítja a termelőerők helyének és jelentőségének tudományos felfogását, lebecsüli a termelés anyagi-tárgyi tényezőit, s *az embert szembeállítja a termelőerők más elemeivel, a munkaeszközökkel.* A termelőerőknek és a szocializmusbeli fejlődésük jellegének marxista-leninista felfogásával ellentétben a maoizmus abszolutizálja a szakképzetlen eleven munkát, semmibe veszi a legfejlettebb termelési eszközök felhasználásának szükségességét. Éppen ennek nyomán kerülnek előtérbe az olyan kísérletek, hogy a munkaerőt rendeleti úton, kényszerrel, militarizálással, a lakosságnak a maoista ideológia szellemében való megdolgozásával mozgósítsák. Ezt azzal indokolják, hogy állítólag „Kína építése szempontjából... a forradalmasítás fontosabb, mint a gépesítés”, hogy „az olyan felfogás, miszerint gépesítés nélkül a szocializmus elképzelhetetlen, tipikusan ellenforradalmi fetisizmus”. (Zsenmin Zsipao, 1968. február 4.) A KKP X. kongresszusa rögzítette ezeket az eszméket, leszögezve, hogy „a termelőerők fejlesztése” az „ostoba revizionista elmélet” új kiadása.

Az emberi tényező abszolutizálásában kiütközik az a marxizmus által régen leleplezett lassalleánus eszme, amely szerint „a munka minden gazdagságnak... forrása”. Marx meggyőzően kimutatta, hogy

egymagában „a munka *nem forrása* minden gazdagságnak”, hogy a munka mellett az anyagi gazdagság forrásaként szerepelnek a természeti erők, a munka eszközei és tárgyai (lásd *Marx–Engels* Művei 19. köt. Budapest 1969. 13. old.). „A szocializmus – hangsúlyozta Lenin – elképzelhetetlen a modern tudomány legújabb vívmányai szerint felépített nagytőkés technika nélkül, olyan tervszerű állami szervezet nélkül, amely az emberek tízmillióit kötelezi arra, hogy a legszigorúbban betartsanak egy egységes szabályt a termelés és a termékelosztás terén. Mi, marxisták, állandóan hangoztattuk ezt, és azokra az emberekre, akik *még ezt sem* értették meg (vagyis az anarchistákra és a baloldali eszerek nagyobbik felére), még két másodpercet sem érdemes fecsérelni.” (*Lenin* Összes Művei. 36. köt. Kossuth Könyvkiadó 1972. 281. old.)

A termelőerők és a termelési viszonyok kölcsönhatásának maoista értelmezése szolgál alapul *a maoizmus egyik központi tételéhez: ahhoz, hogy a sokmillió, sokat szenvedett kínai lakosság szinte ingyenes munkaerejére spekulálnak a nagybatalmi stratégiai cél elérésében.*

A kínai lakosság valóban a kínai gazdaság fejlesztésének egyik legfontosabb potenciális tényezője. De ahhoz, hogy valóban a gyors gazdasági növekedés erejévé váljon, az szükséges, hogy legyen egy helyes, tu-

dományosan meghatározott gazdaságpolitikai irányvonal, hogy az ország munkaerőtartalékait tudják mozgósítani és a kellő mederbe terelni, s hogy álljanak rendelkezésre jelentős tartalékok beruházási eszközökben is.

A maoisták a probléma megoldásának kulcsát nem a gazdaságpolitika tudományos megalapozásában, a közgazdasági módszerek felhasználásában és a megfelelő társadalmi-gazdasági előfeltételeknek hosszú, fáradságos munkával való megteremtésében keresik, hanem a lakosság tömegeinek politikai manipulálásában és gépies áthelyeztetéseiben. A lakosság nagy számából fakadó sovíniszta becsvágy itt összefonódik azzal a kispolgári türelmetlenséggel, amelyet az egyes országrészek túlnépesedésétől és a nép szegénységétől való félelem okoz. Mindez pedig abba a törekvésbe torkollik, hogy a problémát voluntarista úton, kizárólag adminisztratív kényszerítő módszerekkel oldják meg.

E célból hozzák létre például a *militarizált „munkahadseregeket”*, amelyekben Mao Ce-tung a társadalmi munka megszervezésének ideális formáját látja, ezt a célt szolgálja az eleven munka óriási tömegeinek időszakos összpontosítása egyes önkényesen kiválasztott irányokra és szakaszokra. „»A munka katonai módon való megszervezése, a munkastílus katonai módja, a mindennapi élet alárendelése a fegy-

lemnek» – e három jelszó igen jó. Ebből áll a nagy termelő hadsereg.” (Felszólalás a pejtajhói tanácskozáson, 1958. augusztus.) „A régi időkben – jelentette ki Mao Ce-tung – egymillió katonát telepítettek át a Jangcétől délre elterülő vidékre, miért ne lehetne most embereket munkára irányítani?” (Felszólalás a csengcsoui tanácskozáson, 1958. november.)

A lakosság ösztönzésének és mozgósításának módszereként a maoisták felhasználják az úgynevezett „forradalmasítást”, amely egyfelől az „éleződő osztályharccal” indokolt nyílt kényszerbe, másfelől pedig a dolgozók intenzív politikai és lélektani megdolgozásába torkollik. Ezzel kapcsolatban Marxnak azt a tételét, hogy az eszme anyagi erővé válik, amikor meghódítja a tömegeket, a maoizmus meglehetősen gyakran használja fel, de eltorzítja és olyan mértékben szubjektivista, voluntarista szellemben értelmezi, mintha a társadalmi fejlődés adott szakaszának objektíve kialakult anyagi feltételeitől függetlenül „Mao eszméi” előbbre vihetnék a gazdaság fejlődését, ha ezeket „beoltjuk a tömegekbe”.

15. *A maoizmus az elosztás jellegéről és a munka ösztönzőiről alkotott kispolgári elképzelését az állami és szövetkezeti tulajdonformák viszonyai között alapozza meg. Az anyagi és az erkölcsi ösztönzők szembeállítása elmaradhatatlan része a maoista gazdaság-*

politikának, mivel ennek a segítségével indokolják meg, miért van alacsony színvonalú, durván egyenlősítő elosztás a kínai parasztok és a polgári iparágak munkásai zömének esetében. Emellett élesen bírálják a Szovjetunióban „az elosztás döntő szerepére vonatkozólag uralkodó téves nézeteket”, amelyek állítólag „abszolutizálják az anyagi érdekeltséget”, „fejlesztik az individualizmust”.

A nép életszínvonala ellen a nagyhatalmi célok elérése jegyében indított támadást a maoisták lényegében programjuknak nyilvánították. És fordítva, a munkafeltételeknek és a dolgozók életének a javítására irányuló minden törekvést Mao Ce-tung szindikalista elhajlásnak minősít és az „ökonomizmus” vádjával illet. A dolgozó tömegek nincstelenségét a szocialista építés tényezőjének kiáltják ki, amint ez „A szegénység jó” jelszóban is kifejezésre jut.

A maoizmus tagadja azt, hogy a gazdasági növekedést, a bővített újratermelés folyamatát össze kell kapcsolni a dolgozók életszínvonalának emelésével, s lényegében a termelési felhalmozás maximális növeléséért száll síkra. A termelés általánosan alacsony színvonala mellett a parasztoknak, a munkások egy részének és a dolgozók más osztagainak fogyasztásra csak rendkívül jelentéktelen, sok esetben a fiziológiai minimumhoz közel álló termékmennyiség marad. Olyan viszonyok között, amikor a fejlettség alacsony

szívonalon áll, jelentős áruhiány mutatkozik, és a lakosság különböző csoportjainak helyzetét kiegyenlítő tendencia is érvényesül. A fogyasztás színvonalának differenciálása akadályokba ütközik. Ez azonban semmiképpen sem indokolhatja azt, hogy a marxista-leninista tételeket olyan irányelvekkel állítsák szembe és cseréljék fel, amelyek a kispolgári egyenlősít magasztalják. A durván egyenlősítő elosztásnak, a mindennapi élet kaszárnyszerű társadalmasításának és az ingyenmunkának tömeges bevezetésére irányuló kísérleteket a maoista és a nyugati „baloldali” revizionista irodalom a szocialista eszmények megvalósításának tünteti fel. Valójában azonban az egyenlősítő elosztásnak a népi kommunákban és a polgári iparban való bevezetése nem az egyenlőség biztosítását, hanem maximális többletterméknek a militarizálás szükségleteire való kiszivattyúzását célozza.

*A maoizmus megfosztja a dolgozókat a munka anyagi ösztönzésétől, s ezt terrorizált „politikai neveléssel” és gazdaságon kívüli kényszerrel igyekszik helyettesíteni. Ez az értelme az „erkölcsi ösztönzőkről” vallott maoista felfogásnak, amelynek semmi köze sincs a marxizmushoz, a tudományos szocializmus-
hoz.*

Ugyanakkor a maoista rendszer nem létezhetne, még kevésbé hozhatna létre anyagi bázist nagyhatalmi soviniszta céljainak megvalósításához, ha csu-

pán a gazdasági elmaradottság konzerválására, a termelés és az elosztás kaszárnyamódszereire támaszkodnék. Éppen ezért a maoisták, bár megtartják fegyvertárukbán az „anyagi érdekeltség” mint „revizionista elv” elleni harcot, amellet kénytelenek – különösen a gazdasági stabilizáció időszakában – a munka szerinti elosztás elveinek alkalmazásáról is szót ejteni.

Első pillantásra képtelenségnek tűnhet „a revizionista anyagi érdekeltség” szembeállítás a munka szerinti elosztással, amelyet a maoisták a dolgozók egyes csoportjai esetében alkalmaznak. A valóságban ennek a szembeállításnak reális tartalma van abban az értelemben, hogy a munka szerinti elosztást a gazdálkodás szükségletei által kikényszerített módszerként alkalmazzák, bár rendkívül megnyirbált formában.

A „munka szerinti díjazás” elvének suttyomban való alkalmazását mindenekelőtt a „helyes politikai gondolkodáshoz”, vagyis a Mao iránti hűséghez kötik, tehát kielégítik a funkcionáriusok bizonyos szükségleteit, hogy tovább „dolgozhassanak Maóért”. Minden, ami ezen felül van, „burzsoá önzésnek” minősül. Így aztán a parasztoknak és a polgári ágazatok dolgozóinak bérezésében alkalmazott részleges differenciálás elégtelennek és kevésbé hatékonynak bizonyul, az „ökonomizmus” elleni harc kampánya viszont állandó jellegű.

Mindez összefügg a szocializmusbeli osztályharc maoista elméletével, amely szerint az egyik fő veszélyt a dolgozók anyagi és szellemi igényei alkotják, az a törekvésük, hogy emeljék szakképzettségüket és kulturális színvonalukat, hogy a munkához való hozzájárulásukkal arányos jövedelemre tegyenek szert, hogy képességeiknek, szakképzettségüknek megfelelő, nem pedig a Mao Ce-tung iránti vak hűség által megszabott helyet foglaljanak el a társadalomban. Emellett olyan viszonyok között, amikor a parasztság és általában a főbb dolgozó rétegek rendkívül szűkösen élnek, a részleges differenciálás bevezetése, egyes csoportok jólétének bármily jelentéktelen mérvű emelése is komoly életszínvonalbeli eltérésnek tűnik, s a maoisták kezében eszközül szolgál arra, hogy a „kulturális forradalom” típusú kampányok idején a munkásosztályon és a parasztságon belül és a két osztály között „szítsák az osztályharcot”.

A részleges differenciálással némiképp korrigált egyenlősdiről a maoisták csak akkor feledkeznek meg, amikor a hadtudományi és haditechnikai komplexum dolgozóiról van szó. Ezekben az ágazatokban differenciáltabb és magasabb bérezésben részesítik a dolgozók egyes rétegeit.

Végezetül, az uralkodó katonai-adminisztratív réteg a hatalom és a „Mao harcostársainak” hierarchikus létráján elfoglalt helye szerint élvezzi a társa-

dalmi termelés gyümölcseit, az egyenlősdí és a „munka szerinti bérezés” demagóg módon hirdetett elveitől függetlenül.

Ilyenformán az elosztásra és a munka ösztönzőire vonatkozó maoista koncepciók a marxizmustól idegen, forrásaikat tekintve kispolgári elméletekként jelentkeznek.

16. *A gazdaságfejlesztési problémák maoista megoldási módszereinek alkalmazása elkerülhetetlenül megzavarja a bővített újratermelés menetét. Itt lép színre egy Mao Ce-tung által felfedezett másik politikai gazdaságtani „törvény”, amely arra hivatott, hogy a maoizmus voluntarista gazdaságpolitikáját szolgálja: az úgynevezett „hullámszerű fejlődés” törvénye. A maoisták ennek segítségével próbálják „megindokolni” azokat a fellendüléseket és visszaeséseket, amelyek a Kínai Népköztársaság fejlődésének utóbbi másfél évtizede során mutatkoztak a termelés növekedésének ütemében. A „hullámszerű”, „ugrásszerű” fejlődés törvénye („fellendülés–visszaesés, még nagyobb fellendülés, vagyis ugrás”, „egyensúly–kiegyensúlyozatlanság–ismét egyensúly”) ellentmond a szocialista építés olyan alapvető törvényszerűségének, mint a tervszerűség, amely a társadalmi termelés fejlődésének állandó, tudatosan fenntartott arányosságában nyilvánul meg. A gazdaság „hullámszerű fej-*

lődésének” koncepciója, amely a maoista tervgazdálkodási gyakorlat módszertani alapja, arra is szolgál, hogy igazolják a hadiipari ágazatok fejlődésének (más termelési ágazatokhoz és a népgazdaság egészéhez viszonyítva) aránytalanul gyors, túlméretezett ütemét és a termelés döntő fontosságú szféráiban és ágazataiban tapasztalható nagy és elhúzódnó visszaeséseket. Mao 1959 áprilisában ezt mondotta: „Nem lehet nap mint nap fellendülést biztosítani... Minden mozgás hullámszerűen fejlődik... A hullámszerű fejlődés: objektív szabály, objektív törvény.”

Ezzel Mao meghirdette annak végzetszerű elkerülhetetlenségét, hogy állandóan „kiegyensúlyozatlanságok” keletkeznek a szocialista gazdaságban. A maoisták ennek megfelelően úgy értelmezik a tervet, mint „időleges egyensúlyt”, a cselekvés megszakítottságát; a termelés fellendülését és elkerülhetetlen visszaesését pedig törvényszerű fázisoknak tartják.

Ez a koncepció visszatükrözi azokat a reális viszonyokat, amelyek az elszigetelt gazdasági sejtek maoista rendszerében uralkodnak, ahol csak a hadiipari komplexum szférájában biztosítják a bővített újratermelést, és felrúgják az alapvető népgazdasági arányokat. Annak érdekében, hogy a hadiipari komplexum szférájában maximális ütemet érjenek el, lemondanak az egész népgazdaság tervszerű, arányos fejlesztéséről.

A társadalmi termelési eszközök ilyen felhasználásának viszonyai között, amikor működésüket alárendelik az ország militarizálásának, a katonai-bürokratikus réteg érdekeinek és hegemonista céljainak, ezzel aláássák az általános gazdasági tervezés alapjait.

A mezőgazdaság és a polgári ipar alapvető gazdasági komplexumának rendkívül korlátozott lehetősége van arra, hogy a technikai haladás motorja vagy akkumulátora, a társadalmi munka termelékenységének növekedésén alapuló bővített felhalmozás forrása legyen. A létrehozott többlettermékek legnagyobb részét elvonják, részben pedig „felélik”. Ilyen rendszerben csak túlfeszített munkára kényszerítő időszakos kampányokkal biztosítható a gazdasági növekedés. Csakhogy a félig vagy teljesen elszigetelt gazdasági sejtek nem működnek egységes terv szerint, s a túlfeszített munkára buzdító kampány sem lehet állandó.

17. Az aránytalanságnak a társadalmi fejlődés „törvényévé” való avatása, az a merőben empirikus gyakorlat, hogy hatalmas tömegű, primitív technikával felszerelt eleven munkát gépiesen áthelyeznek a gazdaságfejlesztés legégetőbb problémáinak megoldása céljából, ürügyet szolgáltatott a pekingi teoretikusoknak arra, hogy újabb „felfedezést” tegyenek a szocializmus politikai gazdaságtana területén: megfo-

galmazzák „A mezőgazdaság a népgazdaság alapja” *tézist*.

Természetesen nehéz volna túlbecsülni a mezőgazdaság szerepét Kínában. „A mezőgazdaság az alap” tézis, ha nagyon egyoldalúan is, de kifejezésre juttat egy Kínára mint gyengén fejlett országra jellemző jelenséget: a gazdaságnak a mezőgazdaságtól, az évi terméstől való függését, amely még hosszú ideig komoly tényezőként befolyásolja majd az ország népgazdaságának fejlődését.

Csakhogy a maoista ideológusok sajátos tartalommal töltik meg ezt a tézist, azt tartva, hogy ezzel „Mao Ce-tung jelentősen továbbfejlesztette a bővített újratermelésről szóló marxi tanítást”, hogy ez „általános érvényű objektív gazdasági törvényt” fejez ki. (Hungcsi, 1963. 1. sz.)

„A mezőgazdaság az alap” tétel *ilyen elméleti kifejtésben* erősen csökkenti az iparnak a szerepét az egész népgazdaságra, ezen belül a mezőgazdaságra vonatkozóan. Ezért nyilvánvalóan eltér Leninnek attól a tételétől, hogy a szocializmus egyedüli anyagi alapja csakis a gépi nagyipar lehet, amely át tudja szervezni a földművelést is, hogy az ipar „a szocializmusba való átmenet *alapja*”, „a termelőerők fejlettsége szempontjából, vagyis az egész társadalmi fejlődés legfőbb kritériuma szerint” is, „a szocialista

gazdasági szervezet *alapja*”. (*Lenin Összes Művei*. 43. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 74–75. old.)

A szocializmus olyan társadalom, amelynek alapja a tudomány és a technika legújabb vívmányait hasznosító nagyüzemi gépi termelés, amelyben a bővített újratermelés a termelési eszközök termelésének elsődleges növekedése útján, a marxizmus–leninizmus által felfedezett törvény szerint megy végbe. Lenin hangsúlyozta: „A munkások, akik már nem gyerekek, s ezért nem veheti le őket a lábukról a »baloldali« frázis vagy a kispolgári fegyelmezetlenség . . . , a nagyüzemi gépi termelésen keresztül . . . haladnak a szocializmus felé . . . A szocializmus lehetetlen a nagykapitalizmus által elért technikai és kulturális vívmányok felhasználása nélkül.” (*Lenin Összes Művei*. 36. köt. 290–291. old.) A Szovjetuniónak mint nemzetközi proletár élcsapatnak a léte lehetővé tette Kínának, hogy a szocialista iparosítás útjain korunkban elért „technikai és kulturális vívmányok” alapján hozza létre a szocializmushoz szükséges anyagi-technikai bázist. Óhatatlanul nagy gazdasági kudarcokhoz és megrázkódtatásokhoz vezetett Kínát az, hogy a maoizmus figyelmen kívül hagyja a szocialista iparosítás törvényszerűségeit, hogy visszautasítja a proletár nemzetközi kapcsolatokat, amelyek e törvényszerűségek fokozottabb érvényesülését biztosítják, hogy saját tu-

dománytalan módszereivel igyekszik megoldani a fejlesztés problémáját.

„A mezőgazdaság az alap” tézis *reális pragmatikus értelmét* tekintve azt jelenti, hogy a hangsúly a kínai lakosság túlnyomó részét foglalkoztató elmaradott mezőgazdaságra kerül, amely a többlettermék igen fontos forrása, és közben figyelmen kívül hagyják az ország mezőgazdasági termelésének alapvető ipari szükségleteit. A többlettermék elvonásának másik számba jöhető szférája a könnyűipar, a polgári célokra termelő közép- és kisipar. A maoisták ezt a két ágazatot is elsősorban „a gazdaság vezető erejévé” nyilvánított hadiipar és az azt kiszolgáló termelési ágak táptalajának tekintik.

A mezőgazdaság technikai rekonstrukciójának fékezése, a kézműipari és félig kézműipari termelés felkarolása, ezekből a katonai célokra szükséges anyagi eszközök maximális kipróbálása nem teszi lehetővé, hogy ezek az ágazatok akár csak a meglevő technikai színvonalon is rendszeresen bővítsék a termelést. A mezőgazdaság rendszeres állami beruházások nélkül, korszerű technikai eszközök szállítása és a várossal való csere nélkül nem lehet a többlettermék állandó forrása. „A mezőgazdaság az alap” maoista tézis gyakorlatilag konzerválja a mezőgazdaság, valamint a polgári szükségletekre termelő közép- és kisipar jelenlegi elmaradottságát.

A maoistáknak „a mezőgazdaság az alap” tételen alapuló politikája elősegíti azt, hogy az ország erőforrásait a maoizmus sovíniszta igényeinek érdekében a hadiipari komplexum (elsősorban a rakéta-nukleáris komplexum) gyorsított ütemű fejlesztésére fordítsák.

18. Az „önerőre támaszkodás” posztulátuma a maoista értelmezés szerint korántsem merül ki abban a vitathatatlan gondolatban, hogy a szocializmus építését minden országban az egész ország és minden egyes dolgozó kollektíva belső tartalékainak maximális mozgósításával kell folytatni.

Belpolitikai síkon az „önerőre támaszkodás” irányvonala azt jelenti, hogy létrehozzák az „önellátó gazdasági egységek” rendszerét, és naturálissá teszik ezeknek az egységeknek a gazdasági kapcsolatait. Gazdasági szempontból ez az irányvonal a kézműipari, kisipari termelés túlsúlya mellett az egységes gazdasági szervezet szétagolódásához, a gazdasági kollektívák társadalmi-gazdasági elszigetelődéséhez vezet, a piac, az áru- és pénzviszonyok mesterséges korlátozásának eszközéül szolgál. Ez lehetővé teszi, hogy ne kezeljék központi feladatként a kínai dolgozó tömegek életkörülményeiről való gondoskodást, hogy fokozzák a munkára kényszerítést.

Mindkét mozzanat megnyilvánul *a tacsingi és a tacsaji tapasztalat* erőszakolt alkalmazásában, amelyre a

KKP X. kongresszusa külön is felhívta a figyelmet. „Tacsaj útja – deklarálta a *Hungcsi* című folyóirat (1973. 4. sz.) – az önerőre támaszkodás, az állhatatos munka és az önfeláldozó harc útja, a szocialista mezőgazdaság gyors építésének az útja, amely megfelel Mao elnök forradalmi irányvonalának.” A kínai falvakban terjesztett „tacsaji tapasztalatnak” az a lényege, hogy a mezőgazdasági üzemeknek, amelyekkel szemben az állam maximális mértékben alkalmazza az eszközfelvonást (a többlettermékeknek, sőt részben a szükséges termékeknek az elvonását is), mindennemű állami támogatás nélkül kell növelniük a termelést, le kell mondaniuk az anyagi érdekeltség és a gazdasági ösztönzés elveiről, fenn kell tartaniuk tagságuk alacsony életszínvonalát, arra törekedve, hogy gépek alkalmazása nélkül a végsőkéig fokozzák a munka intenzitását.

A „tacsingi tapasztalat” közgazdasági aspektusa abban foglalható össze, hogy egy korszerű iparvállalat létesítésekor az állami eszközöket kizárólag termelési célokra fordítják, a munkabérrel kapcsolatos kiadásokat a minimumra szorítják le, szociális szükségletekre pedig gyakorlatilag semmit sem költenek. A termelés növekedését a munkaintenzitás fokozásával biztosítják, az anyagi ösztönzést megszüntetik. Ez a rendszer „maximálisan magas termelési mutatók elérését” irányozza elő „ésszerűen alacsony munkabér”

mellett. A munkaszervezés a „katonai alegységek mintájára”, a „munkás is, paraszt is” rendszer alapján történik. A „munkás is, paraszt is” rendszer a proletariátus sorainak bomlasztásához és egy olyan sajátos társadalmi réteg kialakulásához vezet, amelyet nehéz lenne akár csak előproletariátusnak is minősíteni, és amelyet mégis a szocialista társadalom munkásosztálya és parasztsága élcsapatának tüntetnek fel. Nem véletlen, hogy minden buzdítás és kényszerítés ellenére Kínában a brigádok és az üzemek többsége nem siet rálépni Tacsing és Tacsaj „napfényes útjára”.

Ami az „önerőre támaszkodás” irányvonalának *külgazdasági* aspektusát illeti, ez zárt, autarkias rendszer létrehozását tűzte ki célul, ami napjainkban reakciós anakronizmusnak fest. A Kína „önellátottságáról” szóló tézist magának Kínának a gazdasági fejlődése is cáfolja, hiszen az ország szempontjából rendkívül jelentős volt a külső segítség szerepe. Az „önerőre támaszkodás” irányvonala lényegében arra irányul, hogy *csökkentsék a Szovjetunió és más szocialista országok által a korszerű gazdaság alapjának létrehozásában a Kínai Népköztársaságnak nyújtott segítség jelentőségét, megokolják Kína eltávolodását a szocialista országokkal való gazdasági együttműködéstől*, és alapvetően átorientálják az ország külgazdasági kapcsolatait a tőkés piac felé, útját állják an-

nak, hogy a Kínai Népköztársaság visszatérhessen a proletár internacionalizmus talaján való együttműködéshez a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal.

Tehát a *marxista-leninista politikai gazdaságtanhoz az „önerőre támaszkodás” posztulátuma formájában való maoista „hozzájárulás” a valóságban pragmatikus eszköz arra, hogy a gazdasági kollektívák önelszigetelődése útján megszilárdítsák a maoista hatalom társadalmi és gazdasági alapjait, s egyben demagóg módon igazolják Kínának a Szovjetuniótól és a többi szocialista országtól való elszigetelését.*

19. A maoizmus meghirdette és megpróbálta a gyakorlatban is megvalósítani saját *kispolgári elképzelését*:

- a termelőerők jellegéről, elsődlegesen az emberi tényezővel hozva összefüggésbe őket, ugyanakkor lebecsülve az anyagi-tárgyi tényezőket;

- a szocialista termelési viszonyok jellegéről, felcserélve a szocialista társadalmasítást a munka, az életmód és a termelés „állami jellegűvé” tételére irányuló politikai-adminisztratív intézkedésekkel;

- a termelési mód egészéről, amelyet a társadalmi rendszer megváltoztatására szolgáló adminisztratív-politikai módszerek eredményének tekintenek, tagadva a társadalmi viszonyok jellege és a termelőerők

fejlettségi szintje közötti összhang biztosításának szükségességét. Ez a koncepció lényegében figyelmen kívül hagyja a szocializmussal adekvát anyagi-technikai bázis létrehozásának feladatát. A kézi munkában rejlő lehetőségek eltűzéséből és a korszerű ipar jelentőségének lebecsüléséből kiinduló kispolgári koncepció a „népi kommunákban”, a „nagy ugrásban” és a „kulturális forradalomban” tükröződött vissza.

Az „ugrások”, a „kommunák”, a „kulturális forradalom” tapasztalatai azonban bebizonyították a maoisták terveinek tarthatatlanságát. A maoisták nem vették figyelembe, hogy a sokmillió munkahadsereg gazdaságilag nem hatékonyak, már csak azért sem, mert az elszemélytelenített és kényszerített emberek elkerülhetetlenül ellenállást fejtenek ki, hogy a kellő képzettséggel nem rendelkező és a társadalmi termelés eredményeiben kevésbé érdekelt munkaerő ilyen felhasználása alacsony termelékenységű.

A maoizmus alapvető posztulátumainak megvalósítására tett próbálkozások a maoisták demagóg állításaival ellentétben nemcsak hogy nem gyorsították meg a szocializmus építését Kínában, hanem nagy akadályokat is gördítettek a szocialista társadalmi viszonyok kínai fejlődésének útjába, komoly gazdasági nehézségekhez, súlyos ellentmondásokhoz és aránytalanságokhoz vezettek az egész népgazdaságban, az

alap és a felépítmény szocialista elemeinek eltorzulását eredményezték.

Kína gyakorlata bebizonyította, mennyire tarthatatlan a maoizmusnak az a törekvése, hogy az objektív gazdasági törvényeket és a szocializmus nemzetközi tapasztalatait figyelmen kívül hagyva „gyorsabban és jobban” építse a szocializmust.

A „kommunák” nem szilárdították meg a mezőgazdaságban a szocializmus elemeit. A „kommunákat” a maoisták arra használják fel, hogy tömeges méretekben megszervezzék a munkára kényszerítést, hogy a mezőgazdaságból többletterméket vonjanak el hegemonista céljaikra.

A kézműipari műhelyek és a kisipar fejlesztése nem adott lökést az ország gazdasági fellendüléséhez, viszont mentesítette a központi hatalmat az alól a gond alól, hogy tervszerűen alakítsa az egész népgazdaság arányait, korszerű technikai eszközökkel lássa el a falut és kielégítse a lakosság óriási részének létszükségeit.

Ugyanolyan tarthatatlan az a módszer is, hogy a tömegek munkaaktivitását kizárólag politikai és ideológiai kampányok útján fokozzák, elvetve az anyagi ösztönzést.

A dolgozó tömegek munkaaktivitásának pusztán ideológiai és politikai intézkedésekkel való fokozására tett kísérletek nem járultak hozzá a kommunista

tudat kialakulásához, viszont lehetővé tették a munka és a mindennapi élet kényszerítő jellegű kaszárnyamódszereinek tökéletesítését, a fogyasztásnak minimális szinten való konzerválását.

Az ilyen „pozitív” eredmények fenntartására és fejlesztésére tett szüntelen próbálkozások, ezeknek az eredményeknek az előtérbe helyezése a gazdasági programban, amelynek reális értelme a KKP X. kongresszusán meghirdetett hivatalos posztulátumokban tükröződik vissza, a maoisták azon törekvéséről tanúskodik, hogy a termelés alacsony színvonala ellenére is úgy használják fel a termelőerőket, ahogyan az stratégiai céljaiknak megfelel.

20. A maoizmus gazdasági koncepcióiban újabban egyre közvetlenebbül *állítják előtérbe a hadiipari potenciál fejlesztésének problémáit*. Anélkül, hogy változtattak volna azokon az irányelveken és céljaikon, amelyeket az ország gazdasága elé tűztek (azon a törekvésen, hogy mind rövidebb idő alatt megteremtsék a bázist a nagyhatalmisághoz és a hegemoniához), a maoisták arra összpontosították erőfeszítéseiket, hogy megteremtsék a hadiipari potenciált. Gazdaságpolitikájuk fő támaszává a hadsereget, végrehajtásának módszerévé pedig a népgazdasági munka militarizálását tették.

A korábbi maoista általános irányvonal most egy

új „stratégiai irányvonallal” egészült ki. Eszerint „fel kell készülni a háborúra, a természeti csapásokra, a népet kell szolgálni”. Ez előirányozza a lakosság alacsony életszínvonalának fenntartását, a gazdasági építés alárendelését a hadigazdasági potenciál létrehozásának. Ezeket a célokat szolgálják „a gazdasági és a honvédelmi építkezés rendszerére és területi elosztására” vonatkozó irányelvek és azok a felhívások, amelyek szerint „hozzá kell látni a katonai munkához, meg kell valósítani a nép teljes felfegyverzését”. Azt az 1958-ban tett ígéretet, hogy a kínai nép „háromévi megfeszített munkáért tízezer év boldogságot” kap, a háborúval és az éhínséggel való fenyegetőzés váltotta fel. A gazdasági fejlődés egyik alapjaként a militarizálást hirdették meg.

Ezt a gazdasági irányvonalat a legáltalánosabb elvi formában Mao Ce-tung 1966. május 7-én kelt „új útmutatásaiban” fogalmazta meg (ezeket 1966. augusztus 1-én hozták nyilvánosságra) azzal az igényvel, hogy meghatározza az egész kínai társadalmi-gazdasági élet építésének útját és módszereit. Az ország totális militarizálásának ezt a programját úgy tüntetik fel, mint Kína fejlődésének „nagy útját”, „az állam építésének, a társadalom átalakításának programját”. (Zsenmin Zsipao, 1971. május 7.)

A maoizmus a modern hadi- és nukleáris technika

gyorsított fejlesztésén kívül gyakorlatilag nem használja fel a tudományos-technikai forradalom vívmányait az ország gazdasági potenciáljának a nép javára történő bővítésére. A maoisták óriási politikai és propagandisztikus erőfeszítéseket tesznek azért, hogy felmagasztalják a munka primitív formáit, hogy a legegyszerűbb technikára való orientálódást hirdessék, hogy bebizonyítsák a tudományos-technikai elszigetelődés és a gazdasági autarkia szükségességét és üdvösségét.

A maoisták, akik szűkében vannak az anyagi és pénzügyi erőforrásoknak, mesterségesen két szférára osztották az ország népgazdaságának szervezetét. Az egyik szférába tartozik a haditermeléssel kapcsolatos ágazatok viszonylag szűk csoportja. Ezek az ágazatok, főleg a nehézipar, korszerű ipari alapokra épülnek, a központ közvetlen ellenőrzése alatt állnak, s ezek kapják a pénzügyi, a technikai eszközök, a szakemberek oroszlánrészét. A második szférába tartoznak a polgári célokat szolgáló termelési ágak, főleg a mezőgazdaság, valamint a helyi ipar, amely az ország ipari termelésének több mint egyharmad részét adja. Ezeket a termelési ágakat az „önerőre támaszkodás” elve szerint, vagyis központi beruházások és hitelek nélkül, a legegyszerűbb technika és a kézi munka bázisán szervezik meg, s az ebben a szférában létreho-

zott többletterméket elvonják a katonai program megvalósítására.

A maoisták által kialakított gazdasági szervezet ellentmondásos jellege kifejezésre jut abban, hogy mesterségesen *szembeállítanak* egymással két alapvető gazdasági területet: a *központit* – a katonait és a vele kapcsolatos termelést –, amely Mao kifejezésével élve az a „gerinc, amely nélkül lehetetlen néhány évtized alatt korszerű ipari hatalommá változtatni országunkat” (Zsenmin Zsipao, 1970. június 5.), és a *helyit*, amely a mezőgazdaságot, a kézműipart, a polgári célokra termelő kis- és középipart öleli fel. A *gazdasági szervezetnek két alapvető területre való ilyen felosztása, amely azt a célt szolgálja, hogy lehetővé tegye az ország militarizálását, szöges ellentétben áll a kínai nép tényleges érdekeivel.*

21. A marxizmus-leninizmus a termelési eszközök tulajdonviszonyait a gazdasági bázis alapjának és legfőbb lényegének tekinti. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, vajon *hogyan értelmezik a maoisták a társadalmi tulajdont, ennek állami és szövetkezeti formájában*, hogyan viszonyulnak a maoista gazdasági irányelvek a Kínában kialakult szocialista bázishoz. Behatóan tanulmányozni kell emellett a szocialista tulajdon talaján létrejött objektív gazdasági törvények követelményei és a maoisták gazdálkodásának

voluntarista módszerei közötti ellentmondások jellegét is.*

Az egymásnak ellentmondó meghatározásokból nehéz kideríteni, hogy a maoisták voltaképpen milyen tartalommal töltik meg az *össznépi tulajdon* kifejezését.

A kollektív és az össznépi tulajdon lényegéről alkotott maoista elképzelések igazi értelme abban a reális politikában mutatkozik meg, amely arra irányul, hogy a csoporttulajdont és az állami tulajdont a nagyhatalmi célok elérésének szolgálatába állítsák.

Abban az időben, amikor Kínában az ország építésében még tartották magukat a tudományos szocializmus elveihez, a tulajdon állami és szövetkezeti formája egyre jellegzetesebben öltötte magára a szocialista társadalmi tulajdon ismertetőjegyeit, hiszen a kínai dolgozók érdekében használták fel, s gyors ütemben kialakult a szocialista gazdasági bázis. Az államosításra mint a társadalmi tulajdon kialakulási folyamatának betetőzésére vonatkozó nézetekkel kap-

* Az adott tézisben érintett kérdésekben a marxisták már régóta harcolnak a jobboldali és a „baloldali” revizionisták ellen. Az e problémákkal kapcsolatos maoista nézetek rendszerezett formában kifejtve sehol sem találhatók meg, Mao Ce-tung és a maoista teoretikusok rendelkezésre álló töredékes kijelentései pedig rendkívül ellentmondásosak. Ebben a kérdéscsoportban a maoizmus bírálata további elmélyült munkát igényel.

csolatos maoista gazdaságpolitika arra irányul, hogy az állami és a csoporttulajdonban levő termelési eszközöket népellenes hegemonista célok elérése érdekében használja fel, hogy erősítse a hadiipari komplexum és a vele kapcsolatos iparágak fejlesztését, elérje a katonai-bürokratikus módszerekkel elérhető maximális munkaintenzitást, a dolgozó tömegek fogyasztását továbbra is igen alacsony szinten tartsa.

Ez abban nyilvánul meg, hogy a voluntarista gazdaságpolitika eltorzítja az újratermelés folyamatát, „áthelyezve” célját a szocializmus gazdasági alaptörvénye támasztotta követelmények kielégítéséről a maoizmus hegemonista törekvéseihez szükséges anyagi bázis létrehozására. Ennek következtében a szocializmus anyagi-technikai bázisának fejlődése torz, csökevényes formákat ölt, mélyíti a szakadékot a termelési eszközök tulajdonának társadalmi formája és a termelőerők jelentős részének alacsony fejlettségi színvonalá között.

Annak megakadályozása, hogy a nagyipar a kommunákat korszerű munkaeszközökkel lássa el, a hadiipari komplexum felduzzasztása, nagy mennyiségű állami és szövetkezeti készleteknek fegyverzetté való feldolgozása, milliós munkahadseregek ingyenes munkájának felhasználása egyre jobban aláássa a szocialista tulajdon Kínában kialakult elemeit.

Kínában a demokratikus centralizmus elvének dur-

va megsértésével alakították ki az állami és a kollektív termelési eszközök irányítását. *A gazdaság működésének a maoisták által létrehozott adminisztratív-katonai gazdasági mechanizmusa, amelynek gondoskodnia kell a kiemelt termelési ágak feszített feladatainak teljesítéséről és a felesleges eszközöknek minden más ágazatból való kivonásáról, a kasszárnyafegyelemnek a lakosság munkájában és életmódjában való bevezetéséről, csak alacsony műszaki színvonalú és kis mértékű termelésnél bizonyul alkalmazhatónak.* Ugyanakkor ez a mechanizmus, a tervszerű arányos gazdaságfejlesztés törvényének követelményeit semmibe véve, elősegíti a hadi és a vele kapcsolatos egyéb termelés túlzott felduzzasztását.

Végül elvi jelentőségű probléma az állami és a kollektív termelési eszközökkel létrehozott termékek célszerű felhasználása. Ezeknek a termelési eszközöknek az igazi társadalmi jellege abban rejlik, hogy a termelés szocialista társadalmazása arányában a termelés a szocializmus alaptörvényének és más törvényeinek van alárendelve, aminek eredményeként az egész társadalmi terméket a dolgozók érdekeinek megfelelően használják fel a gazdaság további arányos fejlesztése és az emberek anyagi és szellemi szükségleteinek egyre teljesebb kielégítése útján. A maoisták e törvények követelményeinek fittyet hányva a társadalmi elsajátítás formáját olyan csatorná-

vá alakítják át, amelyen keresztül főleg a hadiipari komplexum szférájába szivattyúzzák át az anyagi eszközöket, mit sem törődve egy olyan feladattal, mint a dolgozó tömegek anyagi és kulturális színvonalának emelése. Minderre való tekintettel nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a szocialista társadalmi tulajdon Kínában annak idején létrejött elemeit két irányban is eltorzítják: a dolgozók nagy tömegeit egyre jobban kirekesztik az irányításban való részvételből a maoista adminisztráció centralizált irányítása alatt álló vállalatokban, az állami tulajdon egy részét pedig „szétforgácsolják” azáltal, hogy kizárják az állami tervezés szférájából és az elszigetelt, önellátó komplexumok keretei között lokalizálják, mentesítve a központi hatalmat az alól, hogy gondoskodjon a helyi vállalatokról, az egész mezőgazdaságnak technikai eszközökkel való ellátásáról és a lakosság túlnyomó többségének ellátásáról.

A maoista gazdálkodási módszerek megvalósítására irányuló kísérletek tehát oda vezetnek, hogy a mai kínai társadalomban elfajulnak a termelési eszközök tulajdonviszonyai.

A szocialista társadalmi tulajdon kialakult elemei eltorzulnak, vagy kiszorulnak. Ennek következtében elkerülhetetlenül ellentétek alakulnak ki a kínai dolgozók többsége és Mao csoportja között, s ezek ilyen

vagy olyan formában eszmei-politikai barcot váltanak ki. Ezt példázzák az ország dolgozóinak körében a X. kongresszus után tapasztalható megnyilatkozások, amelyek szerint a jelenlegi kínai vezetők „megváltozott formájú kizsákmányolást” alkalmaznak.

V. A MAOIZMUS ÉS A TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

22. *A maoizmus számára a forradalom és a szocializmus elmélete egy halom szubjektív posztulátum és irányelv a társadalomnak a szocializmusról alkotott kispolgári és kaszárnyaelképzelések szellemében való erőszakos átalakítására vonatkozólag, amelynek az a célja, hogy Kína minél előbb erős hatalommá váljék és globális hegemoniára tegyen szert.*

A maoizmus Kína sajátos helyzetére és a kínai szocialista építés nehézségeire spekulál. Ezek a nehézségek valóságosak. Éppúgy, mint annak idején a Komintern, ma a marxista-leninista pártok sem tagadják ennek az országnak specifikus helyzetét és még kevésbé becsülik le azt a kínai szocialista építés perspektíváira vonatkozó ítéleteikben. Az a kérdés, hogyan kell helyesen értékelni ennek a sajátos helyzetnek és a szocialista fejlődés objektíve létező általános törvényszerűségeinek viszonyát. A maoizmus he-

gemonista törekvéseinek igazolása céljából mérhetetlenül eltúlozza Kína sajátos helyzetét és igyekszik semmibe venni a szocialista építés általános törvényszerűségeit. „Törvényszerűség” rangjára emeli azt a már önmagában véve is hibás és tudománytalan törekvést, hogy a szocialista világrendszerből elszakítva, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomtól elszigetelve építsék a szocializmust, és egyidejűleg harcoljanak mind a szocialista rendszer, mind a nemzetközi kommunista mozgalom ellen. A maoizmus ily módon eltorzítja az internacionalizmus eszméjét, nagyhatalmi sovinizmussal helyettesíti.

Jao Ven-jüan 1967 augusztusában elhangzott hivatalos beszámolójában így határozta meg Mao hozzájárulását a tudományos szocializmus elméletéhez:

– „Mao Ce-tung elemezte a szocialista társadalomra jellemző ellentmondásokat, s megoldotta a forradalom elméleti és gyakorlati kérdéseit a proletárdiktatúra viszonyait illetően”;

– „Mao Ce-tung véleménye szerint az élenjáró eszmék eredményeként a párt (vagyis a felépítmény) gyakorolta vezetés eredményeként a társadalom (vagyis a gazdasági alap) igen gyorsan előreléphet, átléphet bizonyos szakaszokat. Kína például átlenyúlhat a szocializmusba”;

– „A világforradalom stratégiája abban áll, hogy a várost bekeríti a falu. Az elmaradott Ázsia, Afrika,

Latin-Amerika a világforradalom falusi bázisa. Ezek bekeríthetik Európa és Észak-Amerika imperialista burzsoá államait . . .”;

– „Mao Ce-tung előtt az emberek nem tudták teljesen megoldani a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet kérdését . . . Mao Ce-tungnak a kulturális forradalomra vonatkozó elmélete olyan terv a forradalomnak a szocializmusból a kommunizmusba való világméretű átmenetére, amelyet elődeink nem fedeztek fel és nem határoztak meg”.

Mao Ce-tung és szekértolói nagyhangú ígéretéseik ellenére tehetetleneknek bizonyultak azokban a próbálkozásaikban, hogy kidolgozzák a szocializmus Kínában való építésének önálló elméletét.

A maoizmus legjellemzőbb vonásait az olyan problémákban való állásfoglalása mutatja, mint

- az osztályok és az osztályharc,
- a proletariátus diktatúrája,
- a kommunista párt,
- a mai kor jellege,
- a háború, a béke és a forradalom,
- a permanens forradalom.

23. *Az osztályokról és az osztályharcról.* A tudományos szocializmus szempontjából az osztály fogalma társadalmi-gazdasági kategória, amely nagy embercsoportoknak a termelési eszközökhöz való viszonyát,

a történelmileg meghatározott termelési rendszerben elfoglalt helyüket, az anyagi javaik megszerzésének formáját és mértékét, a termelés irányításában és a társadalmi életben való részvételüket jellemzi.

A maoizmus szemszögéből az osztály: ideológiai, politikai és vagyoni kategória, amely a lakosság egy-egy csoportjának az egyik vagy másik ideológiához való viszonyát jellemzi.

Egyfelől elméleti műveiben Mao Ce-tung a proletariátushoz sorolja a társadalom valamennyi legszegényebb rétegét. Következésképpen a maoisták a proletariátushoz kezdték sorolni mindazokat, akik „csak a láncukat veszíthetik”. Ezen az alapon Kínában a proletariátushoz sorolták a legszegényebb parasztok óriási tömegeit, a deklasszált, lumpenproletár elemeket, ami lehetővé tette, hogy semmibe vegyék az ország igazi munkásosztályát. A proletariátus ilyen antimarxista értelmezésének meghatározott nacionalista háttere van. A maoisták azon buzgólkodnak, hogy ezt hasonló módon alkalmazzák az egykori gyarmati és félgyarmati országok osztálystruktúrájának elemzésére, s így bebizonyítsák, hogy ezeknek az országoknak a proletariátusa elvileg eltér a fejlett tőkésországok proletariátusától, ezzel pedig megokolják annak elkerülhetetlenségét, hogy a forradalom a „harmadik világ” országaiban a kínai úton haladjon, kínai vezetés alatt.

Másfelől ez a maoista koncepció a mai kínai viszonyok között lehetőséget nyújt a szubjektivista önkényre egy ember osztály-hovatartozásának meghatározásánál. A „burzsoáziához” lehet sorolni bármely munkást, parasztot, mérnököt, tudóst, ha az illető nem ért egyet Mao Ce-tunggal és „eszméivel”. Elegendő, ha az illető kifejezi elégedetlenségét a maoisták ilyen vagy olyan politikai vagy elméleti tételeivel kapcsolatban, nyomban a „burzsoáziához” sorolják vagy azokhoz, „akik kapitalista úton járnak”. Ilyenkor az ember társadalmi származását és társadalmi helyzetét, elégedetlenségének indítóokait egyáltalán nem veszik számításba.

Csou En-laj a KKP X. kongresszusán tartott beszámolóban beismerte, hogy az osztályharc éle a valóságban nem a burzsoázia, hanem a másképpen gondolkodók ellen irányul, hogy Kínában valójában nem a proletariátus és a burzsoázia közötti harcról, hanem a maoisták és ellenfeleik közötti küzdelemről van szó. „A belső és a külső ellenség tudja, hogy egy erődöt belülről lehet a legkönnyebben meghódítani. A proletárdiktatúrát sokkal könnyebben alá tudják ásni a pártba befurakodott, burzsoá úton járó hatalombitorlók, mint a földesurak és a kapitalisták, annál is inkább, mert a társadalom szemében ez utóbbiak már lejáratták magukat.” A szocialista társadalom „egész történelmi időszaka folyamán mindvégig

léteznek osztályok, osztályellentétek és osztályharc, folyik a harc a két út – a szocialista és a kapitalista út – között, fennáll a kapitalizmus restaurációjának veszélye, fennáll az imperializmus és a szociálimperializmus részéről a felforgató tevékenység és agresszió veszélye. A párton belüli két irányvonal harca, amely ezeket az ellentmondásokat tükrözi, még sokáig fog tartani, tízszer, hússzor, harmincszor is sor fog rá kerülni...” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 10. old.)

A tudományos szocializmus szerint az országon belüli osztályharc az antagonisztikus társadalomnak a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet társadalmának fejlődési törvénye; az osztályharc kiterjed az élet minden területére: a gazdasági, a politikai viszonyokra, a kultúrára, és a legkülönbözőbb formákban valósul meg – erőszakos, békés, gazdasági, pedagógiai stb. formákban egyaránt.

A szocialista építés viszonyai között az osztályharc mindaddig fennmarad, amíg fennmarad a burzsoázia. A maoisták azonban nem a proletariátus és a burzsoázia között Kínában folyó harc tényleges problémáit teszik vizsgálat tárgyává, hanem a kérdést elsődlegesen a hatalomért és a párt vezetéséért folyó párton belüli harcra szűkítik le.

A maoizmus szerint az osztályharc valamennyi társadalom – mind az antagonisztikus, mind a szocialista társadalmak – létezési törvénye, s így a szocia-

lizmusra is jellemző a társadalmi erőszak minden területen: gazdasági, politikai, kulturális téren egyaránt.

A tudományos kommunizmus abból indul ki, hogy a szocializmus viszonyai között baráti osztályok és társadalmi csoportok léteznek: munkások, parasztok, dolgozó értelmiségiek, akiknek az érdekei a legfontosabb kérdésekben lényegében megegyeznek.

A maoisták szerint a szocializmus viszonyai között is folytatódik az osztályharc a népen belül, a harc az egyes osztályokon belül, különböző rétegek között, a politikai vezető erőkön belül különböző csoportok között; az antagonizmus itt is a társadalmi fejlődés törvénye marad és érvénye még a kommunista társadalomra is kiterjed.

A szocializmusbeli osztályharcról szóló tézist a maoisták a gazdasági, politikai és kulturális területen a tömegekre gyakorolt erőszak, az antihumánus szociálpolitika megalapozására használják fel. A maoista propaganda megvetően és elítélően nyilatkozik az olyan fogalmakról, mint a „humanizmus”, a „boldogság”, a „becsület”, s hosszú évek óta tilos szó a „béke” is. A „Lin Piao és Konfuciusz bírálata”-ra indított kampányt a zsarnokság, az erőszak, az expanzionizmus jellemzi. Feltűnő rokonszenvet mutatnak a kínai történelem olyan személyiségei iránt, akik híresek kegyetlenségükről és hitszegéseikről. Ugyanez áll

a maoizmus politikai és társadalmi gyakorlatára is: átnevelő táborok káderek és értelmiségiek számára létesített úgynevezett „Május 7. iskolák” formájában, tömeges megtorlások és nyilvános perek a maoista rezsim ellenfelei ellen, családok erőszakos szétválasztása, a magánéletbe való durva beavatkozás – mind megannyi tipikus jelensége a mai kínai valóságnak. A maoizmus antihumánus volta megmutatkozik a félelem légkörének és az állandó feszültségnek mint a társadalmi-politikai élet elkerülhetetlen és természetes vonásainak fenntartásában. A KKP X. kongresszusának dokumentumaiban és a kínai sajtó számos megnyilatkozásában hivatalosan megállapítják, hogy a „kulturális forradalom”-hoz hasonló megrázókódítások néhány évenként rendszeresen megismétlődnek majd. Ezt a „törvényszerűséget” a maoisták szeretnék terjeszteni az egész világon. A maoizmus az eljövendő nemzedékeket olyan sötét és végzetes perspektíva elé állítja, amely nem is hasonlítható a szocializmus eszméit átható reális optimizmushoz. A maoizmust nem érdekli a kommunista mozgalom fő célja: az ember felszabadítása az ellenséges erők uralma alól, az ember sokoldalú fejlődésének a biztosítása. Ehelyett az aszketizmust, az uniformizált társadalmat dicsőítik, amely absztraktul értelmezett kommunista eszméknek él.

A maoizmusnak az osztályharcról alkotott kispol-

gári felfogása szöges ellentétben áll a marxizmus-leninizmussal. E kispolgári felfogásra épül a KKP vezetőinek népellenes szociálpolitikája az országon belül, s ez szolgál eszközül a világ felszabadító mozgalmának bomlasztásában.

24. *A proletárdiktatúráról.* A tudományos kommunizmus szerint a proletárdiktatúra azt jelenti, hogy a társadalom állami vezetését a munkásosztály gyakorolja a parasztsággal, az összes dolgozóval való szövetsége alapján, a hatalom és az irányítás mechanizmusára támaszkodva, amely magában foglalja a kommunista párt vezető szerepét, az államot, a szakszervezeteket, a Kommunista Ifjúsági Szövetséget, a társadalmi szervezeteket stb., s a szocialista demokrácia meg a szocialista törvényesség elvei szerint működik.

A maoizmus a proletárdiktatúrát egy vezér egy-személyi hatalmára szűkíti le, aki különböző társadalmi erőkkel manipulál, s egy felülről összeválogatott katonai-bürokratikus rétegből álló hatalmi és irányító mechanizmus révén működik a demokráciaellenesség és az önkény viszonyai között. A proletárdiktatúra maoista értelmezéséből hiányzik a lényeg: a munkásosztály mint a társadalom vezető ereje a szocialista forradalomnak, a szocializmus és a kommunizmus építésének időszakában.

Régebben, mint ismeretes, a maoisták különbözőképpen határozták meg a hatalom jellegét Kínában, például „a nép demokratikus diktatúrájaként”, „a tömegek diktatúrájaként” stb.

A maoizmus a „kulturális forradalom” során kezdett felhagyni azzal, hogy a Kínában fennálló hatalmat „a nép demokratikus diktatúrájának” nevezze, s egyre gyakrabban kezdte használni a „proletárdiktatúra” kifejezést, fenntartás nélkül egyenlőségjelet téve a kettő közé. „Éppen a proletariátus demokratikus diktatúrája a nép demokratikus diktatúrája” (a Zsenmin Zsipao, a Csiefang-csün Pao és a Hungcsi „A proletárdiktatúra további megszilárdításáért” című 1969. október 1-i vezércikke), sőt megjelent a következő formula is: „A proletárdiktatúra a tömegek által gyakorolt diktatúra.” (Zsenmin Zsipao, 1968. július 19.) Ez a proletárdiktatúra osztálylényegének teljes kizsigerelését jelenti, hiszen itt szó sincs a munkásosztály és a parasztság szövetségéről, a munkásosztály által ebben a szövetségben betöltendő vezető szerepről.

Újabbán a maoisták minden alkalmat megragadva a proletariátus diktatúrájára és a munkásosztály által a kínai társadalomban betöltött vezető szerepre hivatkoznak. A KKP X. kongresszusán elhangzott beszámoló Mao Ce-tung következő kitételeit idézi: „Tömrőlünk egyetlen cél: a proletárdiktatúra megszilár-

dítása érdekében.” „Biztosítanunk kell az ország néptömegeinek összefogását, hogy a proletariátus vezetésével kivívják a győzelmet.” Látható azonban az is, hogy a proletariátus diktatúráját csak Mao Ce-tung hívei személyesítik meg a pártban és az országban.

A proletárdiktatúra problémáinak ez a megközelítési módja gyökeresen ellentmond a marxizmus-leninizmusnak és a különböző szocialista országokban a szocialista építés során szerzett tapasztalatoknak. A proletárdiktatúra korántsem jelenti egyetlen csoport uralmát a párton belül és általában az országban, mint ahogyan ezt a maoisták beállítják. A proletárdiktatúra a társadalom állami irányítása a munkásosztály által a párt-, az állami és társadalmi szervezetek kiterjedt mechanizmusa révén, amelyben biztosítva van a munkásosztálynak és élcsapatának: a kommunista pártnak a vezető szerepe.

Mao Ce-tung igazi álláspontja a proletárdiktatúra kérdésében azon mérhető le, hogy nem a munkások vezető szerepét emeli ki, hanem az uralom diktatórikus módszereit.

Nem véletlen, hogy a hatalom fő támaszának Mao Ce-tung mindig a hadsereget tekintette. Mint ismeretes, a politikai hatalom csúcsaira való felemelkedése az 1935-ben Cunjiban tartott tanácskozással kezdődött, amikor sikerült ellenőrzése alá vonnia a kínai Vörös Hadsereget. 1957-ben Mao Ce-tung kijelentet-

te: „Nyerő számunk: a háború, a diktatúra.” (*Mao Ce-tung: Beszélgetés az újságírói és kiadói körök képviselőivel.* 1957. március 10.)

A proletárdiktatúra maoista értelmezését leginkább a kínai politikai rendszer működésének gyakorlata mutatja. A maoizmus semmibe vette a szocialista demokrácia elveit, a kínai alkotmányt, a népi demokratikus hatalomnak a képviseleti szerveit, amelyeket ennek az alkotmánynak megfelelően hoztak létre.

A „kulturális forradalom” megingatta még azokat a nagyon gyenge pozíciókat is, amelyekkel a munkásosztály a KKP-ben és az állami szervezetekben rendelkezett. Ezzel szemben megerősítette Mao Ce-tung katonai-bürokratikus csoportjának diktatúráját, és az ország vezetését katonák, illetve a Mao Ce-tunghoz hű pártkáderek kezébe adta.

A Kínában kialakuló új politikai rendszer teljesen idegen a marxizmus–leninizmus eszméitől és szellemétől, mivel ebben a rendszerben a proletárdiktatúrát Mao Ce-tungnak és közvetlen környezetének a személyi diktatúrája váltotta fel, a KKP elvesztette vezető funkcióit, már nem a proletárdiktatúra legfontosabb eszköze, hanem Mao Ce-tung személyes diktatúráját szolgálja, az állami intézmények elvesztették kapcsolatukat a néppel, és ugyancsak a személyi dik-

tatúrát szolgálják, a demokratizmus helyébe a demagógia lépett, a jogot és a törvényességet lábbal tiporják.

A politikai rendszernek, a szocialista társadalom rendjének effajta antimarxista eltorzításáról a marxista-leninista pártok elvileg leszögezték, hogy semmi köze sincs a marxizmus-leninizmushoz, ellenségesen szemben áll a marxizmus-leninizmussal.

25. A kommunista párt szerepéről szóló tanítás maoista revíziója. A tudományos szocializmus szerint a kommunista párt a munkásosztály és a többi dolgozó olyan élcsapata a kommunizmusért folytatott harcban, amely a marxista-leninista ideológiára támaszkodik, s amely a demokratikus centralizmus elvei szerint van megszervezve.

A marxizmus-leninizmus azt tanítja, hogy a párt vezető szerepe nemcsak a kapitalizmus megdöntéséért folytatott harc időszakában szükséges, hanem az egész élet szocialista és kommunista elvek szerinti átalakításának megszervezése során is. Ezt a szerepét a párt annál sikeresebben tölti be, minél inkább tudományos elmélet vezérli, minél szorosabb a kapcsolata a tömegekkel, és minél összeforrottabbak szervezetileg a sorai.

Szavakban Mao Ce-tung és csoportja, gyakran ismételve a kommunista párt társadalombeli szere-

péről szóló marxista tételek egész sorát. A X. kongresszuson még külön ki is emelték ezt a tézist, hogy „a párt vezet mindent”. Valójában azonban Mao Ce-tung és hívei revíziónak vetik alá a pártról szóló marxista-leninista tanítást, felülvizsgálják a párt eszmei-elméleti, szervezeti és stratégiai alapjait. A kulturális forradalom során a maoisták szétrombolták a KKP szervezeti struktúráját, megtorló intézkedésekhez folyamodtak becsületes kommunisták millióival szemben, ezután pedig hozzáláttak ahhoz, hogy a régi cégér alatt maoista elveken alapuló politikai szervezetet hozzanak létre. Ez a szervezet arra hivatott, hogy egyrészt álcázza Mao Ce-tung csoportjának katonai-bürokratikus diktatúráját, másrészt, hogy a maoista hatalom érvényesítésének eszközeként szolgáljon. A maoisták olykor emlegetik ugyan a demokratikus centralizmus elveit, de sutba vágják mindazt, ami ezen elvek lényegét alkotja, s ezt a „nagy vezér” és megbízható helyi képviselői akaratának való vak engedelmességgel cserélik fel. Nyoma sincs semmiféle kritikának és önkritikának, a pártszervek választásának és beszámolási kötelezettségének, a párt belső ügyei megvitatásának, a tudatos fegyelemnek.

A Kínai Kommunista Pártban fellelhető bármiféle ellenzék, mindenekelőtt az internacionalista erők elleni harc céljából a maoizmus a többség véleményének, a pártfegyelemnek a semmibe vételét igyekszik

a „forradalmi szellem” igazi megnyilvánulásaként feltüntetni. Éppen ez az értelme a „bátran szembesze-
gülni az áradattal” maoista tézisnek, amelyet a KKP
X. kongresszusán be is vettek a párt szervezeti sza-
bályzatába.

A KKP X. kongresszusának beszámolója, a párt
szervezeti szabályzatának módosításairól szóló beszá-
moló és a KKP egyéb dokumentumai felvetik, hogy
„meg kell erősíteni a párt mindenre kiterjedő vezeté-
sét”. Ez azonban „Mao Ce-tung eszméinek” és irány-
vonalának megvalósítását akarja jelenteni.

26. Korunk jellegéről. A tudományos szocializmus
szerint korunk a kapitalizmusból a szocializmusba
való átmenet kora; olyan kor, amelyben a világ két
ellenséges rendszerre: a szocialista és a kapitalista
rendszerre szakadt, s e két rendszer között folyik a
harc, amíg teljes győzelemre nem jut az új társadal-
mi rendszer. Ez a meghatározás továbbfejleszti és
gazdagítja azt a korábbi tételt, amely szerint korunk
az imperializmus és a proletárforradalmak kora.

*A maoisták viszont ma is azzal a tézissel operál-
nak, hogy korunk „az imperializmus és a proletárfor-
radalmak kora”, s ráadásul teljesen eltorzították a
tézis lényegét. Úgy tartják, hogy korunk tartalmát a
különböző hatalmak hegemoniáért folyó harca alkot-
ja, függetlenül e hatalmak társadalmi rendszerétől,*

végső soron pedig ez olyan kor, amelyben létrejön Kinának és „Mao Ce-tung eszméinek” a hegemoniája.

A KKP X. kongresszusa elé terjesztett beszámolóban ez állt: „Mao elnök szüntelenül arra int bennünket, hogy változatlanul az imperializmus és a proletárforradalom korában élünk.” „A mai nemzetközi helyzetet óriási zűrzavar jellemzi. Az enyhülés ideiglenes és felszíni jelenség, az óriási zűrzavar viszont továbbra is fennmarad.” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 12. old.)

A KKP X. kongresszusának határozatai ténylegesen a reális világszocializmus ellen irányulnak. Ezek a határozatok elutasítják már a IX. kongresszus formuláit is, amelyek korunkat olyan korként értékelték, „amikor az imperializmus a totális összeomlás felé, a szocializmus pedig a világméretű győzelem felé halad”. *Korunknak a KKP X. kongresszusán elfogadott meghatározása gyakorlatilag eltekint a világszocializmus létezésétől, és a helyzetet úgy állítja be, mintha még mindig előttünk állna az a feladat, hogy lerakjuk a reális szocializmus alapjait, és mintha éppen a KKP oldaná meg ezt a feladatot.*

Az erők nemzetközi megoszlása a maoisták kijelentése szerint úgy fest, hogy az egyik oldalon áll „a nép”, a másik oldalon pedig „az imperializmus, a modern revizionizmus és különböző országok reakciós körei”.

E séma igazolására a maoisták Leninre próbálnak

támaszkodni. Lenint idézik: „Az imperializmus lényegéhez tartozik, hogy több nagyhatalom verseng a hegemoniáért.” (*Lenin Összes Művei*. 27. köt. Kosuth Könyvkiadó, 1971. 369. old.) Ezt a tételt a következőképpen értelmezik: „Ma főként a két nukleáris szuperhatalom: az Egyesült Államok és a Szovjetunió harcol a hegemoniáért. Céljuk: a világhegemonia megszerzése... Versengenek és ugyanakkor le is paktálnak egymással. Lepaktálásuk a még élesebb versengés érdekében történik.” (Beszámoló a KKP X. kongresszusán. Hungcsi, 1973. 9. sz. 13. old.)

Teljesen nyilvánvaló, hogy a nemzetközi erőviszonyok proletár osztályszemléletét a maoisták teljesen felcserélik a hagyományos burzsoá szemlélettel. Lenin imperializmuson az állammonopolista kapitalizmus gazdasági, társadalmi, politikai uralmának rendszerét értette. Lenin szavai, amelyeket a maoisták idéznek, a szocialista forradalom *győzelme előtti* imperialista világot jellemezték. Az Októberi Forradalom győzelme utáni kor lenini elemzésének lényege az a tézis, hogy a világ két nemzetközi társadalmi rendszerre: imperialistára és szocialistára szakadt, hogy elkerülhetetlen közöttük az osztályharc és a versengés, hogy szükségszerű a békés egymás mellett élés a két rendszer fegyveres összecsapásának elkerülése végett.

A KKP X. kongresszusának anyagában nem is szerepel a szocialista világrendszer fogalma, s a kínai vezetők hivatalos megnyilatkozásaikban kategorikusan kijelentik, hogy a szocialista világrendszer „többé nem létezik”. (Teng Hsziao-ping felszólalása az ENSZ VI. rendkívüli közgyűlésén. Hungcsi, 1974. 5. sz. 46. old.) Márpedig napjainkban a nemzetközi élet egyetlen jelensége sem értelmezhető helyesen a szocialista rendszer döntő hatásának számbavétele nélkül. Ma a világ fejlődésének egészét a két ellentétes rendszer: a szocialista és a kapitalista rendszer közötti harc menete és eredményei határozzák meg. A szocialista világrendszer, annak fejlődése, növekvő világpolitikai szerepe hatalmas befolyást gyakorol a felszabadító mozgalom menetére, megingatja a kapitalizmust, kiélezi minden ellentmondását.

Mao Ce-tung „elméleti” fejtegetéseiből kitűnik, hogy soha nem tartotta magát ahhoz a lenini értelmezéshez, amely szerint az imperializmus *a kapitalizmus monopolista szakasza*, hanem az imperializmust kizárólag olyan rendszernek tekinti, amellyel a fejlett ipari országok és mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok gyarmati igába hajtják a népeket. „Az imperializmus – »halódó kapitalizmus« – írta Mao Ce-tung 1940-ben. – De éppen azért, mert hamarosan elpusztul, egyre inkább a gyarmatokból és félgyarmatokból él, és semmiképpen sem engedi meg,

hogy valamelyik gyarmaton vagy félgyarmaton burzsoá diktatúrán alapuló kapitalista társadalmat hozzanak létre.” (*Mao Ce-tung Válogatott Művei*. 3. köt. Szikra, 1954. 241. old.)

Éppen ebben a szellemben vették revízió alá már a KKP korábbi dokumentumai a korunk alapvető ellentmondásairól és fő forradalmi erőiről szóló közismert marxista-leninista tételeket is. Annak tagadásával kezdve, hogy a szocializmus és az imperializmus közötti ellentmondás korunk fő ellentmondása (nem szabad „leegyszerűsítve világméretekben visszavezetni az ellentmondásokat” erre az ellentmondásra), s az „alapvető ellentmondás” fogalmát felváltva az „ellentmondások csomópontja” kifejezéssel, azt igyekeztek bebizonyítani, hogy a „kapitalista világ különböző ellentmondásainak csomópontja” és, mondhatni, „a világ valamennyi létező ellentmondásának csomópontja” az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokban van. (Világ proletárjai egyesüljetek, harcoljatok a közös ellenség ellen. Peking 1963. 201–203. old.)

Újabb ezt a sémát is további alakításnak vetették alá. Korunk fő ellentmondása: a népek és az államok harca a „szuperhatalmak” – a Szovjetunió és az Egyesült Államok – politikája ellen. A maoisták szerint a „világméretű káosz” egyik pólusán a „két szuperhatalom” (a Szovjetunió és az Egyesült Álla-

mok) áll, amelyeket egyformán hanyatló tendenciák hordozóiként, a világ többi részének „elnyomóiaként” és történelmileg „pusztulásra ítéltökként” ábrázolnak. Azzal, hogy homlokegyenest ellentétes rendszerű államokat egy kalap alá vesznek, a maoisták szeretnék gyengíteni azt a vonzerőt, amelyet a Szovjetunióban folyó kommunista építés a kínai népre és az egész világ népeire gyakorol. A „szuperhatalmak” elleni harcot Pekingben „a hetvenes évek nagy tendenciájának” nevezik. A forradalmi folyamatot azonosítják a „szuperhatalmak” elleni harccal, és ebből a szemszögből értékelik a forradalmi erőket.

A maoista politika nagyhatalmi sovinizmusa és hegemonizmusa mindenekelőtt abban keres támaszt, hogy szembeállítja a „harmadik világnak” a gyarmati iga alól felszabadult országait (ezek közé sorolják a maoisták egy idő óta Kínát is) mind a tőkés, mind a szocialista ipari országokkal.

Például szolgálhat erre az az 1965-ben felállított doktrína, amely szerint a „világfalu” bekeríti a „világvárost”, valamint a Teng Hsziao-ping által az ENSZ Közgyűlésének VI. rendkívüli ülészakán 1974 áprilisában kifejtett elmélet a „három világról”. Ennek az elméletnek a lényegét az a tézis alkotja, amely szerint a harmadik és a második világ (vagyis a fejlődő országok Kínát is beleértve és az iparilag fejlett országok) konfrontációban állnak az „első

világgal” (vagyis a Szovjetunióval és az Egyesült Államokkal). Gyakorlatilag a maoizmus minden ilyen koncepciója mögött az a fajelméletre emlékeztető elgondolás húzódik meg, hogy a „színesek világát” szembeállítsák a „fehérek világával”. A pekingi politikusok szívesen hallgatnak meg minden olyan megnyilatkozást és teóriát, amely beleillik a mai világ ilyen jellemzésébe.

A tudományos szocializmus korunk alapvető ellentmondásának meghatározásában osztályálláspontról indul ki.

A tudományos szocializmus szerint korunk alapvető ellentmondása a világszocializmus és a világkapitalizmus közötti ellentmondás, s e két erő harca során az emberiség a munkásosztály vezetésével megvalósítja a szocialista társadalomba való átmenetet.

A maoizmus korunk alapvető ellentmondásának meghatározásakor nacionalista álláspontról indul ki.

A maoizmus szerint korunk alapvető ellentmondása a világ nagyhatalmai, valamint a fejlődő országok és a fejlett hatalmak közötti ellentmondás, függetlenül az adott országok társadalmi rendszerétől; ezen ellentmondások leküzdése eredményeként „a falu felülkerekedik a városon”, a kevésbé fejlett államok vezető helyet foglalnak el a világban, Kína pedig hegemon hatalommá válik a nemzetközi porondon.

A maoisták a geopolitika amerikai ideológusaitól

vették át „*a superhatalmak között a hegemoniáért folyó harc*” tézisét. Márpedig aki így veti fel a kérdést, teljesen semmibe veszi az imperialista hatalmak – az Egyesült Államok és szövetségesei – és a szocialista államok – a Szovjetunió és a többi szocialista ország – külpolitikájának tényleges társadalmi természetét. Aki ezt teszi, korunk alapvető ellentmondását: a szocializmus és a kapitalizmus közötti ellentmondást felcseréli a nagyhatalmak közötti olyan kiagyalt ellentmondással, amely teljesen figyelmen kívül hagyja társadalmi természetüket, tényleges céljait, tényleges nemzetközi politikájukat.

A „szuperhatalmak” tézisét a maoisták igyekeznek összekapcsolni a „közbülső övezetek” hírbéd elméletével, amelyet Mao Ce-tung még a negyvenes években hirdetett meg.

A „közbülső övezet” fogalma önmagában is ellentmond a realitásnak. Ebbe az övezetbe olyan országokat sorolnak, amelyeknek nyilvánvalóan eltérnek a céljaik és az érdekeik. Ez nem felel meg ezen országok osztálytermészetének, külpolitikájuk jellegének, tényleges külpolitikai szövetségeiknek és törekvéseiknek.

A legutóbbi időkben, amióta Kína mindinkább kacérkodik az Egyesült Államokkal, a „szuperhatalmak” tézise egyre inkább egyoldalúan a Szovjetunió ellen irányulóvá válik. Az amerikai imperializmus

szerepét a X. kongresszus külpolitikai programja valójában elködösíti. Hiányzik korunk „négy nagy ellentmondásának” régebbi sémája is. Most a fő ellentmondás, „egyrészt az elnyomott nemzetek, másrészt az imperializmus és a szociálimperializmus közötti ellentmondás” mellett a maoisták szerint érvényesül a Szovjetunió és Kína közötti antagonisztikus ellentmondás is. Lin Piao beszámolója a IX. kongresszuson még egy olyan felhívást tartalmazott, miszerint fel kell készülni arra, hogy az amerikai imperializmus és a „szovjet revizionizmus” hagyományos vagy nukleáris háborút robbant ki a közeljövőben, a X. kongresszuson viszont már csak „a szociálimperializmus váratlan támadásának” veszélyéről esett szó. *Vagyis a kínai vezetők gyakorlatilag nem a „szuperhatalmak” ellen folytatnak politikai harcot, hanem csakis a Szovjetunió, a többi szocialista ország ellen, olyan célokat követve, amelyeknek semmi közük sincs a nemzetközi küzdőtéren folytatott osztálypolitikához.*

Mint látjuk, a maoizmus kereken elutasítja a nemzetközi erőviszonyok osztályelemzését. A mai nemzetközi viszonyok valóban tudományos elemzésének semmi köze sincs sem a „közbülső övezetek” elméletéhez, sem a „szuperhatalmak” téziséhez, amelyek tagadják a leglényegesebbet: a világ két ellentétes társadalmi rendszerre való szakadását és a két rendszer közötti harcot.

27. *A háború, a béke és a forradalom problémái.*
A tudományos szocializmus a háborúra, a békére és a forradalomra vonatkozó felfogását ma arra alapozza, hogy az imperializmusról és a proletárforradalomról szóló lenini elmélet alkotó alkalmazásával mindenekelőtt elemzi a két világrendszer – a szocialista és a kapitalista rendszer – közötti erőviszonyokat, a term nukleáris háború várható következményeit, a szocializmusért és a nemzeti szabadságért vívandó harc feltételeit.

A háborúra, a békére és a forradalomra vonatkozó maoista felfogás, amely semmibe veszi a modern háború pusztító jellegét, lényegében nem más, mint a jelenkori világháború elhárítása szükségességének a tagadása, harc bármely, Kína hegemonista terveit elítélő állam ellen, a nagyhatalmak összeütközésére, a nemzetközi feszültség éleződésére való spekulálás.

Figyelemre méltó, hogy a maoisták szóban a legtöbbet éppen a háború, a béke és a forradalom problémáiról adott magyarázataikon korrigálnak. Ezekkel a korrekciókkal próbálják igazolni a KKP külpolitikai gyakorlatát, amely kirívó ellentétbe került a maoistáknak a háború elkerülhetetlenségéről, a békés egymás mellett élés lehetetlenségéről stb. vallott minden korábbi elvével. A X. kongresszuson előterjesztett beszámolóban idézik Mao Ce-tung következő szavait: „Az újabb világháború veszélye továbbra

is fennáll, a világ népeinek fel kell erre készülniük. De ma a világ fő tendenciája a forradalom.” (Hungcsi, 1973. 9. sz. 14. old.)

Emlékeztetnénk a maoistáknak arra a nyílt és cinikus kijelentésére, hogy az új világháború eredményeként „a győztes népek az elpusztult imperializmus romjain rendkívül gyors ütemben, a kapitalista rendszerénél ezerszerre magasabb civilizációt hoznak majd létre, felépítik valóban gyönyörű jövőjüket”. Sőt, a kommunista és munkáspártok moszkvai tanácskozásán 1957-ben Mao Ce-tung síkraszállt egy olyan antimarxista tézisért, amely szerint a világimperializmus csakis rakéta-atomháború eredményeképpen győzhető le, és hogy a népek ebből eredő mérhetetlen áldozatait, veszteségeit és szenvedéseit állítólag megtérülnek.

A marxisták–leninisták világszerte határozottan elutasították a maoistáknak a háború és a forradalom kérdéseivel kapcsolatos provokatív tételeit. Kimutatták, mennyire tarthatatlanok azok a kijelentések, amelyek szerint az osztályok közötti ellentmondások mindig, minden körülmények között kizárólag háborúval oldhatók meg, s a két ellentétes társadalmi rendszer közötti ellentmondások elkerülhetetlenül termonukleáris konfliktushoz vezetnek. Lenin elutasította az államok és népek közötti háború provokálásának gondolatát. „... Ha – mondotta – valóban há-

borúra uszítanánk a munkásokat és a parasztokat, ez bűncselekmény volna. De egész politikánk és propagandánk egyáltalán nem arra irányul, hogy a népet háborúra uszítsa, hanem arra, hogy véget vessen a háborúnak.”

Mao Ce-tung hívei hangsúlyozzák, hogy Mao Ce-tung továbbfejlesztette a marxizmus-leninizmust egy olyan tétellel, amely szerint a „népi háború” az egyetlen eszköz a világforradalom győzelmének kivívására. A kínai sajtó idézi Mao Ce-tung kijelentéseit arról, hogy „a forradalom központi feladata és legmagasabb formája a hatalomnak fegyveres úton való megragadása, vagyis a kérdés háborúval való megoldása”, hogy „a világot csak fegyverek segítségével lehet átalakítani”, hogy a háborúnak csak világméretű népi háború, partizánháború kibontakoztatásával lehet véget vetni.

A kínai nép nemzeti felszabadító mozgalmának időszakában a maoisták törekvései ezen a téren a szovjetunióbeli polgárháború tapasztalatainak tagadására és a kínai „népi háború” tapasztalatainak magasztalására irányultak. „A forradalom fejlődése Oroszországban a várostól a falu felé haladt, országunkban pedig a falutól a város felé, ez a két forradalom közötti sok eltérés egyike.” (Mao Ce-tung beszélgetése a zenei élet képviselőivel. 1956. augusztus 24.)

A „népi háború” elmélete az erőszak kispolgári elméletén alapszik, az imperializmus feletti győzelmet nem a szocializmus társadalmi-gazdasági fölényétől várja, hanem a fegyveres harc eszközeinek alkalmazásától, az imperializmus katonai-politikai gépezetének háborús konfliktus útján való szétzúzásától.

Bel- és külpolitikai válságuk következtében a maoistáknak a IX. kongresszus után változtatniuk kellett taktikájukon a nemzetközi politikában. A „kulturális forradalom” tetőfokán a kínai külpolitikában, mint korábban is, még megfigyelhető volt a „forradalom exportjának” irányvonala, az a törekvés, hogy a nagyhatalmi célok megvalósítása érdekében „népi háborúkat” szítsanak Kína szomszédságában, az állandó feszültség állapotát tartsák fenn ebben a térségben, és „exportálják” a „forradalmi háborút” más kontinensekre (Csou En-laj tett egy olyan kijelentést, hogy „Afrika megérett a forradalomra”), a KKP IX. kongresszusa után viszont már világosan kirajzolódott egy olyan tendencia, hogy Peking aktívan közeledjen a Nyugat és az Egyesült Államok imperializmusához, hogy a maoisták lemondjanak a régi szélsőséges módszerekről és áttérjenek a „normális” diplomáciára. Feltűnően alábbhagyott annak a jelszónak a népszerűsítése, hogy „vagy a háború vált ki forradalmat, vagy a forradalom hárítja el a háborút”.

Az utóbbi időben a körülmények nyomására a maoisták szóban igazítanak a háborúval, a békével és a forradalommal kapcsolatos állásfoglalásukon. Ezek az igazítások taktikai jellegűek, és a kínai vezetés külpolitikai átorientálódásával függnek össze. *A jelenkori háborús veszély forrásaira vonatkozó nézetek propagálásában a súlypont áttevődött az imperializmusról... a szocialista országokra. Elképesztő, de így van.*

A KKP X. kongresszusán előterjesztett beszámoló-ból kitűnik, hogy a fő háborús veszélyt korántsem az imperializmus jelenti, hanem az úgynevezett „modern revizionizmus”. A kínai népet felszólítják arra, készüljön fel „egy Északról Jövő váratlan támadás esete-re”. A KKP szervezeti szabályzatáról szóló beszámolóban kereken kimondják: „Az újabb világháború veszélye változatlanul fennáll, kötelesek vagyunk minden előkészületet megtenni az agresszív háború ellen, az imperializmus és a szociálimperializmus váratlan támadásának megakadályozására”. (Hungcsi, 1973. 9. sz. 23. old.)

Így zárul be a háború és a forradalom problémáira vonatkozó maoista fejtegetések bűvös köre. *Teljesen elferdítve a két ellentétes társadalmi rendszer közötti mai ellentmondások természetét, a kínai vezetők szembeállították magukat mindazokkal az erőkkel,*

amelyek fő támaszai a világ forradalmi és felszabadító mozgalmának, a béke és a biztonság ügyének.

A kínai vezetés által a háború és a béke kérdésében elfoglalt ellentmondásos, elvtelen álláspont különösen világosan mutatkozik meg *az utóbbi időkben a nemzetközi porondon végbement pozitív változásokhoz való viszonyukban*, amelyek elsősorban a Szovjetunió és a többi szocialista ország következetes és aktív békeszerető politikájának köszönhetők.

28. A békés egymás mellett élésről és a nemzetközi feszültség enyhüléséről. A tudományos szocializmus számára a békés egymás mellett élés a különböző társadalmi rendszerű államok közötti kapcsolatoknak egy olyan elve, amely a termőnukleáris háború és más igazságtalan háborúk elhárításának szükségességéből indul ki, s amely az egyenjogúság, a szuverenitás, a területi sérthetetlenség, a kölcsönösen előnyös együttműködés elismerésére épül.

A maoizmus számára a békés egymás mellett élés taktikai elv, amelyet Kinának az erősebb államokkal való kapcsolataiban alkalmaznak, függetlenül azok társadalmi rendszerétől, mégpedig azért, hogy saját javukra változtassák meg az erőviszonyokat és áttérjenek a diktátum, a fegyveres erőszak politikájára, végső soron pedig a háborúra.

Szöges ellentétben azzal a megállapításukkal, hogy

„az enyhülés ideiglenes és felszíni jelenség”, azt igyekeznek bebizonyítani, hogy Kínát igaztalanul vádolják azzal, hogy „a nemzetközi helyzet enyhülése ellen lép fel”, hogy „nem kívánja a szovjet–kínai kapcsolatok javulását”. Ilyen értelmű kijelentéseik azonban merő frázisok, mivel a maoista vezetés *a világpolitikában az egyik legfőbb kerékkötője a nemzetközi feszültség enyhülésének.*

Harcolva a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése elvének elfogadtatásáért, továbbá azért, hogy a feszültség enyhülése visszafordíthatatlan folyamattá váljon, a szocialista országok egyúttal *javítják a szocializmusért és a kommunizmusért folyó harc külpolitikai feltételeit, új lehetőségeket nyitnak meg a világforradalmi folyamat fejlődése előtt.*

A maoistáknak a háború és béke kérdéseivel kapcsolatos állásfoglalása, a „szuperhatalmak” tézise, a „közbülső övezetek” doktrínája, a békés egymás mellett élés elvének sovinszta szellemben való értelmezése azt a célt szolgálja, hogy megzavarják az enyhülés kibontakozását, a szocialista államok pozícióinak megerősödését, s Kínát bármi áron a nemzetközi politika egyik vezető erejévé tegyék, kielégítve ezzel Mao Ce-tungnak és környezetének nacionalista ambícióit.

29. *A permanens forradalomról.* A marxizmus-leninizmus tanítása szerint a szocialista forradalom csakis forradalmi helyzetben valósulhat meg, vagyis amikor megérték ehhez mind az objektív tényezők, mind a szubjektív feltételek, formája lehet akár fegyveres, akár békés, s azzal kezdődik, hogy a munkáosztály a többi dolgozó réteggel szövetségben megragadja a hatalmat, célja pedig a társadalom szociális-gazdasági alapjainak gyökeres átalakítása.

A maoizmus szerint a forradalom egyes társadalmi csoportokkal, az egész társadalommal, sőt akár népekkel és államokkal szembeni önkényes fegyveres erőszak, függetlenül attól, hogy ennek az erőszaknak mi a jellege és mik a társadalmi eredményei.

A maoisták egy olyan koncepcióval álltak elő, amely szerint a forradalmat a proletárdiktatúra, a szocialista társadalom viszonyai között is szakadatlanul folytatni kell egészen a kommunizmus felépítéséig. Kétségtelen, hogy a hatalomnak a munkáosztály kezébe való átmenete után a társadalomban a kizsákmányoló osztályok felszámolása, a kulturális forradalom végrehajtása stb. nyomán forradalmi átalakulások mennek végbe. A maoisták azonban másra gondolnak. Úgy vélik, hogy állandó *politikai forradalmi átalakításokra* van szükség. E forradalmak célja szerintük az ellenforradalmi elemeknek, vagyis a kapitalista úton haladni kívánó szociális erőknek a

felszámolása. De honnan kerülnek elő a kizsákmányoló osztályok felszámolása után ilyen társadalmi rétegek? A permanens forradalom maoista elmélete gyakorlatilag a Mao Ce-tung számára különböző megfontolásból kellemetlen emberek félreállítását hivatott leplezni.

1967-ben, amikor a maoisták kezükbe ragadták a sanghaji sajtót, amely korábban a KKP sanghaji városi bizottságának az irányítása alatt működött, Mao kijelentette: „Ez nagy forradalom, amellyel az egyik osztály megdönti a másikat.” (Zsenmin Zsipao, 1967. január 19.)

Mindebből kitűnik, hogy Mao Ce-tung nem érti sem a forradalom igazi társadalmi és politikai tartalmát, sem pedig azt, hogy milyen sajátos és sokféle módszerrel és formában valósul meg a forradalom különböző szakaszokban, különböző társadalmi körülmények között. Mao Ce-tung szerint a Kuomintang hatalmának megdöntése: forradalom; az agrárreform: forradalom; a „kommunásítás”: forradalom; az ideológiában végzett átalakítások: forradalom; a kommunista mozgalomban bekövetkezett szakadás: forradalom; az SZKP és a szovjet állam elleni harc: forradalom. Más szavakkal, a maoisták minden politikai akciójukat az „egyre mélyülő permanens forradalom” szemszögéből vizsgálják, vagy pontosabban: értelmezik.

A marxizmus-leninizmus szerint a szocialista forradalom feladata az új társadalmi rendszer megteremtése, a kizsákmányolásnak, mindenfajta szociális és politikai erőszaknak a felszámolása, a személyiség sokoldalú fejlődéséhez szükséges feltételek megteremtése.

A maoizmus felfogása szerint a szocialista forradalom permanens erőszak, a társadalom szüntelen megrázkódtatása; ennek célja a maoizmussal szemben szükségképpen kialakuló ellenállás elfojtása, valamint a tömegek katonai-politikai és ideológiai mozgósítása a katonai-bürokratikus vezetőréteg bármilyen célkitűzésének megvalósítására. A marxizmus-leninizmus egyáltalán nem tagadja a forradalmi osztályerőszak szükségességét, ha ezt az objektíve kialakult történelmi helyzet megköveteli. Bármilyen úton – békés vagy nem békés úton – valósuljon is meg a szocialista forradalom, feltétlenül magában foglalja – ilyen vagy olyan formában, ilyen vagy olyan mértékben – a kizsákmányoló osztályok elleni erőszak alkalmazását.

A maoizmusban az erőszak kispolgári, anarchista erőszak, alkalmazásának jellege és formái azokból a szubjektív és voluntarista tételekből adódnak, amelyek semmibe veszik az osztályok között az országon belül és nemzetközi méretekben objektíve kialakult erőviszonyokat. A maoisták szerint az erőszak a tör-

ténelem fő mozgatóereje, emellett előnyben részesítik az erőszak katonai eszközeit.

Az erőszak nagy szerepe a maoizmusban nem véletlen jelenség, hanem a kispolgári társadalmi talajból és az annak megfelelő eszmei hagyományokból sarjadt. A maoistáknak az erőszakhoz való viszonyát a legteljesebb mértékben az a tény fejezi ki, hogy fetisizálják a háborút, a „permanens forradalmat” hirdetik, és természetesen a gyakorlatban is erőszakot alkalmaznak a kínai társadalom ellen.

A „permanens forradalomra” való irányvételből adódik az, hogy a harcban és az erőszakban látják a szocializmus és a kommunizmus építésének, a gazdasági és a társadalmi viszonyok átalakításának döntő feltételét. Maónak az a kitétele, miszerint „puskacsőből nő ki a hatalom”, talán a legjobban felkapott jelszó lett a kínai teoretikusok politikai szótárában. Mao Ce-tung nem az igazi forradalmat, hanem a társadalmi erőszakot teszi egyetemes törvénnyé minden – gazdasági, politikai, pedagógiai – kérdés eldöntésében. Mao a következőket mondja: „Ha van fegyverünk, létesíthetünk pártszervezeteket... ugyanilyen úton-módon nevelhetünk kádereket, létesíthetünk iskolákat, teremthetünk kultúrát, teremthetünk tömegmozgalmat és... fegyverek segítségével mindent elérhetünk... A világot csak fegyverek segít-

ségével lehet átalakítani.” (*Mao Ce-tung Válogatott Művei*. II. köt. 415. old.)

A marxizmus–leninizmus számára a világforradalom olyan világméretű folyamat, amely egyaránt magában foglalja a szocialista világrendszer fejlesztését és megszilárdítását, a munkásosztály forradalmi mozgalmát, a szocialista forradalmakat, a nemzeti felszabadító forradalmakat, az imperializmus ellen, a békéért és a népek biztonságaért küzdő haladó mozgalmakat.

A maoizmus számára a világforradalom mindezekelőtt a forradalmi erőszak voluntarista exportja, fegyveres akciók mesterséges szítása, egy olyan célkitűzés, hogy „a falu bekerítse a várost”, a gyengén fejlett világ harcba induljon a fejlettebb országok ellen, függetlenül társadalmi rendszerüktől, hogy nemzetközi méretekben alkalmazzák a katonai erőszakot.

A marxizmus–leninizmus mindig tipikusan kispolgári és burzsoá álláspontnak tekintette a szocialista forradalom törvényeinek felcserélését az önkényes politikai erőszak apológiájával.

A „permanens forradalom” maoista verziója és az a vele összefüggő tézis, amely szerint a politikai forradalmak a proletárdiktatúra viszonyai között is folytatódnak, a szocializmusnak mint a kommunista formáció önálló fázisának a tagadása teljesen ellentmond a tudományos szocializmus elméletének és a világ-

szocializmus tapasztalatainak. A maoizmusnak a marxizmus-leninizmussal való szakítása a legkirívóbb formában a maoistáknak abban az állításában jut kifejezésre, hogy a „kulturális forradalom” típusú kampányok alkotják a proletárdiktatúra viszonyai között a politikai forradalmak megvalósításának legjobb formáját. Az ilyen forradalmak, véleményük szerint, tíz-hússzor is meg fognak ismétlődni.

Ez a koncepció lényegében a nép hatalmának tagadását, a szocialista társadalom eszmei-politikai egységének tagadását, a dolgozók ellen alkalmazott durva politikai erőszak igazolását, a maoizmus útjában álló emberekkel való politikai leszámolás megokolását, az erőszaknak a társadalombeli politikai élet normájává való avatását jelenti. *Mao nézetei Kínában nem a szocializmus védelmét és megszilárdítását, hanem az ellene folytatott harcot szolgálják, s a szocialistaellenes politika eszközéül használják fel őket.*

A marxizmus-leninizmus feltételezi a szocializmus elveinek alkotó alkalmazását az egyes országok, népek, az adott történelmi időszak konkrét feltételeire. Különösen fontos ez a követelmény, amikor olyan országról van szó, mint Kína. A legmélyebb rokonszenvet váltja ki a kínai népnek az a törekvése, hogy

minden erejének megfeszítésével történelmileg rövid idő alatt felszámolja elmaradottságát, jelentős társadalmi-gazdasági változásokat érjen el, méltó helyet biztosítson a Kínai Népköztársaságnak a mai világban. Csakis a szocializmus, csakis a marxizmus-leninizmus nyit meg ilyen hatalmas távlatot a kínai nép előtt.

Ám semmi köze ehhez a szemlélethez a maoizmus doktrínájának és gyakorlati tevékenységének. Kína 1956 utáni tapasztalatai azt mutatják, hogy „Mao Ce-tung eszméi” nemcsak hogy nem segítették a kínai népet a társadalmi-gazdasági elmaradottság felszámolásában, hanem a szocializmus addigi vívmányainak eltorzulásához is vezettek, egyre újabb nehézségeket támasztanak és zsákutcába viszik Kína társadalmi-gazdasági és politikai fejlődését.

Ha helyes választ akarunk adni arra a kérdésre, hogy merre tart Kína, mindenekelőtt *különbséget kell tennünk a maoizmus doktrínája és az ország fejlődésének szükségletei között. Az utóbbi 10–15 évben Kínában végzett társadalmi kísérletek története azt mutatja, hogy a maoisták által a társadalomra rákényszerített kiagyalt irreális tervek súlyos összeütközésbe kerültek Kína gazdasági és társadalmi fejlődésének reális szükségleteivel.*

Valójában a kínai társadalom legfontosabb objek-

tív szükséglete a termelőerők és mindenekelőtt a nehézipar tervszerű fejlesztése a nép érdekében.

Ehelyett a maoisták minden erőfeszítésüket a katonai potenciál megteremtésére összpontosítják, ami a termelés torz és egyoldalú fejlődéséhez vezet, s emellett a fejlődés nem a nép érdekeit szolgálja, hanem a maoista vezetés nacionalista elgondolásainak megvalósítását. A maoizmus a termelés fejlesztésének feladatát a permanens „kulturális” forradalom megvalósítására való felhívásokkal cseréli fel, vagyis a társadalom elleni erőszakot hirdeti.

Am az élet parancsolóan ráirányítja a figyelmet a gazdasági kérdésekre, a termelésre, ami kifejezésre jut a maoista vezetés gazdaságirányítással foglalkozó részének gyakorlati tevékenységében, amely „a revizionizmus megnyilvánulásaként” felháborodást kelt az ortodox maoisták körében. Csak a maoista doktrinának és az ország objektív szükségleteinek ilyen megközelítése esetén érthetjük meg Kína „ugrásszerű” és „hullámzó” fejlődését, az egyik szélsőségből a másikba való csapongást, a viharos kampányok átcsapását a „kiigazításba” és szélcsendbe, amelyet a kínai vezetők kényszerűségből igyekeznek a társadalmi fejlődés valamiféle törvényének beállítani.

30. *A maoizmusnak és a maoisták katonai-bürokratikus diktatúrájának történelmi kilátástalansága.*

A maoista irányelvek megvalósítása a társadalmi-gazdasági területen ideiglenesen stabilizálhatja a katonai-bürokratikus rendszert Kínában, távlatilag azonban elkerülhetetlen felbomlásának és csödjének a feltételeit készíti elő.

A maoizmus perspektívatlansága abból fakad, hogy nem képes megoldani a kínai társadalom valóságos problémáit, s hogy a maoizmus céljai és az ország fejlődési szükségletei közötti szakadék egyre mélyül.

A maoisták nézeteinek sokoldalú vizsgálata, nyilatkozataik összevetése cselekedeteikkel, azoknak a társadalmi-gazdasági és politikai következményeiknek az elemzése, amelyekkel Mao Ce-tung politikája a szocializmus ügyét illetően Kínában járt, ahhoz a következtetéshez vezetnek, hogy a maoista doktrína

– *a filozófia terén*: különböző eszmék és „elméletek” vulgáris eklektikus és metafizikus keveréke, amely abszolutizálja az ellentmondásokat, a politikai erőszakot, általában a társadalmi élet szubjektív és felépítménybeli tényezőit;

– *a politikai gazdaságtan terén*: a voluntarizmusnak, a gazdaság és a munka militarizálásának megindokolása, az állami és a kollektív tulajdon felhasználási céljainak és tartalmának eltorzítása, a lakosság alacsony gazdasági és kulturális színvonalának konzerválása a hadiipari komplexum fejlesztését célzó és a nemzetközi porondon nagyhatalmi nacionalista hegemoniára törekvő politika folytatását szolgáló maximális felhalmozás érdekében;

– *a szocializmus elméletének terén*: a maoista csoport katonai-bürokratikus uralmának megalapozása, a társadalmi életben széles körben alkalmazott erőszaknak és az olyan kísérleteknek a megindoklása, hogy a szocializmus zászlaját a nagyhatalmi sovíniszta politikának, valamint az álkommunista kaszárnyaerkölcsök meghonosításának a szolgálatába állítsák.

A maoizmus ma Kínában főleg erőszakkal, a társadalmi élet valamennyi oldalának militarizálásával, valamint az országban objektíve létező nehézségeknek a kihasználásával, a lakosság többsége gazdasági és kulturális elmaradottságának a tudatos konzerválásával tartja fenn magát. *A maoizmus és a maoista*

irányvonal, válságok és megrázkódtatások forrása lévén, az országot zsákutcába viszi, mivel a „kaszárnyakommunizmusnak” az a társadalmi-gazdasági rendje, amelyet igyekeznek bevezetni, történelmileg perspektívátlan. A maoizmus által Kína fejlesztésében tett cikcakkok fékezték az országnak a tudományos szocializmus útján való fejlődését, ami kiáltó ellentétben áll a társadalmi haladás általános irányával: a kapitalizmusból a szocializmusba való világméretű átmenettel. Mindamellett a maoizmus történelmileg tarthatatlanná válik azáltal, hogy

– egyre növekszik majd Kínában az ipari munkásosztály, erősödik majd a paraszti tömegre és a kistulajdonosi rétegekre gyakorolt befolyása, mind öntudatosabbá válik, fejlődik majd a KKP tagjainak sorában megmaradt proletár elemek tevékenysége;

– megváltozik a parasztság nagy tömegeinek helyzete és megváltoznak objektív érdekeik, amelyek egyre inkább ellentmondásba kerülnek a maoizmus hegemonista céljaival és e célok elérésének katonai jellegű kényszerítő eszközeivel;

– a szocialista világrendszer, a nemzetközi kommunista- és munkásmozgalom aktív hatást gyakorol a mai Kína társadalmi-gazdasági, politikai és ideológiai folyamataira;

– a szocializmus és a béke erőinek döntő befolyása alatt enyhül a nemzetközi feszültség, világmére-

tekben kialakul a kollektív biztonságnak és az agresszió elhárításának a rendszere.

Mindenképpen látnunk kell tehát, hogy megvannak a lehetőségei Kína más irányú fejlődésének, a tudományos szocialista építés útjára való visszatérésének. A Kínai Népköztársaság társadalmi-gazdasági struktúrájából és a kínai nép politikai tudatából korántsem sikerült kiiktatni azokat a vívmányokat, amelyeket Kína 1958 előtt ért el. Emellett ebbe az irányba fordítja az országot a gazdasági és társadalmi élet egész logikája, az iparosításnak, Kína iparilag fejlett hatalommá való változtatásának, a tudományos-technikai forradalom vívmányai meghonosításának a szükségessége.

A marxista-leninista pártok, amikor elvi harcot folytatnak a maoizmus mint ideológiai áramlat és mint politikai gyakorlat ellen egyaránt, internacionalista kötelességüket teljesítik, hiszen minél korábban következik be a maoizmus teljes csődje, annál kedvezőbb lesz ez a szocializmus ügyére nézve az egész világon s így magában Kínában is.

A tudományos szocializmus álláspontjára való visszatérés a kínai nép számára nemcsak a maoizmusnak és következményeinek a leküzdését fogja jelenteni, hanem egyúttal a barátság és az egyenjogú együttműködés kialakítását is a szocialista közösség min-

den országával a marxizmus–leninizmus és a proletár internacionalizmus elvei alapján.

A maoizmusnak a marxizmus–leninizmussal való összevetése azt mutatja, hogy ez a maoizmus csak elősködik a marxizmus–leninizmus tekintélyén. A maoizmus ellenségesen szemben áll az egységes internacionalista forradalmi tanítással; a marxizmus–leninizmussal szemben. Ezért a maoizmus sajátosságainak feltárása, „tisztá formájában”, vagyis a reakciós kispolgári ideológia olyan különleges válfajaként való bemutatása, amelynek alapja egy kínaizált szociál-sovinizmus, a nagyhatalmi hegemonizmus és a szovjetellenesség, egyik időszerű feladata a marxista kutatóknak.

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

A borító és a tipográfia Kun Gábor munkája

Műszaki vezető: Szécsi Andor

A szedést 1974. X. 28-án kezdték meg

Megjelent 1975. I. 2-án 8000 példányban

Terjedelme 9,4 (A/5) iv

74.1504/1 – Zrínyi Nyomda, Budapest

Felölős vezető: Bolgár Imre vezérigazgató

